

VIGILIA

2019 / 12

ERDŐ PÉTER: **Megszületett!**
SZENT JOHN HENRY NEWMAN: **A hit öröme**

A Vigilia körkérdése: „Keressetek és találtok”
Bagdy Emőke, Báthori Csaba, Bazsányi Sándor,
Bubnó Tamás, Csóka János, Fabiny Tamás, Falcsik Mari,
Fekete Károly, Gyáni Gábor, Győrffy Ákos, Halmos Ábel,
Hortobágyi T. Cirill, Iancu Laura, Jakubinyi György, Jász Attila,
Kálnay Adél, Martos Levente Balázs, Máté-Tóth András,
Máthé Andrea, Mezei Balázs, Pléh Csaba, Szabó Ferenc,
Szántó T. Gábor és Villányi László válasza

Beszélgetés Wolfgang W. Müllerrel

84. évfolyam	VIGILIA	December
LUKÁCS LÁSZLÓ:	Órségváltás	881
ERDŐ PÉTER:	Megszületett!	882
■	Karácsonyi népénekek	884

A VIGILIA KÖRKÉRDÉSE

„Keressetek és találtok”

Bagdy Emőke (klinikai szakpszichológus, pszichoterapeuta), Báthori Csaba (költő, író, műfordító), Bazsányi Sándor (esztéta), Bubnó Tamás (egyházzenesz), Csóka János (pálos szerzetes), Fabiny Tamás (evangélikus püspök), Falcsik Mari (költő), Fekete Károly (református püspök), Gyáni Gábor (történész), Győrffy Ákos (költő), Halmos Ábel (bencés szerzetes), Hortobágyi T. Cirill (pannonhalmi főapát), Iancu Laura (költő), Jakubinyi György (érsek), Jász Attila (költő), Kálnay Adél (író), Martos Levente Balázs (katolikus pap, teológus), Máté-Tóth András (teológus), Máthé Andrea (esztéta), Mezei Balázs (vallásfilozófus), Pléh Csaba (pszichológus, nyelvész), Szabó Ferenc (jezsuita szerzetes, teológus), Szántó T. Gábor (író) és Villányi László (költő) válaszai	886
---	-----

SZÉP/ÍRÁS

CZIGÁNY GYÖRGY:	Tizedek (esszék)	931
DEBRECZENY GYÖRGY:	megbicsaklik; mi mindent nem (versek)	933
BECK ANDRÁS:	Tandori Dezső: ufó vagy bolygótárs? (esszé)	934
FERDINANDY GYÖRGY:	Könyvbemutató (próza)	940
FILIP TAMÁS:	Hangoskönyv; Kettétört ásó; Kések és sietek (versek)	941
BARTUSZ-DOBOSI LÁSZLÓ:	Az arany betűk (novella)	943
VÖRÖS ISTVÁN:	Logika. Szegedi Eszter versei elé	945
SZEGEDI ESZTER:	Eredetmonda; Készenlét; Nagypapa (versek)	946
MARKÓ BÉLA:	Tavaszi passió (vers)	947

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

GÖRFÖL TIBOR:	Wolfgang W. Müllerrel	948
---------------	-----------------------	-----

MAI MEDITÁCIÓK

SZENT JOHN HENRY NEWMAN:	A hit öröme (Lukács László fordítása)	956
-----------------------------	---------------------------------------	-----

Őrségváltás

Nyolcvanöt éve indult útjára a Vigilia. Az alapítók célkitűzéseit utódaik is megőrizték és mindmáig folytatják. A lap „küldetésnyilatkozatát” néhány vissza-visszatérő szó foglalja össze.

- *Őrtállás és virrasztás.* Őrzi az örök keresztény és emberi értékeket. Választ keres zajló korunk alapkérdéseire, és kutatja a jövő útját, átalakuló világunk káoszában.
- *Az őrt álló nincs egyedül.* Együtt virraszt közelebbi és távolabbi testvérekkel. Hisz az eljövendő holnapban és dolgozni akar érte, együtt a többi hívőkkel és minden jóakarátú emberrel.
- *Katolikus, tehát egyetemes lap:* a minden emberi értékkel közösséget vállaló keresztény humanizmus talaján áll.
- *A szellem magasából tekint körül:* a virrasztás őrtornyából figyeli a napi eseményeket: az objektív véleményalkotáshoz szükséges távolságból.

Az idők folyamán természetesen változott az őrállók személye is. Kettőt közülük azonban feltétlenül meg kell említeni e rövid áttekintésben is: Sík Sándor és Rónay György meghatározó örökségét. Életművük, egyéniségük és szellemiségük, felfogásuk az irodalomról és a kultúráról, a kereszténységről és korunk egyházáról mindmáig példát és mértéket jelent a lapnak.

A Vigilia őrtornya történelmi idők forгатagában áll immár kilencedik évtizede. Politikai és ideológiai rendszerek követték egymást Magyarországon és világszerte. Jelentős változások történtek az egyház életében is. Ennek az időszaknak legfontosabb egyházi eseménye a II. Vatikáni zsinat volt, annak máig tartó s a holnapba is átnyúló hatásával. A zsinat két irányban nyitotta meg a szemhatárt: visszanyúl „a gyökerekhez”, az első keresztény századokhoz, hogy onnan tekintse át az egyház eddig megtett vándorútját. Másrészt pedig ablakot nyitott a világra, az „aggiornamento”, az emberiséggel sorsközösséget vállaló dialógus, a testvéri párbeszéd szellemében.

A Vigilia kezdettől vállalt küldetése megerősítést nyert a zsinat szellemében. Ahogy Rónay György írta Sík Sándorról: „...egy a korábbihoz képest gyökeresen új, személyesen elkötelezett, Isten iránt is, társadalom iránt is felelős, a természetet és a 'mai világot' nem megtagadó, hanem megszentelni törekvő, tőle nem elforduló, hanem bizalommal és munkásan beleálló 'lelkiségnek', egy modern fogalmazású keresztény humanizmusnak a kialakítását kezdte el”.

Az őrséget állók időnként váltják egymást. Ez történik most is. E sorokkal írjuk elköszön az Olvasóktól, hogy az esztendő fordulóján átadja helyét eddigi helyettesének. Az örök személye változik, a feladat ugyanaz marad nemcsak a szerkesztőknek, de az olvasóknak is.

Lectori salutem!

Megszületett!

1952-ben született Budapesten. Bíboros, az Esztergom-Budapesti főegyház-megye érseke.

Évről évre halljuk a karácsonyi evangéliumban: „Azokban a napokban történt, hogy Augustus császár rendeletet adott ki, hogy az egész földkerekséget írják össze. Ez az első összeírás Quirinius, Szíria helytartója alatt volt.” Sokat töprengtek azon történészek és bibliakutatók, hogy Quirinius esetleg többször is viselt hivatalt a Közel-Keleten, hogy talán még nem szíriai helytartóként, hanem más minőségben működött közre a népszámlálásban. Azon is elgondolkodtak, hogy Nagy Heródes mint a rómaiaktól függő, „szövetséges” uralkodó önként hozzájárulhatott ahhoz, a Nagy Testvér iránti odaadásból, hogy a birodalmi népszámlálást az ő területén is elvégezzék. Tény azonban, hogy Krisztus születésének, nyilvános működésének és kereszthalálának leírásakor az evangéliumok fontosnak tartják a világi történelem nagy személyiségeinek megemlégtetését, mert olyan eseményekről írnak, amelyek valóban megtörténtek a térben és az időben. Az Újszövetség későbbi könyvei különösen szükségét érzik, hogy hangsúlyozzák: Jézus történelmi személy, nem mitológiai hős, nem jelképes alak, aki mindig élt és sohasem élt valódi emberként. Erővel jelentik ki: „minden lélek, amely vallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, Istentől van” (1Jn 4,2).

Jézus Krisztusról pedig tudtak a kortársak. Azok is, akik nem lettek a követői. Csodás gyógyításainak a híret azok is hallották, akik szerint „Belzebubnak, a gonosz lelkek fejedelmének segítségével űzte ki az ördögöket” (Lk 11,15). Kereszthalála után üres sírjáról azok is tudomást szereztek, akik nem hitték el, hogy feltámadt (Mt 28,13–15). Ha pedig történelmi személy volt — és marad, ameddig világ a világ — akkor volt népe, családja, anyanyelve, szülőföldje, vallási és kulturális környezete. Nemcsak a gyógyulást remélő betegek nevezték őt Dávid fiának (Mt 9,27), de szenvedése előtt, a jeruzsálemi bevonuláskor az ünneplő tömeg is (Mt 21,9; Lk 20,41). Az evangélisták pedig fontosnak tartják hangsúlyozni, hogy Dávid fia, Dávid leszármazottja volt (Mt 1,1; Lk 1,32). Igaz, nemzetségtáblája József őseit tartalmazza. Józsefét, a nevelőapáét, akiről szintén nyomtérképpel állítják, hogy „Dávid házából és nemzetségéből származott” (Lk 2,4; vö. Mt 1,20).

A babiloni fogság óta persze a törzsi tagozódás sokszor elhomályosult. Ám ne becsüljük le a családok emlékezetét! Zakariás papról (Lk 1,5), Anna prófétaasszonyról (Lk 2,36) kifejezetten említi az Újszövetség a törzsi hovatartozásukat. Szent Pál pedig saját magáról állítja többször is, hogy Benjámin törzséből származik (Róm 11,1; Fil 3,5). Ha manapság a Közel-Kelet problémáiról olvasunk, nem egyszer találkozunk azzal a ténnyel, hogy még a Szentföld környezetében lakó népek is alapvetően törzsi jellegű társadalmakban élnek. Krisztus korában a népi és a törzsi hovatartozás erősen meg-

határozta az egyes ember helyét a szűkebb és tágabb közösségben. Mai szóval azt is mondhatnánk, az identitás fontos tényezője volt. És a messiási ígéretek is népnek, törzsnek és családnak szóltak. Jézusban felfedezni, hogy ő a Krisztus, a Felkent, a Messiás — egyet jelentett azzal, hogy elismerték, ő „Dávid fia”. Ezért volt olyan fontos közölni a nemzetségtáblát is az evangéliumokban. De az ígéreten túl — Szent Pálnál vagy a jánosi iratokban — jelentősége volt a konkrét testi származásnak, a valóságos emberségnek is.

Szűz Mária származásáról keveset hallunk kifejezett formában. De nem feledkezhetünk meg a törzsön belüli házasság ősi törvényéről. Eszerint a leány örökösnek saját törzséből való férfihoz kellett feleségül mennie (Szám 36,8). Szent Pál ezért teljes felelősséggel jelenti ki Jézusról, hogy „test szerint Dávid nemzetségéből született” (Róm 1,3; vö. Jel 5,5).

Számunkra, mai keresztények számára pedig ez a főkérdés. Az-e világnézetünk alapja, hogy szemléljük a körülöttünk lévő világot, és amit észszerűnek, fontosnak, kellemesnek, jó érzéseket keltőnek találunk belőle, abból állítjuk össze álmainkat és aszerint értékeljük tetteinket, vagy Jézus Krisztus követői vagyunk-e, azé a Jézusé, akit Názáretinek neveztek és keresztre feszítettek. Kereszténynek lenni annyit jelent, hogy Krisztus tanítványai vagyunk. Lehet, hogy nem kísérte őt riporter újtjai során, fénykép és hangfelvétel sem készült róla. Életműve és tanítása mégsem szabad képzelődés tárgya. Tanítványai számára ő jelentette az élet értelmét. Benne fedezték fel Istent, a Szabadítót, aki belépett a történelembe. Gondosan őrizték emlékét. Írásba is foglalták. Az Újszövetség könyvei ezt az élő emlékezetet tükrözik. Hitelesíti őket az Egyház közössége a kezdetektől napjainkig. Ha keresztények vagyunk, hozzátartozunk az ő messiási népéhez. Márpedig egy népet nem elsősorban a közös törvény vagy a közös nyelv alkot, hanem a közös emlékezet. Emlékezés Jézusra, akinek — ha nem is mindig szó szerinti tanítása —, de még személyes stílusa, hangja is megőrződött számunkra. Utolsó vacsorájának, halálának és feltámadásának emlékét pedig átéljük minden szentmisében. Jézus tanítása ma is hangozhat oktalanságnak és botránynak, akárcsak Szent Pál idejében (1Kor 1,23). Nem mindig kellemes, kényelmes, nem mindig „korrekt”, nem mindig felel meg a különféle „közvélemények” elvárásainak. De ez a tanítás lélek és élet (Jn 6,63), igazi, örök értékű válsz minden történelmi korban és életünk minden helyzetében. Benne élet van és ez az emberek világossága (Jn 1,4). Erre gondoljunk idén karácsonykor is, amikor felragyognak otthonunkban az ünnepi fények.

Karácsonyi népénekek

Kössünk szép koszorút Szűz Máriának

*Kössünk szép koszorút Szűz Máriának,
Kiben a világnak új napja támadt,
Üdvözlégy Mária, a nemünk csodája,
Deríts fényt az édes magyar hazára!*

*Üdvözlégy Mária, fehér lilium,
Bámulja szépséged az égi Sión!
Gábiel szavára, hogy megijedtél,
Halovány lilium akkoron lettél.*

*Üdvözlégy Mária, szende ibolya,
Isten Bárányának őrző angyala,
Hogy Heródes elől elrejtezkedtél,
Titkos ibolyává akkoron lettél.*

*Üdvözlégy Mária, gyenge rózsaszál,
Ki ott Názáretben felvirágoztál.
Fehér rózsza voltál, pirossá lettél,
Hogy a kereszt alatt vérben fürödtél.*

*Üdvözlégy Mária, ezerjóvirág,
Benned talál gyógyszert az egész világ,
Te megorvosolod a föld sebeit,
S kik vétek által esnek sebbe itt.*

*Üdvözlégy Mária, menny örökzöldje,
Te benned remél e siralomvölgye.
Üdvözlégy Mária, szép csillagvirág,
Boldog, ki mennyégbe téged nyíltni lát!*

*Üdvözlégy Mária, kedves nefelejcs,
Tisztelő népedet óh, el ne felejtsd!
Szent István kertjének legszebb virága,
Deríts fényt az édes magyar hazára!*

In: Volly István: 101 Mária-ének. Népkóta, Budapest, 1948, 51.

Betlehemnek városkája...

*Betlehemnek városkája sok vendéggel van tele,
Eljött József Máriával, már nem férhettek bele.
Keresvén helyt házról házra, de ő sehol ne talált,
Hanem kint a város szélén egy rossz istállóba száll.*

*Itt kezdődött Máriának a legelső bánata,
Elszámllálván szent napjait, Józsefhez im, így szóla:
Én Józsefem, készíts helyet itten e rossz jászolba,
Ha a keményszívűeknél nem fértünk a városba.*

*Itt az óra, egek Ura, lásd, a földön sírdogál.
Hull a könnye, égnek gyöngye szent orcáján folydogál.
Szent kezeit felemelvén, nézd, hozzám mind kéredzik!
Szűz emlőmet neki adom, talán majd megelégszik.*

In: Bodor Anikó – Paksa Katalin: *Vajdasági magyar népdalok V.* Forum Könyvkiadó – Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Újvidék – Zenta, 2008, 217.

Egy fényes csillag...

*Egy fényes csillag leszállt Betlehem felett,
Hirdeti a sziletett égi kisedet.
Szomorú fedél alatt álmát alussza
Elhagyott istállóban a menny és föld ura.*

*Szereté [szerető] kis kezejit felém kitarja,
Ki ét [őt] szóból szereti, azt mindig várja.
Jéjjeték jászolához, köszöntsétek ét,
A mennyekről földre szállt szent idvezíténk [üdvöztónk]!*

*Nyitva áll a mennyeknek fényes ajtája,
Léhángzik az angyalok ékes szózatá.
Égi fény száll a helyre hol é sziletett,
Jöjjeték köszönteni a várt kisedet!*

In: Bodor Anikó – Paksa Katalin: *Vajdasági magyar népdalok V.* Forum Könyvkiadó – Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Újvidék – Zenta, 2008, 230.

Iancu Laura válogatása

„Keressetek és találtok”

A Vigilia decemberi számában immár hagyományosan közös meditációra hívtunk tudósokat és művészeket, jeles hazai személyiségeket. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik megtisztelték folyóiratunkat írásukkal. (A szerk.)

„Aki él, változik, és akkor leszünk tökéletesek, ha sokszor meg tudunk változni.” John Henry Newman, a nagy kereső gyakran idézett szavai arra utalnak, hogy az élettől elválaszthatatlan valami-féle nyugtalanság, az a meg-megújuló keresés, amely nem éri be a már megtalált tartalmakkal, hanem vitorlát bont remélt, vágyott vagy ismeretlen tájak felé. Keresni sok mindent és sokféle okból lehet, és a legkevésbé sem magától értetődő, hogy milyen mozgatórugói vannak a keresésnek. Van, aki azért keres valamit, mert meg akar szabadulni attól, amije van, más talán azért, mert szinte megmagyarázhatatlan vonzerőt gyakorol rá valami, s mélyrehatóan megragadja egész belső világát, és alighanem olyanok is vannak, akik esetében a keresésnek nincs is tárgya, ezért pedig pusztá nyugtalanságban merül ki.

Az Ön életében volt-e olyan dolog, amit meg szeretett volna találni? Hogyan kezdett érdeklődni iránta, és miért támadt vágy Önben a megtalálására? Azt találta-e, amit keresett, vagy útközben maga a keresés is módosult Önben? És végső soron egyáltalán keresés eredménye-e, amit talált, vagy inkább Önre találtak rá a dolgok?

Napjainkban a keresésnek számos új formája figyelhető meg. Az újabb nemzedékek tagjainak szeme előtt talán már csak internetes keresőmotorok jelennek meg, ha keresésről hallanak, a „mennyit keresel” kérdése pedig mára állítólag minden másnál érzékenyebb társadalmi tabuvá vált. Sokan keresnek új hazát vagy új állást maguknak, és ennek során nem kevesen ütköznek a csalódás falaiba. A nyugtalanság mindenesetre általános jelenségnek tűnik — véleménye szerint mit és hogyan keres a mai ember?

A keresztény hagyomány szerint a keresés nemcsak lehetőségünk, de kötelességünk is, és aki keresni kezd, kétségkívül találni is fog, sőt ha a legfontosabbat keresi, minden mást mintegy mellékesen megkap hozzá. Ön szerint hogyan lehet keresni azt, ami a leglényegesebb? Vannak-e tapasztalatai a kérőimáráról? Kinyílt-e már ajtó, amikor zörgetett, és mit kapott ráadásul, amikor „Isten országának igazságát” kereste?

Hatalom és szeretet

Klinikai
szakpszichológus,
pszichoterapeuta

Első közelítésben a „keresés” szó számos vonzata, sokféle jelentése bukkan fel bennem. Keresek valamit, ami elveszett, keresek valakit, hogy rátaláljak. Ilyenkor csak azt keresem, akit/amit fontosnak érzek, aki/ami hozzám tartozik, és a teljesség a megtalálásban teljesül be. A tiszta öröm születhet meg bennem ilyenkor, mert a megtalálással együtt kerek egész bennem ez a világ. Kereshetnek engem is, mert lehetek elveszett, de valakinek mégis fontos. Egyszer négy évesen egy vásárlás alkalmával „elvesztem”, eltűnt édesanyám. Féltelmetes világ zuhant rám, kétségbeesett keresésbe kezdtem. Sokan vettek körül, segítettek, és egyre jobban megszelídült a helyzet, már nem rettegettem annyira. S amikor feltűnt édesanyám, aki felém rohanna átölelt, ebben az ölelésben átéltem, hogy csak ez a fontos: szeretetben és biztonságban lenni!

Kereshetek olyat, amit még soha nem éltem át, újat, izgalmasat, vélten szükségeset, hiányzó ismeretlent, ami talán csak az álmaimban, vágyaimban él, s járhatok úgy, mint Vörösmarty Mihály írta a *Csongor és Tünde* drámai mesejátékában: „Minden országot bejártam, minden földi tartományt, de ki álmaimban él, a dicsőt, az égi szépet semmi földön nem találtam” ... Ekképp megélhetem az álom és valóság távolságait. Ilyen élményt idéz fel most emlékezetem. 14 éves voltam. Körülöttem az elsős gimnazista lányok mind „egyen-cipőben” jártak, ez úgynevezett hernyótalpú cipő volt, csikos zokni illett hozzá. Nekem nem volt. Nagyon vágytam rá. Csodák csodájára karácsonyi holland segélycsomagban kaptunk egy párat, ami illett rám. Különös örömmel és hálával fogadtam. Akkor még nem tudtam, hogy a kamaszoknál az egyenvisélet identitás kellék, az odatartozás kifejezője. Nagyon akartam oda tartozni a városi lányok közé. Amikor először vettem fel a cipőt egy kollégiumi táncesten, az osztálytársaim már a legújabb, papucs-cipő divat szerinti topánban voltak, én pedig egyedül maradtam a trampli cipőmben. A vágyam ugyan teljesült, de nem hozott boldogságot.

A keresés azt is jelenti, hogy keresem szüntelenül önmagam, kihívás vagyok magamnak új és új megismerési területeken, vajon mire számíthatok, mire vagyok és leszek képes, felfedezek-e magamban elegendő erőt, hitet, képességet, tartalékot, hogy az új helyzetekkel megküzdjem? Vajon a nagy megpróbáltatások idején van-e elég lelki munícióm a helyzettel megbirkózáshoz? És vajon mit teszek, ha a megpróbáltatás hatalmasabb, mint az erőm, lehetőségem? Vajon fenn tudok-e maradni, (Áprily Lajos szavaival szólva) „fenn, az ember magasán”? Nehéz stresszhelyzetekben, megoldás híján mind megéljük ezt, magam is sokszor megszenvedtem mint vereséget, bánatot.

Keresem naponta a másik ember világát, hogy megértsem, hogyan látja a világot, mindazt, amiben megakadt az élete, problémáit, konf-

liktusait, érzésvilágát, azt a jelentést, amit számára saját helyzete üzen. Nem segíthetek magam, csak ő saját magát, saját eszközeivel. Nekem ezeket kell benne megkeresnem és megtalálnom, felerősítenem és bizalommal támogatnom, hadd használja saját lehetőségeit a megoldások elérésében. Nincs más esélyem, ha valóban segíteni akarok. Mivel ezen a pályán vagyok, naponta művelem ezt a fajta keresést, és nagy öröm a rátalálás a másik világára a megértésben.

Keresem minden napon újra és újra Istent. Hozzá Krisztuson át vezet az utam, akit még kamasz koromban, konfirmációmkor hívtam be a szívembe örökös lakónak. Keresem magamban, mint sziklaszárd biztonságot, mint szüntelen szeretetet, erőforrást és vigaszt. „Mindennek van erőm a Krisztusban, aki engem megerősít.” Ezt az ígét kaptam akkor, és azóta is hordozom magamban. Krisztus ember volt, ad ahhoz mély bizalmat, hogy higgyem, érti és érzi, amit én. Nála teljesebb megértésre sehol sem találhatok. Imáimban velem van az Atya és a Fiú, ezt egy kicsi gyermekkori kép övezi, amelyben megtestesítve látom magam mellett Istent és Jézust, ketten fogják a kezemet, jobbról és balról, egyaránt éreztetve, hogy soha nem voltam, vagyok és nem is leszek egyedül. „Már anyaölből is volt mindig gondja rám. A sok jót, melyet ad, ki sem mondhatja szám” — énekelem a gyülekezettel egy-egy vasárnapi istentiszteleten. Mélyen hiszem, hogy létezésem értelme a szívbeli szolgálat. Minden, amit adni tudok családomnak, szeretteimnek, a rászorulóknak, aki kéri, amit tőlem telik, azoknak is, akik nem tudnak kérni, de észreveszem a *cry for help* náluk. Különös, mély meggyőződésneként hordozom, hogy ezért a küldetéses feladatért kapom az egészséget, erőt, képességeket... addig, amíg teljesíthetem a szolgálatot. S ha már nem tudom, akkor „Uram bocsásson el szolgádat békével...” — mondom, és „haza” indulok.

A keresés, kereset szó a hétköznapi pénzkeresés jelentését is megidézi, ám bár ez a jelentés csak a foglalkozás szóhoz tapad. Mivel töltöm drága életidőmet? A megélhetés, a pénz keresésével is. Karácsony Sándor debreceni pedagógus professzor szerint a foglalkozás olyan tevékenység, ami magában véve nem hordoz minőséget. „Foglalkozol vele? Keresel? Még jó, ha pénzt találsz!” — mondta. A szakma ettől több a szakértelmével, a mesterség azzal, hogy mesteremtől átvettem a mintát, de a csúcson a hivatás áll. Oda vagyok-e hívva? Hajt-e a hajlamom? Magam úgy érzem, amit teszek a munkában, az hivatásom, sokkal több és más, mint munka, mert elért a hívás, ez szolgálatra szólított, mint szüleimet, nagyszüleimet, őseimet. Magam is folytatom a sort, folytatják gyermekeim is, s talán majd még unokáim is ezt a delegációt kapják. Református hitem szerint az én predesztinációm a hivatásomra rátalálás, ahová a delegációm szól, és „helyemen vagyok” a világban.

Abban a világban, amelyben a két nagy világfenntartó erő — a szeretet és a hatalom — egyensúlyvesztésének tanúi és szenvedői vagyunk. A hatalom extrovertált erő, keres, kutat, kitérít, a horizontot, felfedez, megragad, birtokol, tulajdonol, és amit birtokol,

azt ízekre szedve ismeri meg, a mélységeiig kutatja. Ilyen hatalom a tudás. Ezt gyakran mondjuk. A hatalom a másik erőoldal — a szeretet-nélkül szenvtelen, érzések nélküli és vak erő, nem hordozza magában azt, mi végre is vagyok? Kiért vagyok? Mi célból vagyok? Nem ismeri fel, hogy az élet szolgálataért létezik. Csak a szeretet oldal áthatása, átszellemítése, a tudás, tudomány objektív, szenvtelen mivoltának emberszolgáltatívá lelkesítése adhatja meg a hatalomnak a világepítő képességét. A szeretet átfog, átölel, összetart, összeköt, átlelkesít, kölcsönösségre nyit, ad és adásra törekszik, nem birtokol, hanem szolgál. Ez az erő teremtheti meg a hatalom emberiesítését, emberért, életért való jelentőségét.

Ma oly korban élünk, amikor a hatalom „hatalmassá” növekedett, míg az átszellemítő, életet teremtő és védő szeretet oldal legyengült, alig-alig él. A világegyetem rideg úrként és idegen, fenyegető mivoltában jelenik meg, az univerzum nem barátságos, hanem ijesztő. Az élet nem biztonságos, inkább fenyegető. Amikor a hatalom és szeretet egyensúly fenntartó vezérért, Istent a szekularizáció letaszította a trónról, és helyére ültette a pénz mammont, a tudomány mint „termelőerő” emberszeretet nélkül veszélyessé váló, pénztermelő fegyver lett, amely nem szolgálja, hanem pusztítani képes az életet. Megsérült az élettörvény.

Úgy látom, ezért a nagy-nagy rohanás, keresés, üresség érzés, tárgyokban és tulajdonban keresett biztonság, amely soha nem pótolja azt, amit csak transzperszónálisan, spirituálisan lelhetünk fel. A keresésben ugyan születnek elnevezések, mint magasabb intelligencia, a természeti törvények és evolúció hatalmának istenítése, de nincs rátalálás, hiányzik a belső béke, az élet értelmének fellelése. Kiért élünk? Miért élünk? Akit-amit szeretünk. Ha az érdek erősebb, mint a szeretet, ha az ego nagyobb, mint a „mi együtt”, párban, családban, gyermekben, közösségben, akkor a rátalálás megnyugvása nem érhető el. Ilyennek látom ma a világban az emberi keresést.

Úgy tapasztalom, hogy a rövid idő alatt nagyot változó világban vissza kell találnunk a hatalom és a szeretet egyensúlyához, és az ennek erőrendszerét fenntartó legfőbb isteni erőhöz, a Teremtőhöz.

BÁTHORI CSABA

A keresés a találás

Költő, író, műfordító

Mióta vagyok, ki akarok térni. Isten és két ember megteremtett valamilyennek, és én más akarok lenni. Tegnap lehajtottam a fejem, és ma reggelre csak sejtem, ki is voltam pontosan tegnap. Akivel tegnap beszéltem, ma már nem találok a becsületben, újra meg kell keresnem a kilengések labirintusában.

Hadd kezdjem azzal: szegénynek születtem. És a szegénység először is a másnapot, a következő lépést, az otthon és a szeretet lé-

legzetét keresi. Honnan és kitől kapok enni? Ez nekem gyermekkoromban elemi kérdésnek tűnt, ebben állott akkor remény és keresés. Egy korty, annál nem több, de elpusztíthatatlan boldogság volt, valahányszor megláttam az utcasarkon nevelőszüleimet, akik minden elsején, aznap kapott keresetükből nagy staniclikban ízt, balatonszeletet, diánacukrot, nekünk gyerekeknek egy-egy szem narancsot hoztak haza. Ők kerestek, mi szenvedtünk. Nem kerestünk, csak várakoztunk, áhítoztunk, sóvárogotunk.

Vágytam volna egy barátira, nem sokra, talán csak egyre, aki nem tágít mellőlem, gondoltam, aki hozzám szít majd mindig, bármi történik később. Néha úgy rémlett, tévedtem a választásban: nem, nem ez a barátom. De mihelyt ráébredtem, tévedek, már mentem is előre. Volt egy feledhetetlen cimborám, és én egy egész kamaszkoron át azt hittem, igen, ő az, őrá lehet építeni. Nem Péternek hívták, de sokáig rendületlenül állt mellettem, mint a szikla. Tudtam, mindig elérem, ha szükségem van rá. De aztán, esztendőök teltek-múltak, s kezdtem érezni: folyton elillan, mihelyt nyúlok érte. Amíg bízni tudtam, nem sértett, hogy egyik pontról a másikra, egyik szívről a másik szívre, egyik hullámról a másikra kell váltanom. Kerestem, akiről úgy véltem, szeret. És sokáig abban a feltevésben éltem, én is tudok szeretni.

A szerelemben egyre inkább az *egy*et kerestem, aki nemcsak teljesség, hanem békesség, és a nagy elnyugvás előtt a nyugalom és a békesség biztosítéka. Hosszú időközön át sokszor kisodródtam helyzetemből, képtelen voltam ragaszkodni, saját életemmel tölteni azt, ami és aki körülvesz. Keresem-e még ma is szerelmemet? Igen. Nem tudom elmondani, micsoda ajándék, hogy reggel újra őt látom, szívében változatlan, és csak az idő szeszélyeinek számkivetve. Sokat teszek azért, hogy hajnalban újra lássam őt, újra őt lássam, és el ne veszítsem akkor sem, ha azt mondaná: máától fogva láthatatlan akarok lenni. Néha gondolok azokra, akik fáznak a kötelemtől. És meghökkent látni, hogy szertelen sodródásukban, húshabzsolásuk lármájában mégis milyen elégtelenek. Száz nőben elérsz-e a boldogságig? Találás-e a halmozódó gyönyör, amely nem jár lassulással, hűséggel, kötelemmel? A testiség ámokfutói nem érnek messzebb, mint azok, akik már csak abban keresik a boldogságot, akit megtaláltak. Pascal mond olyat, hogy *nem keresnél, ha már nem találtál volna...* Tudjuk-e, mit jelent ez? Azt hiszem, a hűség nagyobb emlékmű, mint egy székesegyház. Én sokáig, ma már úgy emlékszem, túl magasan és túl embertelen messziségben kerestem az Istent. Pedig Ő itt lappang a feltűnést kerülő, karnyújtásnyira körülünkben élő dolgok és emberek anyagában és szellemében. Túlkeresni magunkat, azt hiszem, ez az igazi eredendő bűn. Nem becsülni a megtalált világot, ez a leghiúbb emberi kintornák egyike.

Mit kerestem még? Nem tudom mindennek a nevét, amit nem ismerek. A költészet puhatólása, a nagy költészethez való felrugaszkodás, vagy inkább: feltétel nélküli kilengés a költői Tartalom felé,

ez, semmi kétség, örök magasfeszültség volt a menetelésben. De a költészetet nem érdemes megrohamozni, tilos leföldelni, semmi módon nem szabad kisajátítani, mohó kíváncsisággal tollunkra ráncigálni, és ha megtaláltad is egyik-másik elemét, nem illik a költészettől illatozni, vagy hencegni azzal: megtaláltuk. Azt hiszem, ez a legnagyobb keresés ma is tart, és ritkán szakítható meg azzal a mesterkélt önhittséggel, hogy íme, valamit a markunkban tartunk. A költészet, ha türelmesen és önzetlenül keresed, százféle szellem, amelyből te is megismerhetsz egyet-kettőt-hármat. És egyik anyanyelvét akár imádhatsz is, abban a hiedelemben: ez Ő maga. Csak-hogy a költészet útja és kincse végtelen és kereséssel nem található meg, csak egyféle érdektelen összpontosítással. Nem a találás a helyes szó. Tudom, versírásban öregedtem meg, és egy-két sorom örökké él. Megöregedtem, de örökké fogok élni akkor is, ha nem leszek. Nekem ebben a feltevésben ketyegett a lelkem évtizedekig, az élet levetéséig így is marad. De akadtak éjszakák, évekre szétterjedt éjszakák, amikor úgy tűnt, örökké fogok élni, mert szívósan kerestem, noha nem éltem egy percet sem itt a földön. Lehet, hogy a túlzó keresés kizökkenti értelmes pályáiról az embert.

Néha azt kívántam, bárcsak ne keresgélnek, ne kapdosnék ködépek után, bárcsak ne hinném azt, hogy másutt van a cél, mint abban a szűkebb térben, mondjuk, szerelem-határban, mondjuk, munka-gödörben, mondjuk, abban az evangéliumi hívő hitetlenségben, amelyről az Újszövetség egyik legmegrendítőbb története beszámol. „Hiszek, segíts hitetlenségemen!” Aki így fohászodik, az keres-e vajon, az talált-e már vajon? Nem tudom. Én a költészetten át véltem elérni a nagy találást, amely megadhatta volna nyugalمامat. Még ma is úgy vélem néha verőfényes napokon, hogy csak a becsületes ember láthatja a jövőt. És ezt a jövőt, amely a világ boldogsága, a költészet becsületén át lehet keresni és részlegesen érintve megtalálni. Mindenesetre azt a keveset, amit megtaláltam, én már viszem a boldogulás felé, elhatároztam. Mintha zárandokolnék valami szent hely felé, néha elidőzöm egy-egy csillapító gondolatnál, egy-egy szép tárgynál, egy emberi szónál, és akkor úgy tűnik: *Verweile doch, du bist so schön*, maradj, kérlek, olyan gyönyörű vagy. De nem marad a markomban, eszemben, házamban semmi, ami arra volna hivatott, hogy másnap ne legyen más.

És mégis az a benyomásom, egyre magasabbra jutottam, jutottál, jutottunk, mert néha meg is tudunk állni, és azt mondhatjuk: itt a helyem, ez a rendeltetésem. Soha nem fogsz többé üres kereséssel bíbelődni, ha elolvasol egy Puskin-sort, megcsodálsz Nofretete pillantását, vagy a mélybe nézel a mosztari Öreghídról. Mert van olyan pillanat, amelyben a keresés és a találás sértetlenül fedi egymást.

A válaszáadás kapujában

(*valami helyett*)

Esztéta Amikor a Vigilia szerkesztősége megkeresett a felkéréssel, örömmel és azonnal igent mondtam. Egyrészt azért, mert keresve sem találhattak volna jobb témát a keresésnél. Másrészt azért, mert keresnem sem kellett, máris találtam egy alkalmas témát.

Gondoltam, érlelődjön, dolgozzon bennem a dolog, a feltartóztathatatlanul telő idő szélárnyékában, azután majd megírom közvetlenül a határidő előtt.

Csakhogy időközben elfelejtettem, mit találtam, és hiába keresem, most sem találok. Hiába eredek a csupán két hónapnyi eltűnt idő nyomába, nem jutok sikerre. Arra meg végképp nincs időm, hogy — miként egy tapasztalásregény hőse — türelmesen várjak az önkéntelenül bekövetkező és érzéki alapú emlékezés ajándékpillanatára, egy teába mártott sütemény ízére, egy elfeledett dallamra, egy botlató kőre... Marcelnek, Proust elbeszélőjének hét kötetnyi tere és ideje volt arra, hogy állhatatosan keresse és végül megtalálja az idő értelmét. Ami, végső soron, nem volna más, mint a kereséssel eltöltött idő maga. Az idő saját értelme. Ami neki a regény ábrázolt ideje. Nekünk meg a regényolvasás ideje.

A mindig különbözőképpen és különböző oldalakról meg tapasztalt idő értelme talán azt is jelenti, hogy még a kereséssel hiába eltöltött időnek is megvan az értelme: önmaga. A keresés hiábavalóságának az ideje, a hiábavalóság megélésének az ideje. A megélt hiábavalóság elfogadásának az ideje. A hiába történő várakozásé. Ahogyan Kafka földmérője mondja *A kastélyban*: „Akkor már inkább úgy vétem el, hogy várom.” Vagy ahogyan olvashatjuk *A per* kilencedik fejezetében, azon belül a börtönkaplán által a saját igazát kereső Josef K.-nak elmondott, korábban önálló novellaként is megjelent történetben, amelynek hőse, a vidékről jött ember, hiába várja egy életen át, hogy bejusson a törvény (vagy a Törvény) csakis neki fenntartott kapuján. Mindeközben, a hiábavaló várakozás ideje alatt, a vidékről jött ember mindenféle pótcselekvéssel tölti ki az időt, a várakozás idejét. Például aprólékosan megfigyeli az őt belépni akadályozó, félelmetes külsejű őr testi tulajdonságait és jellegzetes öltözetét. Többek között megszámlolja az őr bundájában fészkelő bolhákat, sőt még szóba is áll velük (hogy jobb belátásra bírják a bunda gazdáját). Állhatatosságának egyetlen jutalma lesz ama misztikus fényjelenség, amelyet a halála előtti pillanatokban lát kiáradni a törvény (vagy a Törvény) kapujából. Bár ez is inkább a testi gyengeségből következő érzécsalódás lehet.

Mondhatni, az enyém is ugyanolyan pótcselekvés, mint a vidékről jött emberé: miközben arról írok, hogy nem emlékszem, miről akartam írni, azért mindenféle eszembe ötlik. Anélkül, hogy kerestem volna. Proust Marcelje. *A kastély* földmérője. *A per* Josef K.-ja. *A törvény kapujában* vidékről jött embere. Az egyértelmű választ nem adó művek olvasója mint afféle vidékről jött ember (amennyiben az olvasó mindig vidékről érkezik). Kafka-olvasó önmagam, mint vidékről jött ember.

A válaszadás kapujában ücsörgök tehát. Vidéki emberként. Amilyen mindig is voltam és leszek akkor, amikor gondolkodom, olvasok, vagy írok. Ugyanis, ha tetszik, ha nem, gondolkodás, olvasás vagy írás közben mindig, minden esetben kívülről próbálok bejutni valahová, a megértés belső tereibe. Próbálok megérteni Kafkát. Próbálok megérteni Kafkát megérteni vágyó önmagamat. Keresem a megértés útján az értelmet. Miközben eleve tudom, hogy a megtett út értelme éppenséggel: a megtett út maga. Még akkor is, még abban a sajátos formában is, amikor nincs megtett út, amikor nem mozdulok, amikor csak várok. És nem feltétlenül azért, mert számító módon jól tudom, hogy nem azé, aki fut. Merthogy futva is ugyanúgy lehet keresni és találni, mint egy helyben állva. Vagy ülve — a vágyunk kapujában álló őrtől kapott sámlin.

BUBNÓ TAMÁS

Útvonalkereső.bt

Egyházenész

Ma már csak be kell ütni a paramétereket, s megmondja a virtuális partner a tutit. Mikor indulj, merre menj, hol leselkedik rád veszély, torlódás, kényelmetlenség, sőt alternatív útvonalakat is fölkinál. A lehető legtöbbet megtesz tehát érted, hogy elérjed az úticélot. (Mert megérdemled!) Egyet azonban biztosan nem tud megmondani: hogy hova szeretnél menni. Ezt neked kell eldöntened.

Azt gondolom, hogy bármiféle célt kitűző utazáshoz bátorság kell, a hit és a remény bátorsága, amely nélkül sem a tervezés, sem a lebonyolítás nem kivitelezhető. Az éhes csecsemő — megérezvén anyja illatát — mindent megtesz az emlők eléréséért. A kisgyerek még ösztönös veszélyérzetét is feledi néha egy-egy játék vagy személy eléréséért, megszerzéséért: sokat nem mérlegel.

A „megéri-e” kérdés egy későbbi életkorban jelentkezik, ahogy múlik az ártatlanság és az egyenesség. Lassan negyven év tanítói tapasztalata alapján az elsős-másodikos gyerek még kíméletlen zsúri a környezete felé: ítélete, döntése nem feltételez semmi jobbító vagy ártó szándékot, semmiféle meggondolást, csak lefegyverző őszinteséget. Ugyanez a gyerek 10–11, majd 20–21 évesen már egyre több és több szempont alapján dönt, ítéel, sokszor erősen torzító érzelmi befolyás alatt, s egyre többször tolul föl a kétség benne: megéri vagy nem éri meg? (Mármint kimondani azt, amit tényleg gondol, vagy ezzel

csak a bajt keresi. Hiszen sok mindent keres az ember — a bajt azonban biztosan nem célzottan...)

Olyan családban nőttem föl, ahol a keresztény hit az életünk és létezésünk elválaszthatatlan része volt. Édesapám, Homrogd falu görögkatolikus papja számunkra hitelesen és szenvedéllyel képviselte a Mindenhatót. Láttuk, hogyan műveli az Úr szőlőskertjét, éltük a mindennapokat, szerettük nagyon az ünnepeket. Bizony nem kerestünk ott mi sok mindent, csak néha a kulcsokat, a barackbefőttest, a kutyust, a számtanfűzetet, meg a találkozás lehetőségét a barátokkal, később a serdülő lánykortársainkkal. Egy ilyen közegben az Isten keresése teljességgel botorságnak tűnt, nem is értettem, mikor egy rokoni látogatáson Budapesten erről hallottam egy szentbeszédet. Az Úr ugyanis ott a Csereháton velünk volt és velünk van mindig, imádkozunk hozzá, egyszer jót ad, s máskor szomorúságot — de hát ő már csak ilyen —, a családi, iskolai, falusi közösségi életünk végső soron az ő kezében van. Hogy az iskolában, meg a rádióban elhangzottak olyan mondatok, melyek egyáltalán nem ezt a felfogást képviselték (1963-tól 1971-ig jártam általános iskolába, a Kádárkorszak ereje teljében volt), nem okoztak igazán traumát burookban növő lelkemnek: „őket”, sőt „azokat” a gonosz befolyásolja, aki ármánykodik, s imádkozni kell, hogy majd ők is, az eltévelyedettek, rátaláljanak a mi utunkra, azaz a helyes útra.

A miskolci konzervatórium, majd a budapesti zeneakadémia évei aztán gyökeres fölfordulást hoztak, azt vettem észre, hogy állandóan keresnem kell mindazt, ami eddig megvolt, az élet egyértelműsége, a „boldogok a lelki szegények” érzése szertefoszlott. Ha nincs a zene — úgy vélem —, akkor ez így is maradt volna. A hangok hozták belém vissza a hitet: a szép és jó hangokért való küzdelem során éltem át és értettem meg ismét olyan üzenetet, amely nagyon is rímelt arra, amit a boldog kisgyerekkor nap mint nap nekem adott. Elkezdtem egyre jobban szeretni a hangokat, nemcsak használni. Aztán jött velem szembe egy csodálatos Lassus-motetta, amely így kezdődött: *Musica — donum Dei...* Boldogan bólintottam magamban: igen, amen — s egyre inkább vágytam arra, hogy akár véletlenül, akár a keresés eredményeképpen terveződjön már az az úti cél, ami elveszni látszott, s kapjak segítséget is ehhez. Hol hangok, zenék, hol emberek, hol idézetek kezdtek föl-tűnni az életemben, amelyek nem mindig segítettek ugyan — de mindenesetre éberren tartottak. Pilinszky olvasása mindmáig rendkívül fontos nekem ezen az úton, nemcsak a művei, de a megnyilvánulásai is. Valerio Ochetto beszélgetett velem 1966-ban a keresztény művész elkötelezettségéről: „Pilinszky szerint rendkívül nehéz egyidejűleg jó kereszténynek és jó művésznek lenni, mivel ez a kitűzött eszmény olyan feszültséget és olyan odaadást követel, amely szinte felülmúlja az ember lehetőségeit (...). Az ember legfőbb célja a szentség elérése. A keresztény művésznek tehát arra kell törekednie, hogy a megélt valóságot mint szentséget egyeztesse össze

és valósítsa meg a műveiben, és még inkább saját életének tanúságtételében. Olyan metszési pont ez, amely az ember lehetőségeinek a határán van, ott, ahonnan az Istennel való egyesülésre mód nyílik. És csakugyan, Pilinszky a vallásos költő valóban hiteles példajaként Assisi Szent Ferencet említi. (...) A keresztény művésztől önmagával és hitével szemben is teljes szigorúságot várunk el, hogy fölébe kerekedve minden külső kísértésnek, saját legbelőbb szabadságát fejezze ki. Mindez mint embertől, hívőtől, művésztől őszinte és folyamatos erőfeszítést, elkötelezettséget kíván.”

Tulajdonképpen ennyi. A „tényeken túl látó” zseniális megfogalmazás miatt még nem is tűnik bonyolultnak a feladat... S az az igazság, hogy tisztul a kép, a mindennapok csodái (például az unokák) egyre többet segítenek az úton maradásban. Valamint Szír Szent Efrémnek (306–373) mintegy 1700 éve született, ma is tisztító, csodálatos imája, amelyet próbálok egyre többször és egyre jobban elimádkozni:

*Életem Ura és Uralkodója,
ne engedd hozzám a jóra való restség,
könnyelműség, pénzvágy
és megszólás szellemét!*

*Ajándékozd inkább szolgálódnak
a józanság, alázatosság,
állhatatosság és szeretet lelkét!*

*Igen, Uram és Királyom,
add, hogy megismerjem bűneimet
és meg ne ítéljem felebarátomat,
mert Te áldott vagy mindörökké,*

Ámen.

*Őt kerestem,
akit mindenki keres,
és Ő megtalált*

CSÓKA JÁNOS

Pálos szerzetes

1974-ben születtem hitét gyakorló katolikus családban, harmadik gyermekként. 7–8. osztályos koromban gondoltam arra először, hogy pap leszek.

Gimnáziumi éveim alatt aztán elkezdtem más irányban érdeklődni. Akkoriban küzdősportra jártam, és ennek révén is nyílt meg az érdeklődésem az okkult, ezoterikus dolgok felé. Lélekben távol kerültem Istentől, bár misére rendszeresen jártam. Csakhogy már nem ő érdekelt, hanem az, hogyan juthatok olyan természetfeletti erő birtokába, amivel magam rendelkezem. Természetesen mindezt jóra akartam használni. Úgy láttam, hogy a keresztény hit ilyesmire nem tanít meg, mivel ott „gyermeki naivitással” mindent Istentől kérnek, várnak. Ilyen témájú könyveket és újságokat olvastam. Egy napon — váratlanul — iszonyú lelki szenvedés, félelem, kétségbeesés és teljes reménytelenség kerített hatalmába. Egy belső világosság, egy nagyon határozott belső tudás azonban ott volt bennem és azt mutatta: ez nem pszichés történet; Isten tud segíteni, csakis Ő tud megszabadítani.

Másfél év istenkeresés következett. Próbáltam minden erőmből közelebb kerülni hozzá. Naponta Szentírást olvastam és imádkoztam; kértem, könyörögtem, és vártam... Ekkortájt egy szentírási ige újra és újra megtalált, amiből erő és remény áradt felém: „Aki szeret engem, az megtartja tanításomat, s Atyám is szeretni fogja. Hozzá megyünk és benne fogunk lakni (Jn 14,23). Akkor még nem ismertem fel az Úr hangját, de azt éreztem, hogy ez az, amire szükségem lenne, hogy Ő bennem lakjon. Ide pedig úgy jutok el, ha megtartom tanítását, aminek lényege a szeretet. Szükséges, hogy őszinte imában keressem Őt, olvassam a Szentírást, szentségekhez járuljak; bizalommal támaszkodjak katolikus egyházam tanítására, hagyományára.

Részt vettem egy *Élet a Lélekben* szemináriumon, ami formált és reményt adott, de a döntő belső változás kicsit később következett be egy szentségimádáson. Mindjárt az elején, amikor elhaladtak mellettem az Oltáriszentséggel, olyan tapasztalatban volt részem, amihez foghatót addigi 19 évem alatt soha nem éltem át. Jézus jelenlétében találtam magam: teljes világossággal éreztem — nem csak hittem —, hogy itt van ebben a kenyérben, és egyben itt van velem — szeretettel, irgalommal. Sírnom kellett. Nem is tudom, hogy a bűnbánat, a megindultság, az öröm könnyei voltak e, vagy mindháromé. Íme, kerestem Istent és Ő megtalált engem.

Az életemet két nagy fejezetre lehet osztani. E szentségimádást megelőző és az ezt követő életszakaszra. Ez valóban újjászületés volt. Sőt, ezt követően napról-napra egyre nagyobb lett bennem a szeretet és az öröm. Mindaz a félelem és lelki gyötrelém, ami addig mardosott, most nyomtalanul eltűnt. Olyan tüzet, örömet és szeretetet tapasztaltam meg bensőmben, amilyenek addig még a létéről sem tudtam. Akkor már ismertem, hogy a karizmatikus megújulásban ezt hívják Lélekkeresztségnek; Istennek, jelenlétének, szeretetének misztikus megtapasztalását.

Ezekben a hónapokban állandóan éreztem Jézus jelenlétét, ami egy folyamatos tapasztalat volt. Vele beszélgettem egész nap. Így

tanított meg a szüntelen imára. Olyan szeretetet öntött belém az emberek iránt, hogy én csak döbbenet figyeltem magam. Hihetetlen volt, mert tudtam, hogy ez nem én vagyok, de mégis én vagyok. Isten „belém bűjt” és elkezdte élni bennem az ő életét. Így belülről tapasztalhattam és ismerhettem meg őt.

Ezek a „mézeshetek” három hónapig tartottak. Isten megmutatta, hogy milyen leszek majd, ha szent leszek. Most már tudom, mi felé kell tartanom, benső tapasztalatból ismerem. Olyan volt ez, mint amikor az írni tanuló gyermeknek megfogja a kezét a tanító, és vele rajzolja a betűket, a gyerek pedig egyszer csak ráérez a mozgásra.

A továbbiakban nem részletezem, hogyan találtam meg pálos szerzetesi hivatásomat. E helyütt inkább az istenkeresésre akartam fókuszálni, és arra, ahogy ő megtalált. Találkoztunk, betöltött és elkezdődött az élet, egy közös úton járás. Ez a minden, a többi inkább csak „hab a torán”.

Mit keresünk, kit keresünk?

FABINY TAMÁS

Evangelikus püspök

Gyerekkorom gyenge vicce szerint valaki kopogtat a mennyország ajtaján. Bentről kiszól Szent Péter: „Mi az?” Erre a kint várakozó meglehetősen határozottan így szól: „Nem mi az, hanem ki az!” Erre Szent Péter így sóhajt fel: „Na, már megint egy pedagógus”.

Nem egyszerűen az ilyen, még az mennyország kapujában is nevelni akaró vérbeli tanárok kell, hogy különbséget tegyenek a „mi” és a „ki” névmás között, hanem a Biblia figyelmes olvasói is.

János evangéliuma elején azt olvassuk, hogy amint a Keresztelő János által éppen Isten bárányának nevezett Jézus észreveszi, hogy ketten követik, megfordul, és így szólítja meg őket: „Mit kerestek?” (Jn 1,38). Ez a kérdés azután nemcsak egy párbeszédet indít el, hanem egy olyan kapcsolatot is, amelynek nyomán András és Péter — ugyanis róluk van szó — elmennek Jézus otthonába, és hamarosan tanítvány lesz belőlük. Felbukkannak aztán további potenciális tanítványok is. Fülöp nem keresi Jézust — de megtalálja őt. Natánél, az értelmiségi, annál inkább keresi az igazságot — őt Jézus találja meg. Sokféle úton lehet Jézus otthonába eljutni.

Eltelik aztán három év, és Jézus éppen ezekkel a tanítványaival időzik a jeruzsálemi Kedrón patakon túl. Fáklyafény mellett Júdás közeledik a főpapok és a farizeusok által küldött szolgálkkal. Jézus ezúttal is megelőzi őket, és Jn 18,5 szerint így szól hozzájuk: „Kit kerestek” (*tina zéteite*)? Erre újabb, a korábbihoz képest sokkal feszültebb párbeszéd zajlik le, hiszen a Jézust keresők nemcsak hátrahő-

kölnek, hanem a földre is esnek. Hamarosan vér is folyik, hiszen Péter kardot ránt, és levágja Málkus fülét. Jézus azonban olyannyira megőrzi nyugalmát és méltóságát, hogy amikor azok elmondják, hogy a Názáreti Jézust keresik, akkor kimondja az Istennek fenn-tartott *egó eimi*, „én vagyok” önmeghatározást.

János evangélista görög szövege nagyon igényes. Az általa itt használt *tis*, *ti* egy kétvégződésű kérdő névmás. A *tis* áll hím és nőnemben, a *ti* pedig semlegesnemben. Jelentése ki, mi, melyik. A nyelvtani nem következménye, hogy személyeknél értelemszerűen a *tis* alak kerül alkalmazásra, míg általában dolgokra való kérdezésnél a semlegesnemű alak. Jézus kérdése Jn 1,38-ban tehát „mit kerestek”, 18,5-ben viszont „kit kerestek”-ként fordítandó.

A fokozás az Evangéliumon belül is egyértelmű: a gondolatmenet az általános felől a konkrét felé halad. A kezdeti — talán még bizonytalan — keresés, követési szándék a keresztig, a végpontig tart, hogy onnan folytatódjék majd a tanúságtétel.

Mindennek aztán az Evangéliumon túlmutató jelentősége is van. Korántsem mindegy, hogy valakit vagy valakit keresünk.

A hétköznapi életben is fontos lehet ez a különbségtétel. Keresheti valaki a testi-lelki boldogságot, a harmóniát, a biztonságot — ám ha mindezt csak tárgyi vagy akár fogalmi síkon éli meg, örökké megmarad a hiány. Ha viszont ez a vágyakozás egy bizonyos emberrel való személyes találkozásban ölt, a szó szoros értelmében testet, akkor máris arcot kapnak ezek az érzések, és valaki el tudja mondani, hogy megtalálta a szerelmét, a jó barátját, vagy éppen tudatosult benne, ki is az ő édesapja, édesanyja, testvére.

Transzcendens összefüggésekben még inkább igaz ez. Ott él az emberben a vallásosság érzése, amit adott esetben különböző szertartásokban vagy törvényekben vél megtalálni, de igazán személyessé még nem válik. Ha viszont már nemcsak valakit, hanem valakit keres az ember, akkor kapcsolatba léphet egy nála hatalmasabb valósággal.

A keresztyén teológia a Jézussal való személyes találkozást tekinti a hit céljának. Ha a „kit keresünk?” kérdésre vele találkozunk az igében, az Eucharishtiában, akkor hitünk egészen bensőségessé és személyessé válik. Az Isten országáról szóló példázatok is őbenne teljesednek be. A parabolák ilyen krisztológiai értelmezésével azt valljuk, hogy Jézus a megtalált kincs, az érkező vőlegény, a hazatérő úr vagy éppen az irgalmas szamaritánus. Azt a bőséget is nála és benne találjuk meg, amit a három mérce lisztből megkelesztett tészta vagy a tékozló fiú hazatérésekor levágott hízott borjú juttat kifejezésre. Jézus nem egyszerűen példázatokot mondott, hanem ő maga volt Isten példázata.

Érvényes ez az örökkévalóságra is. Hiszem, hogy ott az élő Úrral, a feltámadott Jézussal fogunk találkozni. Ő hív majd minket magához, hogy az asztalközösségben találkozzunk vele és egymással. Ha ő nem lenne ott, akkor Pilinszky Jánosnak ez a fájdalmas mon-

data lenne teljesedne be: „A lámpa még ég, étel, teríték, abrosz az asztalon — de sehol senki, aki körülülje, sehol senki, aki befejezze a megkezdett falatot.”

Mit keresünk? A lámpát, a terítéket, az abroszt vagy az asztalt? Vagy pedig a házigazdát, aki előkészítette ezt a lakomát, és aki személyesen szolgál fel nekünk és az egész asztaltársaságnak?

Jn 1,36 „mit kerestek?” kérdésére a tanítványok megismerhették Jézus földi otthonát. Ez sem lehetett kevés, hiszen ez a találkozás életre szólóan meghatározta az ő sorsukat. Így lehetünk mi is Jézus követői a földi életünkben. Ha azonban az Evangélium logikája szerint egy lépéssel tovább is megyünk, és hittel válaszolunk Jn 18,5 „kit kerestek?” kérdésére, akkor az ő mennyei otthonának szépsége is feltárulhat előttünk. Vallom, hogy ide is sokféle út vezet. Ami bizonyos: mindez nem egyszerűen életre, hanem immár az örök életre meghatározó találkozás lehet. Ebben az esetben az sem lesz mindegy, hogy a mennyország ajtaján kopogtatva — ezúttal a mi részünkről — a mi vagy a ki kérdőszó hangzik el.

Megtaláltatás- történet

FALCSIK MARI

Költő Érdekes, épp a nyugtalan-nyughatatlan fehér civilizáció jelzője a „nyugati”. Ennek hőse — éppenséggel mi mind, akik e kultúrában élünk — a romantika óta „vitorlát bont remélt, vágyott vagy ismeretlen tájak felé”. Lázasan kutatunk a Föld kincsei, az ég titkai, a saját professzióink, lényünk lényege, az élet értelme, lelkünk valósága és sorsa, a fizikai léten túli, a „honnan jöttünk, hová leszünk” után. Ez a nyugtalan nyugati hős tapasztalataim szerint nem a Vigilia körkérdésében idézett John Henry Newman által megnevezett célt kergeti: a tökéletességet nem célozza meg, de az állandó változást, és abban valamiféle folyamatos fejlődést és szellemi gazdagodást igen.

Magam is e lényegét tekintve máig romantikusnak definiálható fölfogásban szocializálódtam: kiskorom óta úgy vártam az élet következő és következő stádiumát, mint ami e nagy kaland során kibontja előttem az előbbinél gazdagabb horizontot. Így léptem gyerekkorból kamaszkorba, onnan az ifjú-, majd a felnőttkorba. Ott aztán mintha valamiféle fennsíkra érne ez a Caspar David-féle vándor, amin, bármilyen nehéz terep is, hosszasan, küzdelmesen halad át, föl se nézve, csak a végén tudva meg, hogy életének a gyakorlatában ez a látszólagos stagnálás volt az evilági értelemben vett leginkább építő szakasza.

Életkorom már megengedi, hogy kimondjam: ez a látszólagosan lineáris „fölfelé haladás” nem létezik. Létidőnk úgy múlik, hogy

mindenféle irányban mozgat, szintén világi értelemben véve „le” és „föl” hullámvonalakban, spirálisan, cikkcakkban és mindenféle egyéb rajzolatban.

A tapasztalás egyre súlyosodó csomagja azonban nagyon is valószínű. Főleg, ha az ember az erre való életkorban, körülbelül 15–16 évesen tudatosan úgy dönt, hogy a világ ilyen-olyanfajta jelenségeit érteni vágyó, szellemileg figyelő, befogadó és földolgozó életet fog élni.

E köznapi keresésnek én mindig minden új és legújabb formájával éltem. Kultúrtörténészként, szerkesztő-fordítóként nemcsak a pergamenkódexek lapozása, de az internet fondorlatos módszereket és igen kritikus szűrést igénylő böngészése is ott van minden napos használatú eszközeim között. Az én munkám e téren nem tűr meg semmiféle generációs különbséget.

Ha idekapcsolom a 'keresés' szónak a Vigilia körkérdésében fölhozott másik jelentését: én a „mennyit keresel” kérdésre azt a — szintén nagyon fiatalon és erős döntés alapján kidolgozott — választ adom, hogy semmi mód nem abban van a lényeg. Kerestem már, ha választott életmódom azt kívánta, olyan keveset, hogy alig lehetett megélni belőle. És épp így nagyon sokat akár, mert a művészetnek, amit választottam, legalább olyan szinten meg kell teremtenem a mindenféle társadalmi elismertségtől egészen független háttérét, ahogy egy ötgyerekes család vállalja a maga választotta út felelősségét. Szerencsére ehhez megtaláltam a társamat is, akivel anno, abban a zsenge ifjú korban egymástól függetlenül ugyanarra a döntésre jutottunk az anyagiakat illetően.

Anyanyelvemmel velem született, szerves, hivatásomat meghatározó kapcsolatom levette rólam azt a terhet, hogy „új haza” keresésével kelljen foglalkoznom. Mivel professzióm alapanyaga és eszköze a magyar nyelv, ez sosem lehetett kérdés számomra. Még ama sötét években sem, mikor pedig joggal irritált, hogy „megbízhatatlanként” soha nem kapva „kék útlevelet”, a hatalom egész ifjúságom — a vándorlás, a kalandok elsődleges életszakasza — idejére bezárt ebbe az országba. 34 éves voltam, mikor szabadon kezdektem mozogni, 1990-ben. Első lendületből nyomban fölültem egy buszra, és kiruccantam egy napra Bécsbe, és ezzel megtört az átok.

Én azonban ezt az utat, amit létidőnk alatt megteszünk, akkor sem nevezem keresésnek, ha közben — mint a föntiekben megmutatkozik — jó vándorhoz illőnek folyvást keresünk-találunk valamit. Csak a magam példájával tudom elmondani, számomra igazán mi a keresés. Abban az értelemben magam, az első perctől, mióta az eszemet tudom, két láthatatlan valóságot — világot? birodalmat? — akartam megtalálni: az alkotó létét és Istenét. Sorrendben meg épp fordítva: előbb Istenét, aztán Isten rám talált valóságában a magam dolgát, a „kisteremtést”, a művészetet, amiről mindenféle ügyességem (rajz, ének, tánc, színjátkozás stb.) mellett is már nagyon korán tudtam, hogy az írás lesz az enyém.

Hosszú volna itt leírni, hogyan talált meg ezek vágya, és érdektelen is, hisz annyira természetes volt számomra mindkettő léte és általam megélt hiánya egyaránt. Hogy honnan bújtak elő azok a nagyon naiv, nagyon kombattáns ifjú amerikai hittérítők 1983 nyarán, akiknek aztán hónapokig tolmácsoltam, mélyen belelátva tévedéseikbe, szimplifikációikba, erőszakos szándékuk minden kudarcába, az általuk kereszténynek nevezett türelmetlen akaratosság elfogadhatatlanságába, hogy miképp kellett végre, elég későn, 27 éves koromban megfogalmaznom a magam hitét, ezek lényegtelen személyes emlékek — tán egy elbeszélés remek tárgya lennének. A lényeg, hogy számomra Isten a tetteim iránt követelményként megfogalmazódó, és aztán, ha az ember bírja, megvalósuló szeretet. Az pedig se nem humán, sem evilági minőség, mint ezt már gyerekkorom ösztönös-boldog önszerelme és (anyám, öcsém, tanítónóm, kis barátom stb. iránti) nagy rajongásaim funkcionális kudarcaiból láthattam.

A „kisteremtés”, az alkotás szintén apró korom óta magától értetődő része az életemnek. De hogy ebből hogy nőtt ki a költő, aki lettem, az ugyancsak hosszú, bonyolult, és egy ilyen esszé keretében röviden levezetve másnak tán tényleg nem oly érdekes folyamat. Későn értem meg a magam művészetének biztos kezű művelésére — de így érte meg. Belőlem épp ez a nagyon hosszú hiányszakasz, a passzívnak látszó keresés és nélkülözés kora, a némaság — megtapasztalása nélkül tán el sem képzelhető — építő ereje licitálta ki a végül megszólalót. Bízom benne, hogy ez a megszólaló a verseiben most már sokkal pontosabban mondja el e két csoda: két lényegi keresésem részleteit, és igen, *megtaláltatásom* történetét.

Kerestem — rám talált

FEKETE KÁROLY

Református püspök

Leírhatatlan érzés, amikor az ember rátalál élete főtémájára, küldetésére, hivatására. Jobban mondva, amikor az talál meg bennünket. Rabul ejt, megragad, ösztönöz, előre visz. Így jártam élethivatásom megtalálásával és tudományos kutatásaim témaköreivel is. Igazából ők találtak rám. És nem eresztenek azóta sem...

Muzsikálni szerettem volna élethossziglan, mert megszerettem az orgonálást és a kóruséneklést a debreceni Református Kollégium Kántusában, de lelkipásztorságra vitt életem dirigense, az Úristen. Felhasználta ebben a J. S. Bach városában, Lipcsében töltött teológiai ösztöndíjas időszakomat is.

Azt gondoltam, hogy a teológiai tudományon belül a dogmatika lesz az én területem, és mégis az igehirdetésben és a liturgiákban találtam

otthonra. Szószék és teológiai katedra vonzásába kerültem, de ráadásul megmaradhattam az orgonapad közelében is. Beteljesedett rajtam is a Hegyi Beszéd ígéje, amelyik először megkérdezte tőlem is: „Nem több-e az élet a tápláléknál, és a test a ruházatnál?” (Mt 6,25b) — majd tanított: „Keressétek először az ő országát és igazságát, és ezek is mind ráadásul megadatnak nektek” (Mt 6,33). Diákkoromban kerestem az Isten országát, annak igazságát, és ráadásként megkaptam mást is...

Az emberben van valami türelmetlen elégedetlenség, van keresés, sőt hajszolt élet, hogy megtaláljuk, hogyan lehetne azt a még többet megszerezni, kinyerni, lefölni az életből, ami az enyém lehet. Az ember akarja, vágyja a többet, csak az elérés útja-módja nem tisztul ki. Gyűrjük is az életet, a tempót, stájeroljuk, fokozzuk, de nincs meg a több... és bizony mi jóval kevesebbel is beérjük, mint amit maga az élet kínál.

Nem a birtoklásvágy vezet el a célig, az élet értelméig, hanem az Isten uralma. Az általa ajánlott „több” nemcsak a javak és a jólét körül forog, hanem elvezet a gazdagító személyiség kibontakozásáig.

Sokszor attól szenvedünk, hogy tudjuk, még mondjuk is: több az élet..., de mivel nem változtatunk az életünkön, ezért közben eltűnnek, megsemmisülnek (legalábbis egy darabig) az élet értékei. Nem lesz már érdekes, hogy vannak az életben nagyobb kincsek is, mint azok, amelyek megvehetőek, pedig fenn kellene tartanunk azokat, amelyek a világ semmi pénzéért nem vásárolhatók meg.

Keressétek először Isten országát és igazságát, mert az emberlét értelmé az, hogy Isten sokoldalúnak alkotta az embert, aki sokszor egysíkú emberként jár e világban. Nem él a szó gazdag bibliai értelmében, hanem egyszerűen csak *funkcionál*, kivitelezzi azt, amit kiosztanak rá.

Mikor és hol nyílt számomra ajtó az isteni többetre? A 2019-ben 280 éve fennálló, folyamatosan működő, az ország legrégebbi énekarában, a debreceni Kollégiumi Kántusban. Az ott eltöltött éveim ajándékát egyetlen gondolatba össze tudom sűríteni: örökre hálás vagyok Istennek azért, hogy megízleltette velem az *emelkedett élet útját*. Ezt a bibliai verset Szenczi Molnár Albert verselése szerint ízelgettem legelőször: „Szívemet, Hozzád emelem, és benned bízom, Uram.” A felemelt szív és az emelkedett élet összefüggése a nagyszerű zenék által lett élettélményem. Életem legszebb gyöngyszemei azok a helyzetek, amikor Kántus-tagként az Isten ereje bele-vont azokba a szövegekbe, amelyeket megszólaltattunk, és átítított azoknak az üzenetével. Nemcsak érthettem, hanem érezhettem is a tartalmat, a lényegét. Ez az elvehetetlen Kántus-élmény, ami máig megelevenedik, ha az Ige megértését keresem igehirdetőként.

Csodálatos dolog az, amikor azon kapom magam: én vagyok a zsolttáros, a próféta, az evangélista, az apostol, a szentíró „magyar hangja”. Az eszemmel tudom, hogy „Dávidé”, „Ézsaiásé”, „Mátéé” vagy „Pál apostolé”, de lélekben Istenhez emelkedve már az enyém is, sőt én vagyok a zsolttáros, a tanú, az írnok, a szószóló, és mintha kicserélődtem volna, enyémmé válnak az üzenetek.

Az ihletett zene és szöveg megszólít és szólnom kell másoknak, megtisztít és tisztulásra kell hívnom másokat is, felemel és emelkedetté teszi az Igére figyelő Isten népét.

1974-től, 45 év óta élek hol a Kántusban, hol a Kántussal, hol a Kántusért, és kialakult bennem az alapérzés: minden zenei megszólalás nagy érzelmi utakat jár be és a hallgatóságát is rávezeti ezekre az utakra. Dávidé az ima: „Utaidat, Uram, ismertesd meg velem, ösvényidre taníts meg engem!” (Zsolt 25,2). Nekünk pedig ma kell az Isten-vezette járás életünk útjain és nekünk jó, ha Isten taposta ösvényekre találunk, mert Balassival valljuk: „Nincs már hová lennem, kegyelmes Istenem, mert körülvelt engem szörnyű veszedelem...” (*Szép könyörgés*).

Messzi korokból, régiektől, de kortársaktól is, hazai szerzőktől, meg a nagyvilágból is kapunk kincseket, hozzáadjuk legkülönbön magunkat és hisszük, hogy énekünk a Legelső Hallgatóig, a Királyok Királyáig hallatszik, teljesen mindegy, hogy temetői kvartett vagy összkar énekli, a capella vagy kísérettel szól, pianissimóban vagy crescendót énekelve: nem akar ki hallgatja, mert ezek a művek a Királyok Királyának szólnak és az élő Istenig zengnek!

Az énekelt ige több ezer éves értelme és alapszándéka elevenedik meg és erősödik fel, mert távlatok nyílnak éneklés közben és annak hallgatása alatt. A felemelt szív és emelkedett élet együtt hallja az ellenszólamokat: az emberi uralomról és a Királyok Királyáról, a földi örömökről és az Üdvözítő örömeről, az emberi sóvárgásról és a mennyei beteljesedésről, az elnémuló imádságokról és az Isten országának angyalkaráról. Vagyis: találkozik benne a szent és a profán.

Ünnepre készülve a „sursum corda” óhaja van a szívemben: Emeljük fel szívünket! A felemelt szív ugyanis átérezheti: tetszett Istennek, hogy megtörje a távolságnövelő tényezők uralmát, mert Ő távolságot áthidaló Isten! Megváltó szeretete erejével felszámolta a „három lépés távolságot”, elvette az idegenség és messziség nyomasztó keserűségét, mert teremtő Atyaként, megváltó Fiúként és megszentelő-vigasztaló Lélekként közeledett hozzánk.

Úgy akar bennünket megkeresni, hogy előbb Ő ismerte meg a mi útjainkat. Mélység és magasság megváltó találkozásával ajándékozott meg bennünket Jézus Krisztusban. Isten dicsőséges világának törvényszerűségei, ajándékai lekíváncoltak a földre, hogy ne legyen többé lent és fent, ég és föld, magasság és mélység, fény és sötét, nyomor és gazdagság, hogy felemelkedjen az élet értéke. Ezért lett a magas rangú látogatóból kedves vendég, az előkelő idegenből Betlehemi Gyermeke. Sőt nálunk kopogtat, nálunk akar szállást venni, befogadásra találni, emelkedett életre meghívni.

A felemelt lélek az Isten-közelbe vágyás kifejezője. A kiemelkedni, kitörni és kiszabadulni akarás szimbóluma. Mit üzen? Azt, hogy az életünk szabadulni akar a földhözragadtságából, a szürkeségből, az egysíkúságból, a lesüllyedésből.

A felemelt szívű, emelkedett élet szavai, tettei, érzései és gondolatai előtt a boldogmondás ígérete lebeg: „Boldogok a tiszta szívűek, mert ők meglátják az Istent.” Aki így meri rábízni magát a felemelő Istenre, és így jut el arra a meggyőződésre, amit a 73. zsoltár így fogalmaz meg: „Ha elfogyatkozik is testem és szívem: szívemnek kősziklája és az én örökségem te vagy, oh Isten, mindörökké! (...) Nekem olyan jó Isten közelsége!” (Zsolt 73,26. 28).

A gyermeki kíváncsiság

GYÁNI GÁBOR

Történetész

Keresni a (tudományos) igazságot érdeklődés és kíváncsiság dolga. S mi készíti vajon az embert annak keresésére? Hiszen ez korántsem tekinthető magától értetődő emberi beállítódásnak. A világ és benne mi magunk sokkal inkább a megszokott és ezáltal természetes létezés látszatát keltjük, ami így nem ösztönöz reflexióra, amely minden keresés mozgatórugója. Ráadásul ez a helyzet a kényelmesség érzésével párosul: otthon és egyúttal jól érezzük magunkat az ismétlődés és az ismerőség eme világában, ahol viszonylag jól kiismerjük magunkat, mert a dolgok külön indoklás nélkül úgy történnek benne, ahogy épp megesnek, és szükségszerű is, hogy úgy menjenek végbe. A köznapi gondolkodásnak ez a kétségtelen racionalitása lényegénél fogva különbözik a racionális megismeréstől, amit tudománynak szokás nevezni. A tudományban, a tudomány embere számára ugyanis csupa ismeretlen, érthetetlen, korábban kifürkészhetetlennek bizonyult dolog rejlik a világban, és benne magában is, ami szüntelen keresésre ösztönzi azt, aki a racionális megismerésre szánja el magát. Ez azonban szintén nem valami magától értetődő fejlemény, hiszen bizonytalanság lesz úrrá ott, ahol egyesek a tudományos keresés igényével lépnek fel. A természetes és megkérdőjelezhetetlen tudás, ami hiten nyugszik és mindennapi hitet szül, némi, ha nem is teljes nyugalmat ígér; belenyugvást és megértést sugall. Ha viszont kilépünk ebből a természetes rezignáltságból, és kérdéseket kezdünk feltenni magunknak magunkról és a bennünket övező világról, akkor oda a nyugalom és a megbékélttség: csupa izgalom, bizonytalanság és kétely tölti ki az életünket, amely különösen a keresés lázában tölti el a lényünket. Az igazság (tudományos) keresése, valljuk be, felforgató ténykedés, amely mindent képes megkérdőjelezni, ami addig magától értődőnek tűnt. A tudományos keresés olyan soha véget nem érő destruktív tevékenység, amely bizonytalanságba taszít és bizonytalanságban tart bennünket. Vannak ugyan benne időleges nyugvópontok, ami-

kor úgy érezzük: volt értelme a keresésnek, mert eredményre vezetett. Még sincs megállás, a tudományos igazság keresése időlegesen sem torpanhat meg, mert ez a szabad gondolkodás halálával lenne egyenértékű. Tudjuk, különféle erők hatására időnként és helyenként megakad a keresés ezen természetes szakadatlansága, és ezzel nyomban dogmává merevedik az a tudás, ami eddig a kezünkbe került. A természet azonban a mozgás „természetes” állapotában létezik, és e szabály alól maga az emberi világ sem kivétel. Ez kezeskedik azért, hogy előbb vagy utóbb folytatódhasson a keresés, ami éppannyira fontos éltető eleme az emberi életnek, mint amennyire szükséges hozzá a nyugalom és a rutin. Hiszen az ember „világba vetettsége”, amely transzcendens kérdések sorát veti fel, de amelyre filozófiai válasz is adható, nem igazán nélkülözheti a folytonos rákérdezést: mi végre vagyunk ezen a földön és mi életünk értelme? A tudomány nem erre a nagy kérdésre keresi persze a választ, jóval szerényebb célok vezetik a megismerés folyamán, de azok annál fontosabbak számára, mert gyakorlati célt szolgálnak. Az élettelen természet titkainak a keresése az életfeltételek könnyítéséhez járul(hat) hozzá; az élő tudományok az emberi test (és a lélek?) épségben tartásán őrködnének. A humán- és társadalomtudományok pedig a társas élet rejtelseit firtatják a jelen, a múlt és olykor a jövő távlatában. Az utóbbiak kimondott vagy csupán feltételezett haszna az önismeretben és az így tudatosabbá tett életvezetésben kamatoztatható. S ez nem is kevés. Ha tehát szükség van az ő külön hozzájárulásukra ahhoz, hogy magunkhoz méltó módon élhessünk, akkor nem férhet kétség a tudományos keresés létjogosultságához, annak egyik ágán sem. Ez az egyedül érdemi válasz a tudományos célú igazságkeresés ellen olykor felhangzó vádakra, a tudományellenesség alkalmankénti megnyilatkozásaira. Mert, valljuk be, mindenki számára elfogadhatatlan az az opció, hogy visszatérjünk oda, ahol a tudományos keresések eredményei előtt jártunk valaha. Ma ugyanis az a természetes világ, az az egyedül elfogadható életkeret, melyet azoknak a tudományos kereséseknek is köszönhetünk, amelyek befogadásra leltek a mindenkori jelenben.

Egy kérdés maradt még megválaszolatlan: mi teszi lehetővé, hogy egyesek átadják magukat e keresés buzgalmának, holott ezzel csak bajt hoznak a fejükre, otthagyván ezzel a természetesnek ható élet nyugalomát. A kérdésre sokféle felelet adható, a tudományos kutatás pszichológiai és szociológiai megközelítése rendre szolgál is ezekkel a válaszokkal. Mi egy ennél egyszerűbb megoldást említenénk e helyt: az ennek a kulcsa, hogy a dologban közvetlenül érintett felnőttek egész egyszerűen nem nőttek még fel, és bizonyos értelemben továbbra is gyerekként élik le az életüket. Mit magyaráz ez most számunkra? Azt, hogy a *természetes* gyermeki kíváncsiság, a *miért?* folytonos tudakolása, amire a gyerek a felnőttől vár választ, a felnőtté válás során és annak az eredményeként sem enyészik el egészen, hanem az élet egész életre szólóan prolongálódik. Ennek nyo-

mán pedig a felnőtt élet számára semmi sem (annyira) természetes, hogy ne kívánna folytonos kérdezősködést, a *miért így és nem másként?* vagy a *minek egyáltalán?* iránt megnyilvánuló heves érdeklődést. A gyermeki kíváncsiság éli itt túl magát és nyilatkozik meg a tudományos keresés formájában; a kérdésre adható/adandó választ azonban immár nem valaki mástól, a felnőttől vagy az idősebb testvértől, hanem kizárólag saját magamtól várhatom ez esetben. Egyedül ez az, ami a gyermeki kíváncsiságot megkülönbözteti a racionális megismerésben lankadatlan kereséstől.

GYÖRFFY ÁKOS

A hívásról

Költő

A legegyszerűbb válasz az lenne, hogy amióta az eszemet tudom, nem teszek mást, mint keresek. Keresek valamit. Nem tudom, mit. Maga a keresés sem a legpontosabb szó erre, mert a keresés mindig csak utólag tűnik keresésnek, közben nem. Legalábbis ha szellemi vagy lelki értelemben vett keresésről van szó. Valójában sosem kerestem semmit, és ez ugyanannyira igaz, mint ennek az írásnak a kezdőmondata. Azt elég korán beláttam, hogy a keresésnek, pontosabban a nyugtalan, homályos inspirációktól fűtött ide-oda kapkodásnak nincs semmi értelme. Ennek ellenére elég sokáig, eddigi életem nagyobb részében ezt gyakoroltam. De csak azért gyakoroltam, mert más eszköz nem állt a rendelkezésemre. „Valaki hí téged, valaki hí” — írja Weöres Sándor egy versében. Ezt a hívást egész életemben hallottam. A *valaki* ebben az esetben elég félrevezető, mert sosem gondoltam személyként a hívás forrására. Bár azt hiszem, Weöres sem úgy gondolt rá. Ha Isten az, aki hív, ő sem lehet személy. Ha viszont nem személy, hogyan hívhat. Mégis hív. Most is, ahogy kinézek az ablakon és látom az őszbe borult erdőt körülöttem, érzem ezt a hívást. Magában a látványban, a látvány mélyén rejtőzik. Vagy maga a látvány a hívás. Mindenkit hív, kivétel nélkül, ebben biztos vagyok. Nem láttam még embert, akin ne látszott volna a hívás stigmája. A hajléktalanokkal eltöltött hosszú évek során számtalanszor láttam elgyötört, reményvesztett arcokon a keresés csődjének lenyomatát. Mert azt tényleg nem gondolkozhatjuk komolyan, hogy épp a számkivetettek, az ezerféle okból a társadalom peremvidékére szorultak lennének kivételek a keresés alól. Elkese-rítő látni azt a „vasárnapi kereszténységet”, amely úgy tesz, mintha a keresés a kiegyensúlyozott, polgári életvitel kizárólagos előjoga lenne. Bizonyos szempontból ez a kiegyensúlyozott, polgári életvitel a „hívás” iránti fogékonyság egyik legnagyobb ellensége. Amivel nem azt akarom mondani, hogy tartózkodjunk ettől az életviteltől, csupán azt, hogy ez az az élettechnika, ami a leginkább elaltathat minket. A kereszténység legelőször és leginkább érzékenység. Egy

seb a lélekben, írtam egyszer és ma sem tudom árnyaltabban megfogalmazni. A hívást csak az érzékenyebbje hallja, viszont az eltompult is tud arról, hogy létezik ez a hívás. Tud róla, de úgy tesz, mintha nem tudna, ebből aztán nem következhet más, mint neurózis. Meghasonlottság, depresszió, a pszichés és mentális kórképek szivárványos tárháza. Mindezt csak azért merem leírni, mert magam sem vagyok kivétel. Életem első felét magam mögött hagyva látnom kell, hová jutottam. Amit látok, nem éppen szívderítő. Olykor azért könyörgök, azt kérem az égiektől, hogy egy pillanatra se ringathassam magam bármiféle illúzióba önmagammal kapcsolatban. Legalább magamat láthassam színről színre, ha már a Teremtés titkai el vannak zárva előlem. Ritkán sikerül. Az egyetlen, ami reményt adhat, hogy maga a hívás sosem némult el bennem teljesen. Sosem ébredtem süket csöndre. Biztos, hogy szinte mindig „melléütöttem a szegnek”, ahogy Szindbád mondja Huszárik filmjében. A kereszténység legelőször és leginkább érzékenység, írtam, az érzékenység viszont kiszolgáltatottsággal, fokozott sebezhetőséggel is jár. Tényleg úgy tűnik néha, mintha az érzékenyekre, a kiszolgáltatottakra valami külön e célra kifejlesztett, démoni algoritmussal vadászna a világ. A hívás komolyan vétele azzal — is — jár, hogy „a világ” számára elveszett embernek kell lennünk. Egy használhatatlan, semmire sem jó embernek, aki tudja, hogy amit a világtól kaphat, az csupán lom, szemét, kacat. Sokra persze nem megyek én sem ezzel az okoskodással. Annyiszor leírtam már, annyszor magyaráztam fröccs mellett az éjszakában. „Valaki hí téged, valaki hí” — ez az egyetlen, ami valóságos. A világban ez a hívás az egyetlen valóságos mozzanat. „Siess eléje, mit se várj s ne gondolj semmire.”

HALMOS ÁBEL

Jeruzsálem kapujában

Bencés szerzetes

A keresés nyugtalanságát, majd a megérkezés békéjét zarándokként éltem át. Bejártam néhány zarándokutat, az egyik különösen is emlékezetes. Évek múltával is testemben érzem a zarándoklat lüktetését. Minden reggel korán, új helyen ébredtünk, aztán útra keltünk, néha úgy, hogy még nem tudtuk, hol ér az este, és lesz-e ott szállásunk. Estére valahol mindig befogadtak, fedélre leltünk. Másnap kezdtük előlről, s így ment ez heteken keresztül — néha egy pihenőnapot is becsempészve —, míg megpillanthattuk a „szent várost”.

A szent hely önmagában is izgalmas, de pusztán a látvány, a kövek, a bámészködő tömeg ekkora fáradságot nem érdemel. Valami más miatt indultam útnak, legfőképp pedig változni szerettem volna, új emberré lenni. És voltak kéréseim: emberek és közösségek sorsa, akiket szeretek, és nyomasztó helyzetek, amiket nem tudok megváltoztatni.

Amikor Pannonhalmáról biciklivel elindultunk, elképzeltem, hogy milyen lesz új emberként belépni Jeruzsálem kapuján, bár abban nem voltam biztos, hogy eljutok odáig. A zarándokút hosszú és kiszámíthatatlan. Volt jó útitervünk, néhány biztos szálláshelyünk is, de az úton annyi minden történhet: elérhet betegség, megállíthatnak határok, tenger, baleset, és a kimerültségtől fel is adhatjuk.

Amikor negyven nap után mégis megérkeztünk, s valóban ott álltunk Jeruzsálem kapujában, más volt, mint amire számítottam. Nem változtam új emberré, s azok a személyek és közösségek sem, akikért ezt az utat felajánlottuk. Valamit azonban — az úton átélte „csodák” nyomán — megtapasztaltam: azt, hogy *megmentett ember vagyok*, miként Zakeus, kinek vad fügefáját előző nap a „Pálmafák városában” láthattam. És azt is hiszem, hogy a számomra fontos emberek és közösségek, akiket negyven napig „magammal hordoztam az úton”, s akiknek neveit hengerré gyúrt kis cédulákon a Siratófal repedéseibe rejtettem — az ő nevük is megérkezett a Magasságbeli elé.

Megmaradni a keresésben!

HORTOBÁGYI T. CIRILL

Pannonhalmi főapát

Szent Benedek atyánk regulájának prologusában felteszi a kérdést: „Ki az az ember, aki életet óhajt, és jó napokat kíván látni?” Kora embere kereste életének értelmét. Talán akkor is úgy volt, mint ma, amikor lépten-nyomon árukat, szolgáltatásokat, eszméket, ideológiákat akarnak nekünk eladni a jó élet ígéretével. A fenti kérdés valamilyen alapvagyat szólít meg bennünk. Élni tudni nagyon fontos dolog, sőt a legfontosabb. „Fordulj el a rossztól, és tedd a jót, keresd a békét, és járj utána” — ezzel folytatja a Regula, megadva a választ a keresőknek. Benedek Jézustól tanulta, hogyan éljen. Ahogy az Evangéliumban olvassuk: köztetek ne úgy legyen, mint a világban, hanem a szolgálat szelleme uralkodjon.

Nem állunk meg az úton, közeledni igyekszünk ehhez a célhoz, keressük a belső békét, és igyekszünk gyakorolni, amit Jézus ajánl, hogy az alázatos, szelíd lelkület növekedjen bennünk. Átélem, hogy rászorulok Isten irgalmára, az Atya visszafogadott engem. Ajándék minden, amim van, és én magam is ajándékká válhatok testvéreim számára. Ez az alapja az igaz barátság, a családnak, a szerzetesi közösségnek. Azonban a gőg, a bizalmatlanság lelkülete, a versengés és a hatalomvágy sokszor akadály a békének, hogy a szelídség és a béke érvényesüljön a közösségeinkben. Nem bízunk egymásban, és garanciák sorával, a környezetünk fölötti irányítás átvételével próbáljuk megbiztosítani magunkat. Jézus viszont szolgálatra kér

bennünket. A hatalomhoz való görcsös ragaszkodás helyett arra van szükség, hogy Isten uralkodjon az életünkben. Az ő kezében jobb helyen van a hatalom.

Sok év óta nyaranta zárandoklatban végigjárjuk a Győr, Pannonhalma, Bakonybél, Tihany útvonalat. Újra és újra átéljük, hogy nehéz kitartani az elhatározás mellett: a csend üres lehet, nem jó a földön aludni, kimerítő a gyaloglás. „A rókáknak odújuk van, az ég madarainak pedig fészük, az Emberfiának azonban nincs hová lehajtania a fejét.” De azt is mondja Jézus, hogy „Jöjjetek hozzám, akik megfáradtatok, vegyétek magatokra igámat”. Az iga felvétele, és nem letevésére szólít fel. Nincs itt ellentmondás? Hiszen inkább szabadulni szeretnénk a terheinktől. Jézus komolyan vesz bennünket, hozzánk méretezi a terheinket. A jármot — ezt tapasztaltam gyermekkoromban — mindig a konkrét állatra igazították. Isten is az én testemre igazítja a terheimet, hogy ne nyomjanak-törjenek, hanem a boldogságomat szolgálják.

A belső béke egyik titka, hogy szelídek és önátadók, társainkra hagyatkozók tudjunk lenni; a másik pedig az önzetlen szolgálathoz való bátorság. Az a feladatunk, hogy egymást Isten felé irányítsuk, egymás terheit hordozzuk, békére leljünk és békét sugározzunk. Ugyancsak a Regula szavaival: „Szárnyaló szívvel járjunk Isten parancsainak útján, és béketűrésünkkel részt vállaljunk Krisztus szenvedéseiben”.

A benedeki szerzetesélet rejtőzködő élet, Isten nem akar kirakatba helyezni bennünket. De eldugni sem akar, mert van küldetésünk, van üzenetünk az élet igazi értelmének feltárása kapcsán. Pontosabban Istennek van általunk üzenete kortársaink és korunk társadalma számára. A napokban fogalmazta meg Ferenc pápa missziós üzenetét: „Arra bátorítalak benneteket, vigyétek el az Evangélium fényét kortársaitokhoz. Legyetek a szabadság és az irgalmasság tanúi, hogy a testvériség és a párbeszéd győzedelmeskedjen a megosztottság fölött.”

A monostorainkkal kapcsolatos beruházásoknak is ez a célkitűzésük: szolgálják a vendégfogadást, a lelkipásztori munkát, az ide látogatók megismertetését külső és belső munkánkkal, erőforrást jelentenek (spirituális és gazdasági értelemben egyaránt). Legfontosabb mindebben megtalálni a helyes arányt, megmutatva az igazi életet és békét, amit keresünk, és amit nálunk is keresnek az ideérkezők. Szinte labirintusszerű a szerzetes-életünk: útvesztőkön, tekervényes utakon át bejutni középre, Isten házába, Isten színe elé. Közben sokféle tévút, útvesztő létezik, és sokszor éppen életünk fontos elemei válhatnak útvesztővé: az imádság és a közös élet is azzá válhat, ha kevélyé, felfuvalkodottá tesz. De a közös élet, az imádság és munka hozzá is segíthet, hogy megtaláljuk a központot az útvesztők között, és másokat is oda irányítsunk.

Ferenc pápa még bíboros korában mondta: „Krisztus az írások szerint az ajtóban áll és zörget, de ma Krisztus az egyház ajtaját be-

lülről zörgeti, és ki akar menni”. Sokszor felmerül bennem is a kérdés, egy bencés közösségnek a hegy tetején milyen lehetőségei vannak azok irányába, akik kopogtatnak, de azt látják, hogy az egyház bezárta a kapuit. Kortársaink közül sokan már nem hisznek abban, hogy az egyház hozzá tud valamit tenni az életükhöz. Mások pedig — ezt főleg egykori diákjaink között tapasztalom —, hisznek egy megújulásra képes egyházban, és éppen nálunk keresik a hit megélésének a mai útját, az élet valódi forrását és békéjét. Tudják, hogy gyökerek nélkül nem lehet élni, de a tradíciónak csak arra a részére van szükségük, amelynek van a mában is élhető formája.

Az egyház is keresi önmagát, és szerintem ebben kell nekünk megmaradni, ebben a keresésben. Keressük, hogy hol tudjuk fölkelteni az érdeklődést, hol tudunk válaszokat adni napjaink égető kérdéseire. Számomra mindig az a tét, hogy megtaláljuk-e a mai magyar társadalomban azt a réteget, aki érzékeny ránk, és tudja értékelni azt, amit teszünk. A múltba révedőkhöz mi nem tudunk szólni, aki meg már semmit sem vár az egyháztól, az nehezen szólítható meg. A fontos az, hogy képesek legyünk a nyitott, kultúrára fogékony, érdeklődő réteget megszólítani.

Ma sokan megelégszenek klisékkel, sablonokkal, szólamokkal. Megpróbálnak leegyszerűsítve válaszolni az élet nagy kérdéseire. Az egyház küldetése, hogy árnyaltabb gondolkodásra ösztönözön, amely több oldalról vizsgálja meg a problémákat. A leegyszerűsítés mindig kirekesztéshez vezet. Mi a párbeszédre hívei vagyunk. Számomra ez következik a mi hagyományainkból.

Szent Benedek mit tanácsolna ma nekünk? Szerintem azt, hogy találjuk meg a helyes arányt a sokféle tennivaló kihívásai között. Törekedjünk egyensúlyra a tüsténkedés, a mindennapi dolgok rendezése, intézményüzemeltetés és az emberek lelkivezetése, a velük való törődés között. Maradjon meg, sőt erősödjön, egy a rejtett imádságnak szóló, visszavonultabb életterület is!

A veszteséges keresésről

IANCU LAURA

Költő

Állítólag a dolog sikeres végkifejlete érdekében keresés esetén célravezető lehet tudatában lenni annak, hogy mi a keresés tárgya; mi az, amit keresünk. Mi több, egyesek szerint keresni csak valamit, valakit lehet. Ergo: a keresés — legyen az fizikailag is megnyilvánuló, avagy szintiszta szellemi vagy lelki pályán zajló, tudja Isten, miféle művelet — szóval, a keresés tetszése szerint bolyonghat (ön)maga körül, tárgyát nem kitalálja, nem létrehozza, mindössze

— ha szerencsés — megtalálja. A keresés „tárgya” tehát a keresőtől és a kereséstől függetlenül: van. Rossz hír, hogy a megtalálásért nem jár dicsőség. Például 1984-ben nem kaptam kitüntetést, amikor Luczi Józsi szőlőseben elkóborolt kecskéinket megtaláltam. Ha viszont a szőlőben nyoma maradt volna annak, hogy éppen a mi jószágunk tett kárt a termésben, apámtól is, Józsi bácsitól is megkaptam volna a jutalmam, ez pedig olyan elismerés lett volna, amit másnak sem kívánok. Nyomok. Alljunk itt meg. Ugyanis vélhetően ez az oka és a magyarázata magának a keresésnek. Úgy tudjuk, az első keresztények döntöttek, és (csak) azután értettek. Ezt talán értelmezhetjük úgy is, hogy tudták, mit keresnek. Kétezer év távlatában ez a magatartás meghaladja a tudomány (mai) kompetenciakörét. Manapság tudományos konferenciák plenáris előadásainak a kezdőmondata: „Ha beütjük az internetes keresőben a”, maradjunk a tárgynál és mondjuk azt, hogy a keresés kifejezést, „meglepő dolgokra figyelhetünk fel”. Nos, az én keresőm 217 találatot dobott ki. A meglepettséget illetően igazat állít a tudomány. „Tökéletes interjú”, „életmentő állásinterjú”, „kézikönyv állás keresőknek”, „karrier tanácsok”, „motivációs levél” stb. volt a nyerő találat. A listát az Országos Széchényi Könyvtár keresője egy-egy őshaza nyomait kereső, továbbá vallási és/vagy filozófiai, szépirodalmi tárgyú találattal egészítette ki. Az én szótárom szerint e fogalmak önmagát kereső, önmagát meghatározni próbáló ember kereséséről árulkodnak. Szerencsésnek tudom magam, mert a világban, amely felnevelt, arra a kérdésre, hogy Ki vagy te?, édesapám és édesanyám nevével kellett válaszolni, oly formán, hogy lány voltomat is megvallom. Ekképpen: Pál és Eugénia leánya vagyok. A Ki vagy te? valójában a Kié vagy? kérdése. Ez pedig a második csavar. Mert erre a kérdésre már úgy kellett válaszolni, hogy: Istené. Másodszor is szerencsésnek tudom magam, amiért a kérdés absztrakt formájára nem tudom a választ, sőt nem is akarom tudni, hogy ki vagyok, hiszen az az ember lennék, aki úgy azonos önmagával, hogy szüntelen közelebb akar jutni Ahhoz, akihez tartozik.

Amikor középiskolás koromban, az iskolaszünetekben, szülőfalum történetének megismerése céljából felkerekedtem és felkerestem a falu öregjeit, anyám utánam kiáltott: „Aztán siess az aratásra! A mi fajtánknak veszteség a keresés!” Nem mutattam a bánatot, de a változást felismerte rajtam. Magsajnál. „Vedd észre!” Mit? „Amit keresel!” Évtizedekkel később jegyeztem fel teodicea órán professzorunk mondását, hogy tudniillik: „A kereső-hívő és a hívő-kereső nem akar találni. Mert a hit döntést, elköteleződést kíván. És ez kérem, marhára kényelmetlen!” Merészség, tudom, egyazon bekezdésben idézni paraszt édesanyám és a tudós szavait. Am kitartok amellet, hogy minden igazság torz, ami tárgyra s nem személyre irányul. A szeretethez hasonlóan az igazság is csak Valaki lehet. Néha úgy tűnik, hogy minden gondolatunknak a fordítottja igaz. Hogy például nem az ember, hanem az Igazság keres. Mintha a Biblia utolsó szavát írták

volna meg legelőször, az elsőt pedig legutoljára. Amikor tudtam, hogy mit keresek, általában meg is találtam keresésem tárgyát; általában a remélnél messze jobbat és többet. Amikor céltalan keresgéltem, nos... igazságtalan dolgok történtek velem.

Anyámat mégis akkor ijesztettem meg igazán, amikor arra a kérdésre: Mivel keresem kenyerem?, azt válaszoltam, amit a legtalálóbban a zsoldáros fogalmazott meg, hogy tudniillik Isten arcának keresésével (vö. Zsolt 27,8). „Jaj, fiam!” — tekerte fejét minden irányba, „ebbe a keresésbe eddig minden kereső belehalt!” Meghalt az is, aki nem tanúsított kíváncsiságot Isten arca iránt! — replikáztam. „Meg, fiam!” — vigasztalt. „De neki csak a halála volt nehéz!” Csakugyan? „Az igazság úgy kívánja, fiam!” És a szeretet? A szeretet mit kíván? Anyám oly sokat gondolkodik ezen a kérdésem, mintha utolsó szavait készülne kimondani.

JAKUBINYI GYÖRGY

„Minden kegyelem”

Érsek

„Nem boldog életre kívánczik-e minden ember? (...) Ha lehetséges volna, hogy az embereket egy nyelven megkérdezzük: akarnak-e boldogok lenni? Minden habozás nélkül igennel felelnének” — fogalmaz Szent Ágoston püspök, egyháztanító a *Vallomásokban* (X. könyv, XX. fejezet, 29. ford. Városi István). Már csak az a kérdés, hogy az ember hol keresi a boldogságot: egészségben, jólétben, pénzben, jól kereső állásban stb. Innen a szöveg: Akarsz sokat keresni? Akkor jól elbújok! Még az öngyilkos is azt hiszi — bocsásson meg neki a jó Isten! —, hogy boldogabb lesz, ha eldobja az életét.

De miben áll a boldogság? „Mi az, mi embert boldoggá tehetne? / Kincs? hír? gyönyör? / Legyen bár mint özőn, / A telhetetlen elmerülhet benne, / S nem fogja tudni, hogy van szívöröm” (Vörösmarty Mihály: *A merengőhöz — Laurának*, 1843).

A költő is bevallja, hogy a vágyak szakították el a szülőföldtől és kergették a nagyvilágba. Visszagondol a szülőháza: „Bár maradtam volna benne végig! / De az embert vágyai vezérlik; / Vágyaimnak sólyomszárnya támadt, / S oda hagytam őslakom s anyámat” (Petőfi Sándor: *Távolból*, 1843).

Buddha, a „megvilágosult”, tanította: a vágyak nem teljesülnek. Ezért mindenkinek annyi a szenvedése, ahány vágya van. A boldogság tehát a vágnélküliség. Ezzel szemben a keresztény tudja, hogy az igazi vágyat Isten adja a szívünkbe, és teljesíti is. Gyönyörűen fejezte ki ezt Szent Ágoston: „(...) mert magadért teremtettél bennünket és nyugtalan a szívünk, míg meg nem nyugszik benned” (*Vallomások*, I. könyv, I. fejezet, 1. ford. Városi István).

Az Úr Jézus mondta a hegyi beszédben: „Kérjetek és kaptok, keressetek és találtok, zörgessetek és ajtót nyitnak nektek! Mert aki

kér, az kap, aki keres, az talál, s aki zörget, annak ajtót nyitnak” (Mt 7,7–8). Ezekkel a szavakkal a kérő imára buzdít. A jó Isten ugyanis szerető mennyei Atyánk, aki meghallgatja gyermekei kéréseit.

Hozzá kell tennünk, hogy a folytatásban az is benne van: Isten csak azt a kérést teljesíti, ami lelkünk javára van. Tehát nem mi döntjük el, hogy hogyan hallgassa meg imánkat. Éppen ennek a belátásnak a hiánya késztet arra egyeseket, hogy úgy érezze: Isten nem hallgatta meg. „Melyiketek ad fiának követ, amikor az kenyeret kér tőle? Vagy ha halat kér, ki ad neki kígyót? Ha tehát ti, bár gonoszak vagytok, tudtok jót adni gyermekeiteknek, akkor mennyivel inkább ad jót mennyei Atyátok azoknak, akik kérik” (Mt 7,9–11).

Az Úr Jézus azt is megmondta, hogy mit keressünk! „Ne aggodalmaskodjatok hát, és ne kérdezzétek: Mit eszünk, mit iszunk? Ezeket a pogányok keresik. Mennyei Atyátok tudja, hogy ezekre szükségetek van. Ezért ti elsősorban az Isten országát és annak igazságát keressétek, s ezeket mind megkapjátok hozzá!” (Mt 6,31–33).

Az Isten országa ott van, ahol teljesítik Isten akaratát. Ezért kérjük a Miatyánkban Krisztus Urunk szavával: „Jöjjön el a Te országod! Legyen meg a Te akaratod!” Ennek az országnak az igazsága pedig a krisztusi megváltás örömhíre, az Evangélium. A keresztút XI. stációja óta Krisztus és a kereszt elválaszthatatlan. „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye fel keresztyét és kövessen” (Mt 16,24). „Gyertek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok, s akik terhet hordoztok — én megkönnyítelek titeket. Vegyétek magatokra igámat, és tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű, s megtaláljátok lelketek nyugalmát. Az én igám édes, és az én terhem könnyű” (Mt 11,28–30). Aki menekül a kereszt elől, Krisztus elől menekül. Aki pedig átöleli a keresztet, az átöleli rajta Krisztust is, és megtapasztalja: Az én igám édes. Az apostolok boldogan hagyták ott a Főtanácsot, mert „méltók lettek rá, hogy Jézus nevéért gyálázatot szenvedjenek” (ApCsel 5,41). A vértanúk boldogan adták életüket Krisztusért.

Szent Ágoston a „szív nyugtalanságáról” beszélt. Ezt tapasztalja meg minden fiatal, amikor életpályát, élettársat keres. Mint a legtöbb ministráns gyermek, én is pap akartam lenni. Olyan természetes volt, hogy a gyermek ott az oltár lábánál térdelve látja a papot, és vágyik arra, hogy egykor majd ő is ott álljon Krisztus keresztyéje alatt. De idővel elhalványult bennem ez a hang. Csak évekkel később tért vissza, érettségi előtt körülbelül két évvel. Kerestem, és reméltem, hogy megtalálom Isten akaratát. A máramarosszigeti román–magyar–ukrán vegyes líceum magyar tagozatán tanultam, érettségiztem (1963-ban, 11 év után). A líceumban minden diák tagja volt az Ifjú munkás Szövetségnek, amely a Román Munkás Párt (majd ismét Román Kommunista Párt) ifjúsági szervezete volt. Egy nagygyűlésen beválasztottak a bizottságba, de én nem vállaltam. Egy besúgó jelezte: Láttam, templomba jár, azért nem vállalja. Kiküldtek a teremből, hogy távollétemben eldöntik: kizárnak a szer-

vezetből és az iskolából is. Az első emeleti folyosó ablakában álltam és vártam. Odalátszott a távoli Tisza-part, és mögötte a Szovjetunió, a kommunista ateizmus hazája. És akkor a hívó hang ismét megszólalt, egyre erősebben: Látod, hogy az egyházat üldözik, vagyis engem. Legalább te állj be apostolaim közé. Attól kezdve világos volt előttem, hogy pap leszek, de még egy év állott előttem érettségiig. Jó tanárom megmentett a kicsapástól. Maradhattam. Ígérték, hogy segítenek majd átnevelni engem.

Nem mondhatom azt, hogy én kerestem a papságot, a hivatást, mert az Úr Jézus érthetően, világosan megmondta apostolainak: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak benneteket, s arra rendelvelek, hogy menjetek, teremjetekek gyümölcsöt, maradó gyümölcsöt. Akkor mindent megad nektek az Atya, amit a nevemben kértek tőle” (Jn 15,16). Tehát az én esetem is — akár csak minden hivatásé — a keresés fordítottja: Isten keresett engem, és én hagytam, hogy rám találjon. De már ez is kegyelem, hogy ezt felismerjük (Bölcs 8,21). „Azért szeretjük (az Istent), mert ő előbb szeretett minket” (1Jn 4,19). Kis Szent Teréz önfelajánlási imájában mondja: „Tudom, ó Istenem! Hogy minél többet akarsz adni, annál több vágyat keltesz” (Önéletrajz. Magyarország, 2015, 341). Híres mondása halálos ágyán: „Minden kegyelem!”

JÁSZ ATTILA

A változás keresése

Meditáció

A Szent András kastély úrnőjének, Editnek

Költő Feltétlenül szükséges (át)változásunk a várakozás terében kezdődik. Aztán remélhetőleg időben folytatódik, a készülődés jegyében, a szükségesség előszobájában. Ha otthon akarunk lenni, ott, ahol vagyunk, ahol élünk, változtatnunk kell. Sürgősen. És folytonosan persze. Minden nap dolgoznunk kell a változáson. Be kell lépnünk a saját életünk terébe. Mint egy liftaknába, de zuhanás nélkül. Megtanulni lebegni az adott szinten, és ha már megy, akkor lassan emelkedni, süllyedni. Belül lehet némán sikítani, mint egy fogyatékos, amikor emelkedik vagy süllyed vele a lift. Örömmel. Így nyílik meg előttünk lassan a változásunk tere.

A változás teret ad. A változás teret enged. Magunknak. Magunkban. Az átváltozásnak, amire minden egyes nap szükségünk van. Belül feltétlenül. Feltétlenül belül. A változás tere bennünk van tehát, és ahol mi vagyunk, ott van a változás. Legyünk otthon ott,

ahol vagyunk. Benne a pillanatban nyakig, az adott térben, ott, ahol a talpunk a talajt érinti.

A változás tehát mindezt elhozza. A folytonos figyelmet. A tudatosságot. Amit magyarul inkább éberségnek hívunk. Ha visszakerdezünk, hogy mi szükség a változásra, nagyon egyszerű a válasz. Hogy önmagunkat jobbá tegyük. Semmi más. Csak menni előre, szeretetben haladni tovább. Türelemmel és arcunkat a fény felé tartva. Amikor csak lehet, akkor is, ha csak lámpafény. Ne halogassuk, most kezdjük el. Az átváltozást. Ebben a térben. Ebben a testben.

Ahogy a költő javasolja: *Változtassuk meg az életünket!* Haladéktalanul. A tér adott. A változás lehetősége is. Adjuk magunkat hozzá. Magunkat adjuk hozzá. Fordítsuk jól az író üzenetét: *Változzunk vissza valahogy Gregor Samsává!* És: *szünet nélkül törekedjünk tökéletességre.* Ahogy Szent Fausztina nővér javasolja. De nem baj, ne keseredjünk el, ha nem megy mindig. Próbálkozzunk!

KÁLNAY ADÉL

Mélyre ásni

Író Én gyerekkoromban rendkívül kíváncsi voltam. Nagymamám azt mondta, biztosan kutató vagy felfedező lesz belőlem, mert előlem nem lehetett semmit eldugni, minden fiókot kihúztam, minden zugba belenéztem, mindent tudni akartam. Sokszor kerültem bajba is emiatt, időnként ön- és közveszélyesek voltak a kutatásaim. Arra a kérdésre, hogy miért teszem mindazt, amit teszek, sosem tudtam válaszolni. A megismerés vágya hajtott, hogy rátaláljak valamire, akár mire, bármire. Ám ezt egyáltalán nem tudtam megfogalmazni.

Abban az időben, 10 éves korom körül még nem volt tévénk, így a szomszédba jártam filmet nézni. Fogtam a sámlimat és mentem. Természetesen szovjet filmeket vetítettek, háborús szovjet filmeket. Nem emlékszem a címére annak, ami után zokogva mentem haza, s még otthon sem tudtam abbahagyni a sírást. Azért emlékszem erre nagyon tisztán, mert ez volt az első olyan alkalom, hogy Isten ellen fellázadtam. Vallásos család voltunk, templomba jártunk, ebédnél és este imát mondtam, ahogy tanítottak. Ezen az estén nem tudtam. Számon kértem Istent, miért engedte meg a sok borzalmat, s nem kaptam választ. Attól kezdve nem bíztam benne, elveszítettem a biztonságérzetemet. Félni kezdtem. A félelem lélekbéniítő érzés. Kamaszkoromban azt gondoltam dacosan, ne foglalkozz Istennel, ő sem foglalkozik veled. De a kutatási, keresési szenvedélyem nem múlt el. Faltam a könyveket, de nem volt tervem, csak annyi, hogy minél többet tudni, minél többről. Mindent elolvastam,

ami betű. Krimiket, meséket, scifiket, lektűröket, kalendáriumokat, klasszikusokat. Egyáltalán nem rangsoroltam őket értékük szerint. Ez a korszak volt az én „nagy zabálásom”.

29 éves voltam, amikor olyan élethelyzetbe kerültem, hogy halaszthatatlanná vált a válaszok keresése. Mi az életem értelme, van-e feladat, s ha van, akkor mi, létezik-e az út, s ha igen, csak egy van vagy több, s ha több, melyik az enyém. Ekkor olvastam el többször is a Bibliát, a Bhagavad gitát, minden vallás tanulmányozásába belefogtam, próbáltam összegereblyézni a számomra követhető útmutatásokat. Azt tettem, mint a vakok az elefánttal, tapogattam itt is, ott is, s ahol épp tartottam, azt véltem igaznak. Megtaláltam a választ? Igen is és nem is. Leginkább az a példázat illik rám, amit nagyon régen hallottam. A tanítvány a mestert kérdi, hogyan tudja megtalálni az igaz utat. A mester azt mondja, hogy áss az udvaron és talájl vizet. A tanítvány ás egy-két métert, de nincs víz, odébb megy, ott is ás, semmi. Lassan feláss az udvart, de nem talál vizet. Szomorúan megy a mesterhez. A mester pedig így szól: látod, ástál vagy tíz gödröt, egy-két méter mélyet. Ha egy helyen ástad volna tízszer az egy-két métert, már megtaláltad volna vizet. Nekem sosem volt türelmem annyira mélyre ásni egy helyen. Félttem, ha elindulok az egyik úton, kimaradok a másik út élményéből. S mi van, ha a másik az igazi?

Nem könnyű annak, aki keresésre adja a fejét. Milyen egyszerű, ha valaki nem keres semmit, s az is nagyon jó, ha valaki már a megtalálás nyugalmában él. De mi van a bizonytalannal, a kérdéseket feltevővel, a szkeptikussal? Hát nincs könnyű dolga.

Ott áll valahol a mezsgyén, az egyik már nem érti, a másik még nem érti. Ám siettetni semmit nem lehet. A keresés hosszú, fáradtságos munka.

Így aztán hatvannyolc évesen én még mindig kereső vagyok. Két dolgot azonban biztosan érzek: az egyik, hogy a legfőbb feladatom az életben a másokért élés volt, s hogy igen, van egy nem látható, de annál fontosabb világ, ahonnan érkeznek hozzám az üzenetek, csak meg kell hallanom.

MARTOS LEVENTE
BALÁZS

Magamat keresem?

Katolikus pap, teológus

Jézus szavai — „kérjeteK, és adnak majd nekteK, keresseteK, és találtoK, zörgesseteK, és ajtóK nyitnak nekteK” — megragadnak, vagy inkább felszabadítanak. Átélem bennük, hogy Jézus nagyon találékonyan a mennyei Atya gondoskodását akarta közel hozni hallgatóihoz. Mindig volt egy újabb hasonlata, mindig tudta más oldalról, még egyszer elmondani az Atya irgalmát és jóságát. Ezek a szavak arról szölnak, hogy Isten végtelen mélysége megnyílik nekünk, embereKnek — nekem is... Hogy hazafogad az irgalmas Atya, vár a

menyegző és a lakoma, van hová visszatérni és van miért előre tekinteni. Hogy az idők teljességében Isten lesz maga a Tékozló, aki saját Fiát sem kíméli, hanem odaadja, értünk. Ezek a példabeszédek egy olyan Istenről szólnak, aki elibénk jön, aki keresi az elvesztett, helyet és otthont kínál a „semmi ágán” didergőnek.

Ez az üzenet hol mélyebben ér el, hol csak felszínesen. A szentek, az Isten közelében élő mai emberek is, arra biztatnak, hogy ne magamat keressem, hanem Istent. S közben mégiscsak ez történik leginkább, hogy Isten jelenlétében, a hit és imádság kiváltságos pillanataiban jobban ráébredek, ki vagyok, bátrabban meg merem fogalmazni, mire vágyom mélyen és őszintén. Ezekben a pillanatokban egyértelműbb az is, hogy a csend túloldalán Valaki vár. Titokzatosan. Gazdagon.

Nem tudom, itt a földön lezárul-e valaha is a magam és Isten keresésének feszültsége, állandó váltakozása. Igen, miközben magamat keresem, sőt meg is formálok ilyen-olyan döntésben és alkotáásban, kísért a szomorú tapasztalat, hogy kezeim alkotása fellázad, nyomorúságosan és ellentétesen, ahelyett, hogy lényem békés és szelíd tükre lenne. Ismerős az a döbbenetes erő, amely végül semmivel és senkivel nem akar megelégedni, magát sem találja, a másikat meg réges-rég elvesztette. Ennek a belső rendetlenségnek mintha nem is volna más gyógyszere, mint éppen az a nagyvonalúság és béke, amelyre Jézus mutat.

Nem gondolom Istent puhának, mindig csak bátorítónak. Ahogy talán Mustó Péter atyánál olvasom, Isten nem kímél meg önmagától. Lényének egyértelmű kijelentését akár szigorként, visszavonhatatlan ítéletként is értelmezhetem. Ez éppen úgy igazságra biztat, mint ahogy irgalma és elfogadása. Ilyen a valóság. Ilyennek látom és hiszem Istent magát. Szabad és következetes.

Kiskoromban, talán festés vagy tapétázás után, amikor a bútorok még rendetlenül, bizarr alakzatban álltak a szobában, bújócskát játszottunk a néhány négyzetméteren. Este volt, de még az ablakot is besötétítettük. Csak füllel és érzéssel kutathattuk egymást, a szem nem működött. A közepes méretű szoba alagútsötét járatokkal, barlangokkal, titkos búvóhelyekkel volt tele, és mi kúszunk-másztunk egymás után. Ha valaki, egy felnőtt bekukucskált a szobába és lámpát gyújtott, mérgesen kiabáltunk, ne rontsa el a játékot. A fény a varázslat végét jelentette, egyben visszatérést a valódi világba. Amikor mostanság összekeverednek a dolgaim, és nem látok kiutat vagy megoldást, néha eszembe jut ez a jelenet. Várom, hogy valaki felkapcsolja a villanyt, a tárgyak régi önmagukká legyenek, és mi is ott lehessünk a fényben, a valóságban, látva, merre hány lépés, mi micsoda. Talán csak játszunk egymással? Szeretném, ha a nagy fényesítő megjelenne, és mindent érthetővé tenne.

De ezek a sötét, vagy legalábbis homályos pillanatok megtanítanak arra, hogy értékeljem a most következő lépést, vakon is, bizonytalanul is megérezzem, hogy megtart a föld. Amikor nem érzem magam erőteljesnek és meggyőzőnek, néha egy mély és nyu-

godt sóhaj is elég, hogy ízleljem a tiszta levegőt, és lazítsak a pillanat kényszerén. Minden félelmem és belső tartózkodásom ellenére szeretném magamat mind bátrabban kiszolgáltatni annak, ami és aki a jelenben van.

Legkorábbi emlékeim közé tartozik, hogy anyu verset mond, az ágyam szélén: „Tűzoltó leszel, s katona, vadakat terelő juhász, csak hunyd le két szemed...” Sokszor rajta kaptam és rajta kapom magamat, ahogy tűzoltásra, hivatalra, mesebeli akadályok mesés legyőzésére vágyom. De a valóság más. A vadak közelről szelődnek látszanak. Kevésbé értem a katonák harcait, tűzre meg egyenesen szükségem van. Mai álmaimat másként fogalmaznám. Emberi kapcsolataimban is olyasféle találkozásokat keresek, mint amilyeneket Isten színe előtt néha átélek. Ahol az élet és a valóság éppen most születik, egymás felszabadító jelenlétében.

Magamat keresni nekem most azt jelenti, hogy valakinek a terében, valakitől elfogadottan merem megengedni, ami éppen van, ami bennem legbelül pislákol és megszületni akar. Amikor igent mondok erre a belső vágyra, amikor figyelmemmel keresem, közel vagyok már ahhoz is, hogy kérjem a megvalósulását, hogy Istenhez forduljak vele. Kérem a dolgok rendeződését. Kérem a szándékaim tisztulását. Kérem a dolgok jóra fordulását, és hogy én is mint „jóra” tekinthessek a világra, ahogy a Teremtő, akinek szemsugarában újjászületik minden.

Ez már nem is csak „magam”. Ez már találkozás. Erre készülök, ezt keresem.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS

Megtalálván

Teológus

Weöres versikéje csiklandozza a fületem, amely így kezdődik: „Én keresem a célokat: / célokom engem majd megtalál”, majd abba keresztényi hitvallásba torkollik: „Én keresem halálomat / és életem majd megtalál.” A Bokor bázisközösségi mozgalomban a Jézus-követés melletti elköteleződésnek nem csupán lelki lépései voltak, hanem tanulásbeliek is. Bulányi atya fő művét kellett megtanulni, melynek címe *Keressétek az Isten országát*. A több mint 1000 sűrűn gépelt oldal a négy evangélium összes kifejezésének elemzését tartalmazza, s akik végigrágták magukat ezen a nem könnyű, de annál lenyűgözőbb olvasmányon, egész életükre megjegyezték, hogy a keresés az úton járás maga. Nem keressük a hitet, hanem úgy hiszünk, hogy keresünk. S nem olyasvalamit keresünk, amiről nem is tudjuk, hogy mi is valójában, hanem azt keressük, amit Jézus világosan elmagyarázott: a szolgálat, a szegénység és az erőszakmentesség lehetőségeit.

Annak idején, több mint 40 esztendeje már, a társadalmi és ideológiai berendezkedés révén is, no meg mert még nagyon fiatalok

voltunk, a dolgok, a vallásiak is, világosak voltak. Fekete-fehéren láttuk a célokat, a döntéseket, s azt, hogy ki hol áll, kivel köt szerződést. Utóbb egyre inkább úgy tűnik számomra, azok a bizonyos dolgok, vagyis lényegében minden bonyolult, összetett. Már nem úgy érvényes mindaz, amiben ma is hinni törekszem. Zygmund Baumann a *fluid identitás* elméletével, Armin Nassehi az *igazság vége* felvetésével és John D. Caputo a *weak theology* provokációjával segít megértenem, és kifejtennem ezt az alapállapotot. Nem arról van szó, hogy a korábbi bizonyosságok érvényüket veszítették volna, hanem arról, hogy benövi őket a töprengés és dilemmázás borostyánja. Azok a határhúzások, melyek mentén korábban olyan biztonsággal lehetett közlekedni, mára hívogató mezsgyévé váltak. A mi és az ők közötti egyértelmű különbségek igenjeit és nemjeit fölváltották a talánok és az alighanemek. Egyre kevésbé az gyanús, aki a „másik” oldalon áll, hanem az, aki azt mondja: „másik oldal”. Sokkal inkább foglalkoztat a megkülönböztetések megkülönböztetése, mint maga a különbségtétel. Nem az anyagot méregetem, mint a szabó, hanem a méterudat, azt a rendszert, alapállást, amely mércéül szolgál, szolgálhatna, szolgáljon. Rilke fogalmazta meg egy fiatal költővel való levelezésben, hogy ha a kérdésekben élünk, talán fokozatosan, anélkül, hogy észrevennénk, egy nem várt napon beleélünk a válaszokba. S itt újra Weöres említett verse nyer mélyebb értelmet a megtaláltságról.

Amikor az idén 80 esztendőös Paul M. Zulehnerrel és a csaknem 10 éve elhunyt Tomka Miklóssal elkezdtük a kelet-közép-európai társadalmak vallási viszonyait vizsgálni az Aufbruch nevű nemzetközi kutatás keretében, alapvetően olyan kulcsfogalmakkal dolgoztunk, melyeket a mi országainkban még csak akkor kezdtünk el ízlelgetni. Tomka meg is fogalmazta, hogy az első időszakban rutinszerűen alkalmaztuk a nagy nyugat-európai és amerikai elméleteket, s el kellett telni egy bizonyos időnek, mire ki mertük mondani, hogy adataink alapján megkérdőjelezzük ezeknek az elméleteknek a térségünkre vonatkozó érvényességét. Azóta kerestem a régióknak a folyamatainak megértését jobban lehetővé tévő értelmezési keretet. Olvasmányaim és írásaim ekörül forogtak. S miközben a kilencvenes évek közepén még érdes hangú kritikusa voltam bizonyos társadalmi és egyházi vonatkozásoknak, ebben a keresésben lehaláltak szavaim. Néhány éve megtalált egy új belátás, de nem könyvtárban, szakirodalommal kezemben.

Srebrenicába motoroztam már többedszerre, hogy kegyelettel adózzak a bosnyák tömegmészárlás áldozatai emlékének. De most tovább is gurultam, be a faluba, s a szerb ortodox templom kertjében tartottam pihenőt. Egy túlméretezett fekete márványsír mellett ülve gondolataimban összekötődött a balkáni háborúban elhunyt szerb katona és az ugyanabban a háborúban elhunyt számos bosnyák áldozat. Akik a föld felszínén ellenséges zászlók alatt harcoltak, s vérrrel festették az új országok közötti határokat, immár a föld

mélyén csak a fájdalomra és a sebekre emlékeznek. Ahogy Kosztolányi felnézett a csillagos égre és azt látta, hogy ott bál van, én úgy éreztem, ott, alatt bál van. Akik életükben kezet emeltek egymásra, azok haláluk után kinyújtják kezüket egymásnak. Akiket a fájdalom életükben elválasztott, azokat a fájdalom halálukban összeköti. Az egész régió társadalmi ebben a fájdalomban közösek, amely talán egyszer összeköti őket, és igaz lesz a Szentírás szava: Krisztus sebei szereztek gyógyulást.

Mélyen megérintett ez a gondolat, s egészen új távlatokkal ajándékozott meg. Olyasvalamire nyitotta rá a szememet, ami azóta számos olvasmányomban igazolást nyer. Most éppen Olga Tokarczuk, a 2018-as Nobel-díj kitüntetettje *Bieguni* című könyvét bújva tűnik elő az egzisztenciális hontalanság, a folyamatosan úton levés meghatározó ereje. Aki sehová sem tartozik, az nem hiányzik sehonnan. Ám bármennyire is életállapottá válik az úton-lét, az ott-hon hiánya felejtethetetlen. Nem értek egyet a sokak által megfogalmazott mondással, miszerint a cél az út maga. A keresés bizsergető izgalma a megtalálásban nyer értelmet. S amint a szerb és a bosnyák temető közös erőterében megnyílt valami új távlat, reménykedem benne, hogy egykor egész életem keresése után „életem majd megtalál”.

Felfénylő mosolyok nyomában

MÁTHÉ ANDREA

Esztéta

A keresés elismeri a hiányt. A hiányzót keressük, valami hiányzót keresünk, amely lehet tárgy, lehet érzés, de lehet valami megfogalmazhatatlan is. A hiányérzet lehet valós, de van, hogy nélküli a reális alapot, vonatkozhat valami konkrétára, de valami megfoghatatlanra is: ahogy Arnold Gehlen fogalmaz, az ember hiánylény — és kiegészülésre vágyakozik, valamilyen teljesre, teljességre, és különféle módon keresi az egész, az egység tapasztalatát és élményét.

Az evangéliumi példabeszédben az elveszett tizedik drachmát keresi a ház asszonya, felfogat mindent, kutat, keres, hogy megleglje a hiányzót. Mert hiába van meg a kilenc, csak a tizedikkel együtt léteznek az egész-érzése számára, akkor, ha ‘minden megvan’. Az öröm a teljes újra megleglésében és az egység átélésében rejlik számára (Lk 15,8–10). A jó pásztor is elindul, hogy megkeresse az egyetlen eltévedt bárányt, holott az egész nyája megvan, mégis hiányzik az az egy, annak az egynek szeretne nyomára lelni (Lk 15,1–7).

Két és fél pár cipő látható Ország Lili egyik festményén (*Fekete cipők*, 1955), a két pár egymás mellett rendezettségben, a fél pár a

festmény alján, belseje piros — pironkodik? —, mintha elhagyott lenne, és a párját keresné. A képen három színt láthatunk, teljes egyszerűségben: fehérés háttéren a feketék és egy kis piros folt. Hiányt és elvesz(t)ettséget sugall a kép, a kiegészülés vágyát.

Mielőtt az elvesztettséget és az elveszettség érzetét megtapasztaltuk volna, amikor még az egész- és teljességérzetben éltünk, nem tudtunk arról, hogy megelőlegezett és megadatott harmóniában élünk. Egy ideig. Mindez utólagos emlékezetként íródik be az élet-történetbe, és az akkor volt jelen természetes meglétéként. A harmónia egész voltára és meglétére csak annak elvesztekor döbbenünk rá, akkor ismerjük fel, mivel is rendelkezünk valaha. Tudatlanul és öntudatlanul. Ártatlanságban. Az el/vesztés, az elvesztegetés, a veszteség, az elveszettség megfordító életeseményként íródhat be életünk narratívájába. Az utólagosan tudatosult harmónia tűnik elő, hiánya pedig felerősödik, és ez a keresés felé indítja az embert: értelmet akar adni a veszteségtörténetnek élete narratívájában, célt a mindig újradzésekhez, hogy könnyebbé váljon a hiány elviselése, elfogadása, hordozása, feletése. Vélhetően és alapvetően azonban az ember nem tud mit kezdeni létének hiányával (hiányaival), igazi, valódi megoldást ő saját maga nem talál, csak ha transzcendens vonatkozásba állítja önmagát és élettörténetét is.

Vannak azonban pillanatok, időszakok, életszakaszok, amikor képesek vagyunk elfeledkezni a hiányról, és keresés nélkül rálátni valamire, és megtalálni azt, amitől és amivel együtt egésznek érezzük magunkat. Meglátjuk, hogy ez a valami mindig is itt volt, itt van, ami nem anyagi dolog vagy esemény, hanem létállapot, belül szétáradó létélmény, amelynek talán konkrét oka nincs is, csak egyszerűen megérkezik, és van. Talán amikor hagyjuk, hogy a keresés találjon ránk, és megmutassa, mit érdemes keresni, és hogy mire, mi mindenre vagyunk méltók.

Egy-egy átfutó fény az arcon jelezheti mindezt, egy mosoly, amely specifikusan emberi jellemző a hit képessége és a halál tudata mellett. Amikor egy arcon átfut a mosoly, felragyogtatja az ember egész, valódi teremtett lényét. Jelzi, hogy sikerült túllépnie a létezése alapjaiból származó hiányon, elfeledkezik, megfeledkezik róla, és viszszeranyeri — akárha csak pillanatnyi időkre is — létezésének teljes horizontját, és az egészben képes megmerítkezni újra, meríteni belőle a következő élethullámokhoz.

Olyan mosolyokat idézek, amelyeket megőrzött a kőbe vésett idő: a bambergi dóm Szent István vértanújának mosolya, a reimsi katedrális angyalának mosolya, a bázeli székesegyház díszkapuján található két angyal mosolya — az egyik táncolva mosolyog — és a veronai bazilika névadójának, Szent Zénónak egész alakos szobra, amelynek arcát ragyogó mosoly lengi át.

Az ilyen mosolyok megpillantását, felismerését szeretem látni mások arcán, érezni a magamén: keresni, megtalálni, és a rátalálás örömeiben, a mosolyok felfénylésében megmerítkezni.

Találkozásaim

Vallásfilozófus

Egész életemben afféle találékony ember voltam: újra meg újra találtam ezt-azt. A legelső, amire emlékszem, 7–8 éves koromban történt. Szüleimmel mentünk felfelé az akkor még murvás rózsadombi Balogh Ádám utcán, a lábam elé bámultam, amikor megcsillant valami. Elengedtem anyám kezét, lehajoltam, felemeltem: egy aranygyűrű volt. Amire jól emlékszem, hogy még nézegettem volna, de apám kivette a kezemből. Később hasztalan keresték a tulajdonosát. Náluk maradt, beolvastották egy másik gyűrűbe, amely ma a tulajdonom. Néha eszembe jut: hogyan kerülhetett az út kövei közé? Kinek az ujjáról csúszhatott le? Ki hajthatta el?

Később is találtam dolgokat: ugyancsak gyermekként sok aprópénzt vihar után az út mentén szétszóródva; később pénztárcát tele pénzzel, amit a rendőrségen leadtam. Nem számoltam össze, hány munkaórámba került elintézni, hogy hivatalosan be is fogadják... Az Adria-parton történt: reggeli úszás után kifelé jöttem a vízből, amikor a térdemet felkarcolta az éles szikla. Miközben rácsodálkoztam a kékes vízben gomolygó embervérre, észrevettem, hogy az érdes sziklaszél alatt üreg rejlik, ahol a hullámlökésekre valami meg-megmozdul. Odanyúltam, kiemeltem: egy érme volt, de oly vastagon fedte a mocsok, hogy nem tudtam megállapítani, miféle. Később megtisztogattam. Kiderült, Nerva császár képmását ábrázoló római denarius. Mivel Nerva, Nero utódja és Traianus elődje még másfél évet sem uralkodott, az érmét bizonyosan 96 szeptembere és 98 januárja között verték — nagyjából 1900 esztendővel azelőtt, hogy a sziklaüregből kiemeltem. Nerva, a hősként tisztelt uralkodó nyitotta meg a „kegyes császárok” sorát.

Talált tárgyait között szerepel még a Máltai Lovagrend által Litvánia EU-csatlakozásakor kibocsátott ezüstérme (azóta sem tudom elképzelni, hogyan kerülhetett a zsámbéki műút leállósávjára), aranyozott keretű nagyítólencse (talán lomtanításból maradt a járdaszélen), lyukas kétfilléres (a Duna-partról), háborús lövedék-darabok (kirándulásokból)... S éppen a legutóbbi választások előtt a budai Somlói út szélén egy régi keletnémet márkára bukkantam, rajta a volt szocialista címerrel. Ki ejthette el? Miért éppen most került a szemem elé?

Ám mindezek merőben tárgyak. Ha arra gondolok, hogy mi volt az a szellemi-lelki érték, amire ajándékként rátaláltam, hármat említek: Krisztust a betlehemi Születés templomában, a *Vallásbölcsélet* tematikáját, illetve hitvesemet. Jeruzsálemben egy ösztöndíj kapcsán mentem, s mint minden látogató, magam is megnéztem a látnivalókat; beutaztam az egész országot. Betlehemben a Születés templomból kijöve átéltem azt a sokkhatást, amire egyes ismertetőik felhívják a figyelmet: talán pszichikai okai vannak, talán másfélék

(döntse el az olvasó), vallási megtérést élhet át az idelátogató. Nekem a hely sorsfordító volt: villámcsapásszerűen fogtam fel Krisztus valóságát, mely végtelenül meghaladja azt, amit köznapinak mondunk. Egyszerre végtelenül távoli és közeli, egyszerre megszólító és hallgató, egyszerre irányító és engedékeny, egyszerre ítélet és szeretet.

Ami az életemben döntő változásként jelentkezett: ettől fogva visszatérően én húztam a rövidebbet. Ha olykor bántam is, megértettem: szorosan összefügg ez a betlehemi találkozással. Attól kezdve már nem akartam „felülkerekedni”, inkább csak helyrehozni, támogatni, továbbvinni — amennyire képes voltam rá. Persze a vitákban az ember szereti előadni az érveit, de ezután több-kevesebb sikerrel tudomásul vettem, hogy mindenkit a Gondviselés igazgat s beláthatjuk tévedésünket, tévelygésünket, hibáinkat... vagy igazságunkat. Ami ennél is fontosabb, az esemény nyomán felülvizsgáltam valóságfogalmaimat, megértettem, hogy a volta-képpeni valóság messze nem azonos a köznapisággal. Így találtam rá a „vallás” szóra, a „vallás valóságára”, „vallóságára”, amiből kinőtt a 2000-es évek közepén közreadott *Vallásbölcselet* című munkám. Igencsak terjedelmes mű, kicsit sajnálom is hallgatóimat, akiket egy-egy fejezet elolvasására kell, hogy kötelezzek, de a munkát ma is jól elgondoltnak, meghatározónak látom. Ebből a tematikából nőtt ki kicsivel később a „revelációfilozófia”, amelyen az elmúlt években és ma is dolgozom. Szellemi pályámon nem látok ennél magasabb, fontosabb ügyet, s csak remélem, hogy amit még ebben a körben elgondolhattam és elgondolhatok, meg is tudom írni.

Mindezen túlmegy az, hogy minden előzmény ellenére megtaláltam hitvesemet: ajándékként, valamiféle ígéret beteljesedéseként. Emberileg ez a legnagyobb, amire valaha is rátalálhattam. Vele együtt lelki és testi otthonra leltem, amely megértette velem a közép-európai helyzetünket, a magyarság sorsát, vallási gyökerezettségét, összefonódását más népekkel, és egyben a jövőjét is. A Garam torkolatával szemben, a Duna-parton sétálva olykor felötlik bennem a régmúlt emberiség tömérdek kincse, amit elnyelt a föld, a víz, a történelem. S eszembe jut, hogy ehhez képest az igazi kincs nem az, amit „a rozsdá és a moly megemészt”, hanem maga a helyzet, amelyben benne találok magamat a Bazilika alatt, a Duna kanyarulatában, a nap ragyogó fényében, amely minden természetes tárgynál világosabban tárja fel az Egyetlen Valóságot („ahol a kincs, ott a szív”). Ilyenkor mély hála tölt el annak ellenére, hogy a mai idők tanújaként ugyanazon nehézségekkel küzdök, mint kortársaim, olykor még többel is. Ezzel együtt áthat a betlehemi esemény, amelyben mindennél világosabban felfogtam, hogy Krisztus valóban „jó pásztor”: utanamegy mindenkinek, aki mellé egyszer odaállt, és felkínálja az esélyt a szembesülésre, a felülvizsgálatra, az önátadásra.

Aki keres, talál — olvassuk az Evangéliumban. Ennél meghök-
kentőbb, ha valaki nem keres, mégis talál.

A keresés helye a stabil és a változó világban

PLÉH CSABA

Pszichológus, nyelvész

Az ember különös lény a kíváncsiság és a hozzá kapcsolódó, annak feltételét jelentő keresés helyét és szerepét tekintve. Sok, minket körülvevő állat kicsinyeit látjuk, ahogyan össze-vissza szaglászhatnak, járkálnak és kutakodnak. Azt is látjuk, s az összehasonlító kutatások tudósaitól bizonyítottan tudjuk is, hogy a felnőtt állat életében eltűnnek ezek a nyugtalan keresések. Az ember viszont örök kereső marad. Egész életét az állandó feszültség jellemzi: szeretne mindig újakat megtudni, elmerülni az új élmények vad világában, s ugyanakkor a stabil környezet biztonsága legalább ilyen fontos számára. Ez a dinamika igaz egyéni sorsunkra, de igaz csoportjainkra, közösségeinkre is. Mi lett volna velünk, ha nem lettek volna, akik az újtól való félelem s a folyton sopánkodó rokonok pesszimizmusa közepette mégis átmerészkedtek a partok mentén, ki a másik lehetséges világokba, el Afrikából? Ha sok tízezer évvel később nem lettek volna, akik elindultak délfelé az Ural mellől?

A keresés kockázata nemcsak a Nicola Tesla szintű világcsavarogók életszervező elve, hanem mindannyiunké. A keresés sokfélén indul és sokfélén alakul át, hogy végigkísérjen életutunkon. Gyerekként a hegyekben csavarogva kerestem a titkokat. Kincseket, puskákat, s persze barlangokat reméltem találni. Közben az embert, a másik titkait is kerestem. A doktoros és a papás-mamás játékok világa nemcsak szerepeket tanított, hanem a kíváncsi szem s a simogató kéz korai összhangjait is megteremtette, megtanított rácsodálkozva tisztelni a másik másságát.

Az ember egyik különössége, hogy a kisgyermek szelíd vágyakkal teli világát egy sok évig tartó kifelé nyitott szakasz váltja fel, az, amit a pszichoanalitikusok a lappangás korának neveznek, az antropológusok meg a kultúrafeltáró szakasznak az életúton. Ebben a szakaszban az én saját világomban az erdei szabad csatangolások kalandjait a könyvek, s ezzel időben és térben távoli világok váltották fel. A könyvek állandóan mást ígérnek, kilépést, új, képzeletbeli világokat. Ezek lehetnek Balzac vagy Flaubert hőseinek csábításai és karrierjei, de lehetnek a trójai romok aszketikus kiásóinak,

az északnyugati átjáró keresőinek viszontagságai. A könyvek hősein át a serdülő kisebb kockázattal kísérletez, de mindig megmarad számára a képzelet kalandjának csodája. Azóta is a könyvek rabja vagyok. A mindenevő keresés és a rendezés világának ketősségévé vált ez életemben. Örök keresőként falom az élményeket a könyvekből. A „létező szocializmus” eléggé könyvszűkében levő világában először egy kis Tűzoltó utcai fiókkönyvtárat olvastam végig, aztán egyetemistaként párhuzamosan fél tucat könyvtárba jártam. A Szabó Ervinbe a modern társadalomtudományért, az Egyetemibe a klasszikus pszichológiáért, filozófiáért és a szakmai folyóiratokért, a Pedagógus Könyvtárba a tankönyvekért, a Gorkijba idegen nyelvű szépirodalomért, az Akadémiaiba nyelvészetért és a folyóiratokért, a Kari Olvasóba meg a Széchényibe a lányokért.

A könyvhabzsolás máig kísért. Mindig 4–5 könyvet olvasok párhuzamosan. A rendezésigény révén ezekből a könyvekből és a keresés közben talált cikkekből kis dossziéba rendezett papírok születtek. A keresés rendezést szült, a rend meg újabb keresést. A keresés szülte káosz és rendezés, az entrópia növekedése, csökkentése, majd újránövekedése a papírhalmok láttán elkeserít, de újra és újra emlékeztet nemcsak a tudás avulására, de örök megújulására is.

A keresés különös kegyeként sokszor kerültem egészen új közegekbe, más nyelvek és kultúrák világába. Páratlan szerencsék kísérték ebben. Már egyetemistaként néhány hónapot Párizsban töltve megtanultam, milyen is, amikor egy új utcai s szakmai kultúra kódjaihoz kell alkalmazkodni. A kalandozásokban azóta is a más életmód élését, s annak kitanulását szeretem. Kitanulni, milyen a kaliforniai, milyen a belső amerikai kisvárosi, a New York-i vagy a lyoni élet. Érett koromra életmódokkal kísérletezni adatott meg a keresés új dimenziója. A másik nyelv és kultúra nemcsak új ízek és hangulatok világát adja, hanem a keresés és a nyitott kíváncsiság révén azt az ismételt örömteli rácsodálkozást is, hogy a sokféle ember és kultúra változat egy témára. A kulturális megmértkezés ember voltunk egységéhez visz el.

Eközben serdülőkoromtól kezdve volt egy kétségbeesett keresési témám is. Természetesen a BOLDOSÁG keresése. Ebben elég konvencionális utat követtem. Mint oly sokan mások, rájöttem, hogy a boldogság nem egy pillanat, nem olyan, mint egy célszalag, hanem egy állapot. Amit csak akkor érünk el, ha nem őt keressük, hanem a sok konkrét izgalom s újdonság világát.

Harlow híres kis rhesus majmai akkor mertek szembenézni a furcsa idegennel (egy doboló játékmacival), ha ott volt a majom mama. Mi összetettebbek vagyunk. Olyan világot keresünk, ahol a szimbolikus biztonság, a kultúra, a család, a barátok fejünkben hordozott akolmelege enged egyre bátrabban egyre különösebb érzés-, jelkép- és tudás-útvesztőkben keresni.

Véget nem érő istenkeresés

SZABÓ FERENC

Jezsuita szerzetes,
teológus

„A filozófia és az egész emberi élet istenkeresés”, vallotta jeles magyar filozófusunk, Pauler Ákos. Értelmerkésés és végső soron az „ismeretlen Isten” keresése, aki értelmet és célt ad emberi létnek és történelemnek. Utalok itt Szent Pál areopáguszi beszédére (ApCsel 17,22–32), aki ezt hirdette a görög filozófusoknak és költőknek: „Ő nincs messze egyikünkötől sem, hisz benne élünk, mozgunk és vagyunk, ahogy egyik-másik költőtök is megmondta: Az ő fiai vagyunk.” De az is figyelemre méltó, hogy amikor Pál a halottak feltámadásáról kezdett beszélni, a bölcsek közül „némelyek gúnyolódni kezdtek, mások meg azt mondták: »Erről majd még máskor is meghallgatunk téged«.”

Ady Endre halálának centenáriuma alkalmával idéztem ismert vallomását: „Az Isten van valamiként: / minden gondolatnak alján.” Hivatkoztam Szabó Lőrinc *A Sion-hegy alatt* című antológiája bevezetőjére, aki Ady mellett József Attila, Babits Mihály, Illyés Gyula és a saját istenkeresését is így jellemezte: „Minden gondolatnak alján Istennel élt és halt Ady Endre, minden tettnek a sokarcú isten volt valahol a talapzata Adyban. (...) Isten végtelen téma, minden út hozzá vezethet. Akiben van fantázia, az akkor sem tud hitetlen lenni, ha annak hiszi magát. Ateista verset még nem írtak; ahogy a modern fizika sugárzássá differenciálja az egész anyagi világot, úgy finomul szellemmé (kéziratoss fogalmazványban: „valami misztikus erővé”) a földi matéria sok tüntetően materialista költeményben.”

Arra is rávilágítottam, hogy az istenkeresésnek soha sincs vége. Mert Isten előbb keres minket, megelőző, hívó kegyelmével. Pascal idézve: „Nem keresnél, ha már meg nem találtál volna.” Továbbá, hogy a megtéréseknél döntő az alázatos szív (*intuición*) megnyílása a kegyelemnek, a gögös ész okoskodásával szemben. (Pascal zseniális szójátékával: „Le coeur a ses raisons que la raison ne conçoit pas.”)

A 20. század eleji konvertita költők, értelmiségiek szellemi „tornádója” (többeknél Bergson spiritualista filozófiája volt a megtérés elindítója, például Dienes Valériánál) megérintette Adyt is. A sort még Paul Claudel kezdte a 19. század végén. Utána sok más francia és különböző nemzetiségű megtérő következett a 20. század első harmadában. E konvertitákról sokat írtam hosszú életem évtizedeiben.

De most következék személyes vallomásom, válaszul a körkérdésre. Életem alapvető keresését idézem fel.

Már felsős gimnazista koromban arról eszmélődtem, hogy miért van egyáltalán valami, a lét és benne én — itt és most —, és mi lenne, ha semmi sem létezne... (Az abszolút semmi hamis gondolat, áleszme, ahogy később ezt jobban kidolgoztam.) Gondolatban tehát megsemmisítettem a mindenséget, és akkor bevillant: ha lett volna egy pillanat, amikor semmi sem létezett, most se lenne semmi, mert a semmiből semmi sem lesz. Márpedig létezik e fejlődő mindenség, és benne én. Tehát a létnek abszolút alapja van, az Abszolútum létezik! De egy ideig panteista gondolatok kísértettek.

Rendi tanulmányaim során Leuvenben — Maréchal iskolájában — hosszú reflexiók után (átelmélkedve Henri de Lubac SJ teológus *Isten útjain* című könyvét is számtalan hivatkozással) megértettem, hogy az Abszolútum rányomta bélyegét az emberi szellemre, hogy minden megismerésben burkoltan az Abszolútumot állítjuk (Szent Tamás), hogy az emberi személy végtelenül túlszárnyalja az embert (Pascal), mert Istenhez rendelt lény: *Fecisti nos ad Te...* — „Magadnak/magadhoz teremtettél és nyugtalan a szívünk, amíg meg nem nyugszik Tebenned, Istenünk” (Szent Ágoston).

Intellektuális apostolkodásom során, filozófiai, teológiai, lelki-ségi és irodalomtörténeti írásaimban ez az ágostoni vallomás kétséért mostanáig, ahogy ezt vázoltam tavaly (korlátozott példányban megjelent, *Az élő Isten felé* című kis könyvemben.) Kerestem a keresőkkel, filozófusokkal és írókkal/költőkkel, konvertitákkal, szent misztikusokkal az emberi lét és a történelem értelmét, Isten és a Jézus által hirdetett üdvösséget, és ez lelki életem, jezsuita hivatásom alapiránya is. „Üdvözítve üdvözülni”, fülembe csengett Endrődy Kaszap-életrajzának magyarázata a Krisztus király hívásáról szóló lelkigyakorlatos elmélkedésben. „Keressék mindenben Istent”, ajánlja alkotmányunkban Szent Ignác atyánk, visszhangozva a *Lelkigyakorlatok* szeretetről szóló szemlélődését. Mert minden Tőle származik: Ő adja a létet, dolgozik a teremtett világban és kegyelmében az emberi lelkekben. A Szeretet-Istenről, a jézusi örömhírről tanúskodni zaklatott világunkban, amikor a hitetlenül hívők is valami örököt keresnek, hiszen ha csak ez az egydimenziós világ létezik, „abszurd az, hogy születünk, abszurd az, hogy meghalunk” (Jean-Paul Sartre). Ha nincs feltámadás, akkor „együnk-igyunk, holnap meghalunk”, ahogy Pál idézte a Korintusiaknak Izajást, amikor a feltámadásról szóló örömhírt hirdette nekik (1Kor 15,32).

Nyolcvannyolcon túl az idős Karl Rahner SJ „szent agnoszticizmusát” szoktam idézni: már alig merem kiejteni Isten, a megérthetetlen, végtelen Misztérium nevét. Kíváncsian — bár néha megremegetve a szorongástól — várakozom arra a pillanatra, mikor átlépek a titokzatos szellemvilágba, az élő Isten közelébe, ahol szerettemmel találkozhatok. Kis Szent Teréz közbenjárását kérem, aki rövid élete végén a hitelenség, a semmi kísértésétől sokat szenvedett. Hinni akarok, hiszem, hogy a vég nem megsemmisülés, hanem átmenet a teljesebb, isteni életbe. Nem bántam meg, hogy elkötelez-

tem magam Jézus Társaságában, hogy — bár méltatlanul — Jézus társa és barátja lehettem. Az efezusi levél kezdő áldását ismételve: „Áldott legyen az Isten, Urunk Jézus Krisztus Atyja, aki Krisztusban (...) a világ teremtése előtt kiválasztott (...) és szeretetből arra rendelt, hogy Jézus Krisztus által fogadott gyermekei legyünk...” (Ef 1,3–14).

Igyekszem beilleszkedni a kegyelem segítségével Atyánk örök üdvösségtervébe.

Nincs hézagmentes válasz

SZÁNTÓ T. GÁBOR

Író Sokféle változatban kering a mondás, eredetét G. B. Shaw-nak tulajdonítják: „Aki húszévesen nem kommunista, annak nincs szíve, aki harmincévesen kommunista, annak nincs esze”.

Mi, akiknek volt már részünk diktatúrában, és nagyon szeretnénk, hogy nyomaiban se térjen vissza, még ennél is bölcsebbek lehetünk.

Az ember, fejlődése során, történelmi tapasztalataival számot vetve egyre tisztábban láthat, és leszámolhat minden kizárólagos igazságot hirdető politikai ideológia szirénhangjaival — ha az oktatás és a politikai propaganda nem befolyásolja torz irányba. Óvakodnunk kell ma is bármiféle szélsőségtől. Családjainknak volt már része náci- és kommunista jogkorlátozásban, üldözésben, nem engedhetünk hát a szabadság és a jogállam civilizációs normáiból.

Nyugalom, biztonság, állandóság — a kihívások, vonzerőt gyakorló izgalmak mellett, az érett ember kimondva-kimondatlanul vágyik minderre.

Mégis, ha egyetlen szóban kellene válaszolnom, mi az, amit érett fejjel, többes kötődéseim közepette keresek ösztönös lét és civilizáltság, individualitás és közösség, modernitás és hagyomány, szabadság és igazságosság, világkultúra, magyar és zsidó kultúra iránti többes elkötelezettségem közepette, inkább úgy fogalmaznék: az egyensúly.

Hierarchikus társadalmaknak valaha tradicionális válaszai voltak minden kérdésre: a királyi, egyházi uralom idején kétségnek nem volt helye. A személy szabadságán alapuló modernitás azonban az egyensúlyi állapot létrehozását — bonyolult társadalmi szabályrendszerek révén — jórészt az individuumra bízta.

A társadalmi egyensúly az az állapot, amihez kinek-kinek először önmagában kellene egyensúlyt lennie ahhoz, hogy egymás között — szélesebb értelemben a társadalomban vagy a világban —

egyensúlyi állapotot hozhassunk létre. Másrészt nyilvánvaló, hogy az erkölcsileg nem indokolható, végtelen társadalmi egyenlőtlenségek nem teszik lehetővé, hogy az egyensúlyi állapot hiányának kárvallottjai megnyugodjanak.

A modern szabadelvű, jóléti demokráciákban sem érvényesül egyensúlyi állapot, legfeljebb a régebbi demokráciák kifinomultabban kezelik konfliktusaikat, a hatalmi visszaéléseket rendszerszintű garanciák korlátozzák, a fiatalabb demokráciákban pedig durvább a küzdelem. Ezek esetében a személy és a magántulajdon tiszteletére épülő polgári felfogás nem elég erős ahhoz, hogy ellen tudjon állni a közösségi érdekekre hivatkozó autoriter hatalomgyakorlásnak, a korrupciónak, a jogállam erodálásának.

A hagyományos kollektív identitások megingása után a modern ideológiák és az ezeket megtestesítő mozgalmak/pártok jelentik a legszélesebb értelemben vett identitást emberek sokasága számára. Az ideológiák képviselői gyakorta azzal áztatnak bennünket — talán önmagukat is —, hogy értékrendjük győzelme hozza el a kívánt stabilitást. És minthogy a politika nem csupán a polisz közös ügyeinek intézésére irányuló bölcsességet testesíti meg, hanem sokszor a hagyományos identitások helyett kínál azonosulást, közösséget és önkifejezést helyettesítő eszközt emberek sokaságának, így önmagán túli, gyakorta káros jelentőségre tesz szert.

A gondolkodó és önmagával szemben őszinte ember azonban tisztában van azzal, hogy az emberi és a társadalmi élet komplexitása számos okból kizárja, hogy egymástól élesen elzárkózó tiszta ideológiák, identitáspolitikák, pláne ezek populista változatai mentén ítélhessünk felőle. Az emberi és társadalmi léttel kapcsolatos évezredes tudományos, történelmi, és akár személyes tapasztalataink alapján — ha valóban számot vetünk mind a tapasztalatokkal, mind az ideológiákkal — nem tudunk hézagmentes választ adni egzisztenciális kihívásokra, a boszorkányüldözések korát pedig rég magunk mögött kellett volna hagynunk. Az éles ideológiai küzdelmekre épülő politizálás nem megérteni és megoldani segít problémáinkat, hanem elhomályosítva tisztánlátásunkat, sohasítja azokat.

Az egyetlen méltó emberi válasz ebben a helyzetben kétségeink bevállása, válaszaink relativitásának beismerése és a dölyf legyőzése, hogy képesek vagyunk minden kérdésre kétségek nélküli választ adni.

A keresés — kérés?

Költő *Bot nélkül botorkálsz, keresve a szavak mögöttesét?*

Kérheted-e, hogy nőjenek a nyírfák, terebélyesedjen a nyári orgona, a bangita, s közben ne teljen az idő?

Lehet-e hozadéka a lázas keresésnek?

Rosszul kértél, ha egy szellőkés derékba töri az ősszel elültetett kőrísfát?

Csupán háromszög alakú kavicsra, burkából éppen kiforduló gesztenyére lelsz, ha lehajolsz értük?

A köznapi nyelv kérései eleve érvénytelenek?

Hagynod kell, hogy a belső szem keressen?

Kérés, ha bicikliddel elhozod a szomszéd falu kertészetéből a sárgabarack- és őszibarackfát, s elülteted őket?

Nem kerested, mégis rád talált a kert?

Keresés az is, ha csöndet teremtesz?

El kell tévedned, hogy megtaláld az érvényes utat?

Minden kérdésben önzés rejtőzik?

Miért a kellő időben találhatnak rád könyvek?

Úgy kérsz, ha megöntözöd az imént elültetett mahóniát?

Rátalálhatsz-e az elvesztegetett időre?

Kérheted-e, milyen legyen álmod?

Ép szemmel is vakon botladoztál saját életedben, míg önmagadra találtál?

Keresés: tevékeny várakozás, figyelmes szemlélődés, termékeny tűnődés, a létezés lassúsága?

Istentől kérnéd sem szabadna, csak megköszönni ajándékait?

CZIGÁNY GYÖRGY

Tizedek

1931-ben született Budapesten. Költő, író, szerkesztő-műsorvezető. Legutóbbi írását 2019. 5. számunkban közöltük.

(Tíz mondat az örökkévalóságról)

Tényszerűen hiábavaló, mégsem fölösleges, hogy az elmúlás szelíd diktatúrája ellenében megszülessenek bennünk a megmaradás éltető energiái: öröklétre van szükségünk. Az örökkön-örökké hétköznapi gondolatokba kényszerítve abszurdum számunkra, a misztikában válik csak elfogadhatóvá, holott gyermeki szívvel úgy sejtettem, ha az „örökké” végtelent jelent, idő vagy tér méretlen és szakadatlan folytatását, a nem létező megszületését, a teremtés megállíthatatlan jelenét, akkor abba beleborzong, attól megriad az ember. A képzelet tehetetlenül visszahőköl az örökkévalóság emberi fogalmától, pedig ujjonganunk kellene a lét maradandóságának hitében, de az elképzelhetetlen mégis megfélemlít. Természetes, hogy nincs az örökkévalónak ideje, nincs benne a „mióta, meddig” kérdéseknek semmiféle lehetősége, a hitben tudatosult örökkévalóság egészen más: mindegy, hogy jövő vagy elmúlt felé képzeljük el, haladás sincs jelen benne, se statikus egyhelyben-lét: a teremtés pillanata és a végítéleté egybeesik. A végtelenek léte szívünkhöz szelídül és nem keres magyarázatokat, viszont okunk van a filozófiai alázatra, midőn az emberi képzelet teremtő erőinek *Te Deum*át mondjuk, hogy fölemelhesük a kiszolgáltatott testünket is az elmúlás egykedvű történéseinek kényszerei közt, hogy lehessünk a Teremtő ministránsai, az embernek adatott teremtő képzelet törvényei szerint. Szembeszegülhet-e képzeletünk elvont valósága a pusztulás tényének irgalmatlan időbeliségével? — ha a szeretet létünk legmagasabb rendű cselekménye: az örökkévalóság előlege, olyané, mely kilép minden időből. Az idő metafizikai természetével foglalkozott Bergson, Proust, Teilhard vagy Dienes Valéria tanulmányban, regényben, remekművekben, de a fiatalon meghalt prózaíró már kötetcímevel is: *Zendiülés az idő ellen...* Zoltán fiam még kamaszként vitte el nagyanyám százötven éves ingaóráját az akkor még öregem is dolgozó krisztinavárosi mesterhez: hogy megjavítaná-e? Meg, meg lehet javítani ezt a gyönyörű órát, mondta a mester, csakhogy ennek az órának már nem kell járnia. Hadd mutassa hűségese az az időt, amelyre nincs szavunk.

(Tíz mondat a vers-háttérről)

Az ihlető háttér: felfénylő látvány, egy gondolat, mondat, táj, vagy történet-darabka, a lét akusztikája nyomán teremt a költő az emlékek és a képzelet dinamikájában eddig még sose volt lelki valóságot.

Watteau festménye (*Indulás Kithéra szigetére*) inspirálta például Debussy gyönyörű zongoraművének megszületését, melyben a boldogság szigetének extázisa nemcsak az ókori mondavilág színeit lobbantja fel, de a most ott ziháló szív hangjait még inkább! Károlyi Amy tünődve pillant rám: nem gondolja Gyurikám, hogy Watteau képeiben van valami színpadi, díszletszerű? — ami most a Debussy-darab ritmusában, hevében más, nem masztik szagú, ez az álom díszlete... Weöres Sándor fél könyökre dől és elengedi ujjai közül a fűszálat: nem hiszem, hogy különösebb jelentősége volna annak az ihletésnek, amit egyik művészeti ág egy másikra gyakorol, persze ez is előfordul, de az alkotó rezonálhat bár egy képre, tájra, de a lelkén átfutó, idegen, szinte megfoghatatlan anyag az, amiből formál. Folytattam a gondolatot: még a programot szinte szó szerint elfogadó romantikus zene, például Liszt muzsikája sem illusztrálja az irodalmi élményt, csak motívum az számára, amiből mást, újat teremt. Ha nem tudjuk a *Mefisztó-keringő* irodalmi előzményeit, akkor is teljes a kapott élmény: egy remek szimfóniascherzót hallgathatunk. Liszt balsejtelmekkel, szorongásokkal van teli a Palazzo Vendraminban, Velencében, amikor idős korában lányánál és Wagnernél vendégeskedik: egy gyászgondola látványa nyomán írja meg végsőkig lecsupaszított tömör és megdőbbentően modern zongoradarabját, két változatban is. Létezésünk tragikuma és szépsége ebben épp úgy szíven üt, mint Babits Mihály költeményének szavaiban: a Lago Maggiore, a tó feletti kert virágaihoz szól fegyelmezett verssorokban, szól a gonosz hortenziákhoz... Mert virágzásuk elevenségével a nagybeteg költő hogyan számolhat el majd otthon a lombjavesztett fáknak: a mediterrán örömökkel mit kezd otthon majd a reá váró téli megfogyatkozásban?

Az asszociációk költői működése ott van Cziráki Lajos festményeiben is, aki azt mondja: a szavakba szorított szárnyalás mozdulatai talán akkor a legszebbek, ha kötelékeiket hordva szolgálgják a gondolatot.

(Tíz mondat a véletlenről)

Nézzétek a mezők liliomait... Micsoda megnyugtató terápia ez zaklatott lelkeinknek: Isten minden hajszalunkról tud, és gondoskodik rólunk, így vigasztal az örökléttel szembeszegült halandóságunk fájdalmában minket, a bűn által megmérgezteket. Holott nem kellemetlen szenny a Rossz, amelytől ösztönösen is igyekszünk szabadulni: tüneményes öröm is lehet, ragyogása a gondolatnak, édes szenvedély, szerelemé és hiúságé, elvetése tehát nem zsigeri evidencia számunkra. A Rossz választható, s vonzóak lehetnek ígéretei. Csak a szeretet menthet meg tőle: Isten szeretete, a Gondviselő.

Kockázatok, véletlenek közt élünk: ezek jót s rosszat egyaránt teremnek. De vannak tragédiák, balesetek, betegségek, értelmetlen katasztrófák, melyek nem a Rossz választásának következményei.

Amelyekről az áldozatul eső nem tehet, ártatlanul kell szenvednie, e nyilvánvalóan vak véletlenek nem mondanak-e ellent a gondviselés figyelmének, irgalmának?!

Isten nem óvja meg földi életünket a haláltól, a szenvedéstől, melyekben csak hittel sejtethetjük meg rejtőző jelenlétét. Az emberi lét szabadságának része a véletlen, de a véletlent is Isten teremtette.

DEBRECZENY GYÖRGY

megbicsaklik

kollázs Tandori Dezső műveiből

*megbicsaklik jövője kavicsán a láb
semmi nincs ott ahova lépek
el kell felejtenem
hogy most vagyok sehol*

mi mindent nem

kollázs Tandori Dezső műveiből

*mi mindent nem tudunk
formál s változtat bennünket a sár
az északnyugati szél nekizúdul
olyan nem-tudom-mire-jó az egész
de hát ez kell csak ennyi*

*áldottak legyetek mosdatlan kezek
zokogó verklik oldalára pingált álom-varok
és a jó tormás virslit nem tudjuk megbecsülni
se a rongyos szélű törölközőt
keveset tudunk az angyalokról*

Tandori Dezső: ufó vagy bolygótárs?

BECK ANDRÁS

1961-ben született Budapesten. Esztéta, irodalomkritikus, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Elméleti Intézet docense.

Jókaitól, Adyrtól, Karinthytól, Babitsról készültek fotók halálos ágyukon. Ha Téreyről vagy Tandoriról készültek volna ilyenek, merő ízléstelenségnek tartanánk. Az írók halottas ágya végleg visszavonult a nyilvánosság elől. És alighanem a „halottas ágy” kifejezés fölött is eljárt az idő. Morbid fotók helyett emlékek diszkrét mozaikjait rakosgatjuk ki. Az én Tandori-mozaikom 1980 táján töltődött fel intenzív képekkel, alig néhány év múlva viszont már nem voltam Tandori-olvasó. Mozaikom alcíme tehát ez is lehetne: Tandori-könyvek és az ifjúság elégiája.

Az a tény, hogy létezik egy Tandori Dezső nevű egyén, a hetvenes évek végén rögzült bennem. A gimnázium utolsó éveiben találkoztam vele egyre-másra, szemnyitogató olvasmányaim fordítójaként. Ilyen nagy hatású könyv volt számomra Sylvia Plath *Üveghurája* és verseskötete, a *Zúzódás*, Thomas Bernhard *A meszégetője* és Peter Handke kisregénye, *A kapus félelme tizenegyesnél*. Ezek egyébként — az *Üveghurát* leszámítva, melynek 1977-es második kiadása került a kezembe — mind ekkoriban jelentek meg a magyar könyvpiacra, bizonyos értelemben tehát nem csak nekem voltak újdonságok. Némi képp váratlanul támadt, lázas olvasásaim jó része Tandorin átszűrve hatott rám. Már önmagában ez is bőven elég lenne (mihez is?).

De persze mint csápjaival akkor már a kortárs magyar irodalom felé is tapogatózó leendő bölcsésznek rövidesen Tandori saját írásai is kezembe kerültek. A *Kritikában* és a *Kortársban* olvastam is róla, mint afféle egyszemélyes irodalmi nagyüzemről. Könyveinek ezt az aspektusát találta telibe az egyik cikk címe is, mely így hangzott: *Tizennyolc centi próza* (tudniillik ennyi helyet foglalt el Tandori néhány évnyi szemlézett epikus műve a polcon). Az akkori 18-ból én a legvastagabbra, *A meghívás fennállra* vettem rá magam, lelkesen ocsúdva, hogy így is folyhat a szó. Máig emlékszem egy mondatára: „Nincs mit mondanom, és ezt mondom, és ez a költészet”. Ez példaszerűen sűrítette magába Tandori mondandóját. Valójában azonban lassított, gondosan adagolt és kiemelt idézet volt egy bizonyos John Cage-től, akinek nevével alighanem itt találkoztam először. Másfél évtizeddel később aztán Cage, mintegy véletlenül, nagyon fontos figura lett számomra, és ma is az. Kitaratóbban maradt tehát velem, mint Tandori, ennek azonban az ifjúság elégiájához már nincs köze. *A meghívás fennáll*, és nyomában *A zsalu sarokvasa* című kötet címadó esszéje ismerősömmé tett egy másik nagy amerikait is, Henry David Thoreau-t, a *Walden* íróját. Ahogy Cage-dzsel, Thoreau-val sem alakítottam ki önálló viszonyt akkoriban, ismeretségünk kereteit Tandori határolta,

és nem sejtettem, hogy Stanley Cavell, e külön amerikai filozófus Walden-könyvének fordítójaként milyen sok időt töltök majd magam is Thoreau könyvének társaságában.

Aztán ott volt a *Nagy gombfocikönyv*, melyet a totális ráismerés és rokonság együtt rezgésével olvastam, operett-katonáskodásom idilli napjaiban. Őrszolgálat címén csaptak ki bennünket valahova a magyar Alföld peremére Földesi Feri barátommal. Itt, épp csak hogy nem egy szénakazal tetején, félmeztelenre vetkőzve a kora tavaszi napsütésben ámultam és nevettem e könyv radikalizmusán. A maga kitartó, több száz oldalt kitevő adatolásában merőben valószínűtlen képződmény volt ez a „regény”. Létezése lelkesítő képtelenség. Szemethy Imre borítója és rajzai persze kedves és gyerekes karaktert adtak a könyvnek, melyet a Móra Kiadó „Nyolc éven felülieknek” ajánlott. Azt hiszem azonban, hogy ez a mű merőben megközelíthetetlen mindazoknak a nyolc éven felülieknek, akik nem gombfociztak valaha, nem játszottak bajnokságokat, és nem könyvelték a meccseket maguk is akkurátusan és szenvedélyesen. Én hosszú évekig ugyanezt csináltam. Bátyámmal játszottam végig előlről hátra és hátulról előre az angol bajnokságot, precízen iktatva az eredményt, a góllövőket, a tabellát, a „jók voltak” listáját, és talán még a bírók értékelését is. Ennek a könyvnek tehát eleve nyert ügye volt nálam. Az első pillanattól tegező viszonyban voltam vele, meg talán mintát is adott számomra, térképet a többi Tandori-könyv létképletének betájolásához. Ezért sem volt nehéz meghívásukat elfogadnom.

Ebben az 1978–1980 táji időben sehogyan sem tudom elhelyezni, mikor is mormoltam antikváriumban megtalált első kötete, a *Töredék Hamletnek* (1968) sorait, amelyeket előtte is, azóta is annyian mormolnak. Ez azonban egy másik Tandori volt. Másik korai korszakos műve, az *Egy talált tárgy megtisztítása* (1973) pedig egyszerűen nem került a látókörömbe. Antikváriumban nem akadtam rá, könyvtárba pedig nem jártam. Megvenni, magamnak tudni a könyvet — nekem az valahogy mindig nagyon kellett. *A meghívás fennáll* mellett, vagy talán előtt, sokat forgattam *A mennyezet és a padlót* (1976) is. Ennek versei adták meg számomra a Tandori-érzés alaphangját. Harmadik verseskötetében olyan Tandori lépett színre, aki fantasztikus szószaporítással sürgött-forgott a saját, hangsúlyosan zárt világában, nem kis meglepetésére azoknak, akik játékosan szikár nyelvtörők költőjeként tartották számon. Ez a felpörgetett nyelvi fordulatszám azonban az életfigyelem lassításának, befékezésének, a magánterület minuciózus bejátszásának és kijátszásának szolgálatában állt. Szüntelen élet-műírást jelentett. És nekem is ezt jelentette Tandori, mégpedig elemi erővel: hogy az írás, az irodalom akkor tehát ilyen mindennapi dolog is lehet, minden ünnepélyes kimondástól fázó magánbeszéd. Az ÉLETMŰ mint evidencia, ez volt és maradt számomra Tandori védjegye.

Ennek az evidenciának adott formát *A mennyezet és a padlóval* kezdődő Tandori-kötetek megjelenése a Magvető Kiadónál, melyek borítóját Maurer Dóra készítette, és egy életműsorozat formáját öltöt-

ték. Alighanem ez a magyar irodalomtörténet legkülönösebb életműsorozata, még ha hivatalosan nem is nevezték annak, és nem is uniformizált külső megjelenést kapott, ahogy az egy életműsorozatnak dukál. Maurer ugyanis minden kötethez egyedi borítót tervezett, de ezeket a szürke és a barna skálájának egymással érintkező, egymással harmonizáló tónusaiban tartotta. Ekképpen az egymást követő kötetek mégis egységes benyomást keltenek. Mívesség, komolyság, ünnepélyesség és játékoság sugárzik belőlük. A kötetek vizualitása beszélgető viszonyban van egymással. Maurer munkái a hajtogatott papír és a klasszikus bőrkötés anyagszerűségét aknázzák ki, ezek könyvborítókra vetített átiratai. Fotogramok, frottázsok, fotografikák, nyomatok, lenyomatok. Egyszerre hozzák a mediális kísérletezés szellemét és a könyvkötés tradicionális patináját. Ráadásul Maurer minden kötethez egyedi előzéklapot is tervezett, melyek a borítóval beszéltek össze, megduplázva a könyvek vizuális erejét, hatását. Az 1976 és 1981 között megjelent nyolc Tandori–Maurer kötet nemcsak tervezőjük végiggondolt és végigvitt koncepciójáról, hanem a kiadó kitüntetett figyelméről is tanúskodik.

Alexa Károly még a nyolcvanas évek közepén Esterházy írói színre lépésének intézményes összefüggéseire rákérdező írásában hívta fel a figyelmet arra, hogy újabb kori történelmünkben aligha volt még egy könyv, mely a *Termelési-regény*hez hasonló technikai erőpróba elé állított volna kiadót és nyomdát. Ő mondja azt is, hogy a *Bevezetés a szépirodalomba* köteteinek biankó bevállalása olyasféle kivételes kiadói bizalom és nagyrabecsülés jele, ami talán csak 19. századi klasszikusainknak adatott meg. Alexa „üdítően érdekes” cikke — írta pár évvel később a *Bevezetés* kapcsán fenntartásait sem elhallgató tanulmányában Radnóti Sándor — „világosított fel (holott magamtól is ráébredhettem volna), hogy micsoda szerencsefi ez a kiváló író (...), akit bevezetve a szépirodalomba, bemutatván a nagyközönségnek, a magyar könyvkiadás megmutatta egy talán egyedüli példán, hogy értene ő a public relationshez, ha akarna”.

Nos, Tandori sorozata azt mutatja, hogy az Esterházy-könyvek talányos kiadói hátszele nem volt egyedüli példa. Ráadásul egyazon kiadóról van szó, a Magvetőről, és időben is átfedik egymást! De mintha a Tandori-kötetekkel is úgy lett volna mindenki, ahogyan Radnóti mondja. Maguk is rácsodálkozhattak volna a Tandorinak kijáró kitüntetett kiadói figyelemre, a Maurer által sorozatban tervezett könyvek korpuszára, mégse tették. És ennek a konstellációnak talán azóta sem szentelt különösebb figyelmet senki.

Pedig Tandori kiadói sztárolása bizonyos tekintetben sokkal furcsább és megmagyarázhatatlanabb, mint Esterházyé, aki egykettőre hatalmas olvasótáborra tett szert, könyvei sikerkönyvek lettek, amit kivételes kritikai recepciójuk is erősített. Kritikai figyelemben Tandori esetében sem volt hiány, és volt körülötte egyfajta kultusz is, mely talán épp ezekben az években, az „életműsorozatnak” is köszönhetően túlnyúlt egy szűk körön. Volt tehát Tandori mint je-

lenség iránt valami tágasabb érdeklődés. Mindazonáltal figyelemre méltó, hogy Reményi József Tamás már a sorozat első két könyvéről (*A mennyezet és a padló, Itt éjszaka koalák járnak*) írt elismerő kritikáját ezzel a mondattal kezdi: „Keserves dolog végigolvasni Tandori Dezső új köteteit.” Pedig alig kétszáz oldalas karcsú kötetekről beszél. Két évvel később *A meghívás fennáll* már csaknem 600 oldalasra hízott. A könyvet Esterházy Termelési-regényével párba állító Radnóti a Tandori-regényt remekműnek mondta, de hozzátette, kevesen lesznek, akik hasonlóan vélekednek, „mert e végtelenül egyszerű szerkezetű könyv végtelenül fárasztó olvasmány”. Újabb két év múlva pedig a *Tizennyolc centi próza* című cikk szerzője, Tarján Tamás már nem pusztán saját benyomásának ad hangot, hanem irodalomszociológiai karakterű kijelentést is megkockáztat: „Munkásságát nem minősíti, de ellenőrizhető tény, hogy olvasóinak száma egyre csökken, s nem egy kritikusa is kinnak nevezi a műveivel való birkózást.”

Gonoszkodva így is fogalmazhatnánk: Tandori életműve hézagpótló, bár ha nem lenne, nem éreznénk a hézagot. Tandori szavai ezek, az ő Karl Krausról írt mondatát vettem kölcsön és fordítottam vissza, felé. Mégis inkább hálásan, mint hálátlanul. Mert aligha várhatunk és kaphatunk fontosabbat egy írótól annál, mint hogy felnyitja szemünket egy hézagra, amit nélküle nem látnánk és nem érzékelnénk. Hogy kirajzolódik előttünk, mi a hézag. Hogy művével mondja: „a hézag én vagyok”. És hát az volt a nagyszerű, hogy Tandori mindenfajta melldőngetés nélkül mondta ezt. Ahogy a hang is páratlan volt, ahogy más írók, költők műveit olvasta, a bolygótárs hangján. Ezt így sem előtte, sem utána nem tudta senki, egyszerűen senki sem volt ilyen bolygótársi viszonyban mások szövegeivel, a magyar és a világirodalom kisebb-nagyobb, világhíres vagy többé-kevésbé felfedezetlen égitesteivel. Vonzásukat és taszításukat senki sem tudta így magáévá tenni, ilyen természetességgel lekottázni. A szűrő nélküli élőbeszédszerűség stílusát ilyen maradéktalanul megvalósítani. Tandori minden irodalmi peckeséget kerülő hangja hallatlan dolog. Ahogy hallatlan tett volt az is, ahogy Szép Ernőt, ezt a fantasztikus költőt, író-t egyszemélyes intézményként felemelte, feltolta a magasba, ahogy verseit mondta, ahogy esszék sorában megmutatta, megforgatta, megcsillantotta, hogy más is lássa, észrevegye, rácsodálkozzon és örülhessen neki. És hallatlan tett, hogy minden műve ugyanezen a hangon, a bolygótárs hangján szól olvasójához.

A nagyraértékelés és a keserves olvasás együttállásának dokumentumait tehát nem valamiféle kritikai állítás ambíciójával idéztem fel korábban, hanem azért, mert ezek helyezik csak igazán különös fénybe a Magvető Kiadó vállalkozását. Hogy miért különös ez a vállalkozás? Első körben mondhatnám így is: „Abban a korszakban (...), amikor minden rendes költő-író homlokát a nemzet, a szocializmus ügye, az emberiség és egyéb jóvátehetetlenül ko-

moly dolgok iránt érzett felelősség barázdálta, amikor mindenki hitet vallott, és megmondta — akkor a Tandori-féle írásmódnak a fenti értelemben vett üressége [ti. ideológiamentessége, magánérdekűsége — B. A.] kezelhetetlen rejtély, tökéletes enigma — ha nem provokáció volt.” Ám ha Farkas Zsoltnak ezt a plasztikus megfogalmazását névértékén vesszük, inkább az lesz az igazi kezelhetetlen rejtély, tökéletes enigma, hogy *ezt* a Tandorit miért karolta fel a kádári évek első számú (a kettő közül) szépirodalmi kiadója, miért adta ki sorra, mégpedig megkülönböztetett könyvészeti gondossággal ezeket a provokációszámba menő köteteket?

Jó lenne, ha valaki vállalkozna e konstelláció részletes és érdemi feltárására, ami adalékokkal szolgálhatna Kardos Györgynek, a Magvető Kiadó igazgatójának — mindmáig megratlan — portréjához is. Az én erőmet az írók és a hatalom cifra és cakkos problémájának még a karcolatása is meghaladja itt. Be kell érnem tehát a Tandori „életműsorozat” különösségéből adódó kérdés kiélezésével és kihangosításával. Jelzéseképpen idézem csupán Balassa Péter az 1987-es évre visszatekintő írásának egyik karcos mondatát a Kardos György halála után kiadott emlékkönyvről: „A hódolat Kardos György, az ezredesi rangú verőlegényből lett kultúrmeccénás előtt, »Aczél zárkatársa« előtt, aki az »értékeket védi« (amit épp helyzete és a szereposztás miatt tehetett meg) — az értelmiségi perverzión, a kultúrpolitikai pornográfia és a lehető legnagyobb erkölcsi katyvasz jele volt.” Az *In memoriam Kardos György* című kötet nem vágott akkori érdeklődésem körébe, így nem tűnhetett fel az sem, hogy szerepel benne Tandori verse is.

Kissé elkanyarodtam saját, 1980 táji Tandori-élményemtől, hiszen efféle összefüggéseken nemigen gondolkodtam akkoriban. Nekem egyszerűen csak tetszettek a Maurer Dóra tervezte könyvek, fizikailag, kézzelfoghatóan is kötődtem hozzájuk. Eszembe sem jutott, hogy Tandori kiadói kanonizálásának kultúrpolitikai konstellációján töprengjek. De a könyvek reprezentatív jellege, életműsorozat-karaktere evidens volt számomra. Ahogy evidens volt, és épp ilyen vonzó is, hogy ezek a könyvek, élükön *A meghívás fennállal*, a totális magánérdekűség csillagzata alatt állnak. Lejött, átjött, tudható volt, és Tandori minden sorával tudatta azt, amit csak elvéve mondott ki tételesen, úgy, ahogy *A meghívás fennáll* 105. oldalán zárójelben kimondatik: „(D’Array társadalom-ügyi kérdésekre sosem avatkozott, és nem is óhajt szakítani ezzel a szokásával.)”

Ez nagyon közel állt akkor az én szívemhez. A régi *Mozgó Világ* 1983-as felszámolása volt az első alkalom, amikor „társadalom-ügyi” indulatok ébredtek bennem, némiképp kibillentve felhőtlen politikai apátiámból. Ezeket az indulatokat nem dimenzionálnám túl, de az átfazonírozott lap újraindítását övező bojkottot, annak közösségi-etikai példáját a távolból kérlelhetetlenül komolyan vettem. Tandorinak mindehhez pedig annyi köze van, hogy amikor megláttam nevét az új *Mozgó Világ* első számában, mélyen elszomorodtam.

De hadd kanyarodjak vissza most már végleg oda, ahonnan indultam, 1980 tájára. Ezekben az években (1976–1981) Tandorinak messze nemcsak az a nyolc, Maurer Dóra tervezte könyve jelent meg, hanem még tizenhat (!) önálló kötete. (Az 1981-es év egyébként nem merőben szubjektív korszakhatár, Tandori komoly magvetős köteteknek borítóját ezt követően maga a szerző tervezte, ahogy Nat Roid néven írt vastkos krimijeit már korábban is az ő montázsai dekorálták.) Tandori szürreális termékenysége fontos faktora volt és maradt hatásának. Bár a termékenység kifejezés félrevezető, hiszen az élettevékenység és a művészet szinte teljes átfedéséről, együttállásáról, együttéléséről volt szó itt. Margócsy István vetette fel, hogy Tandori nagyszabású életviteli és művészi kísérlete „alighanem a magyar neoavantgárd legnagyobb és legfantasztikusabb performansként is értelmezhető”. Ez számomra megvilágító erejű ötlet. Sohasem gondoltam így Tandori teljesítményére, most pedig már nemigen tudok másképp gondolni rá. De anélkül, hogy rátaláltam volna a bűvös szóra, mégiscsak ez adta számomra a Tandori név, a Tandori-ézés, a Tandori-bolygó evidens nyitját. A szöveg végtelenített életfolyama mint performansz — ebben oldódik fel a gesztusértéknek és az olvasás keservességének látszólagos ellentéte.

„Hogy Tandori zseni volt, abban feltehetően mindenki egyetért” — írta Bán Zoltán András nekrológiájában. Nem szeretem a zseni szót, nem is dobálódzom vele. De a magyar irodalomban van két szerző, akivel kapcsolatban mégiscsak a számra jön néha. Szentkuthy Miklós a másik. Ő is, akárcsak Tandori, a kapacitás zsenije, az intellektuális kapacitása és az életteljes szó performatív potenciáljáié. Ezért nem veszít semmit fényéből a Tandori névvel jelzett fenomén attól, hogy harmincöt éve nem vagyok olvasója. A kapacitás zsenije, a potenciálé? Nem épp azokat a jegyeket kínálom tálcán ezzel a karakterizálással, ami miatt a zseni szó oly gyanús számomra? Merthogy olyannyira a teremtőerő férfikarizmájú bajnokaira van szabva. És úgy érzem mégis, Szentkuthy és Tandori az a két magyar író, akin nem lötyög és nem is feszül a zseni szó. Különben is, lehet-e Tandorinál szelídebb és éneklőbb szavú, kevésbé maszkulin íróat találni? Másfelől életművének neoavantgárd performanszként való jellemzése meg mintha nagyon is férfimunkát sugallna. Akárhogy is, a gesztus evidenciája, az írás megaperformansza, mondom Margócsy szavain immár kiokosodva, volt az, ami Tandoriból 1980 táján számomra maradéktalanul átjött, és maradéktalanul megmaradt azóta is. Ettől azonban a rejtély nem oldódik meg, csak még rejtélyesebb lesz: hogyan asszisztálhatott a Magvető Kiadó „a magyar neoavantgárd legnagyobb és legfantasztikusabb performanszához”, még hogy asszisztált, vált zászlóvivőjévé, mecénásává és propagátorává hivatalossága és kiadói kapacitása teljében, a hetvenes évek Magyarországon?

Könyvbemutató

1935-ben született Budapesten. Író. 1956 után Franciaországban, majd 1964-től Puerto Ricóban élt. A kétezres évek elején költözött haza Magyarországra. Legutóbbi írását 2018. 12. számban közzöltük.

Az én feleségem Isten áldása. Az, hogy verése, egyre ritkábban jut eszembe. Alig-alig, mióta ő intézi — helyettem is — a kis és nagy dolgaimat.

Ezt a mai utat is ő intézte el. Ha néha még meghívják valahová, hogy a könyveimről beszéljek, nem magamnak és nem a könyveimnek, neki, egyedül neki köszönhetem.

Ma is az ő barátai jönnek értem. Megállnak a kapuban, én pedig, hosszú idő óta először, kivonszoló a ház elé magam. Ezt is csak vele, természetesen. Kire másra, az ő két törékeny vállára támaszkodom.

Persze ez sem megy magától. A párom mindig elfelejt valamit. Ezúttal a könyveimet. Az irományokat, amiket — ha igaz — ma valahol bemutatathatok.

No mindegy. Beülünk a ránk várakozó gépkocsiba. Az én járgányom biztos helyen, a csomagtartóban marad. Az asszonykám öszszehajtogatja — mint mondja — a kétkerekű Trabantomat.

Jó társaságban öröm minden utazás. Számomra kétszeresen az: újdonság minden körülöttem. A sztráda, a napfény, ez az egész gyönyörű kis ország, amiről fél évszázadon át álmodoztam száműzetésem alatt. És amiből most, vénségemre, egy asztali lámpa hűgysárga fénybúrája marad.

*

Első állomásunk egy benzinkút. A Váli-völgyi pihenő! — jelenti barátom. Ő felhajtja a mindennapi kávé, én pedig az ugyancsak mindennapi mosdót keresem. Megmutatják, egy kócos takarítónő rám mosolyog. Itt, vidéken, segítőkészek az emberek.

Dél van, amikor egy lány kanyarban, a látóhatár peremén felcsillan a tó. Itthon vagyunk! — sóhajtja barátom. Ő fog ma beszélgetni velem.

És ez itt már az úti cél. A Nivegy völgyében lapuló falucska, Tacyon. Tucatnyi porta, alig másfélszáz ember él a faluban.

Középen, a könyvtár előtt, egy nem akármilyen (városias) utcai körforgalom. Itt fogom bemutatni az irományaimat.

Megebédelünk, kialszom magam. Szédülök. Ilyenkor, otthon, már véget ért a napom.

*

Itt pedig csak most kezdődik a tánc. Betologatnak egy apró terembe, ahol már üldögél tizenöt ember. Köszönök, köszönnek. Az asztalon két pohárka csapvíz árválkodik.

Csinos hölgy nyitja meg a műsort. Egyszerű szavakkal, kedvesen. Utána beszélgetőtársam következik. Ő szakmabeli, bízom benne, hogy nem a posztmodern műhelytitkaival fogja traktálni a földműveseket.

Amikor megszólal, mégis felkapom a fejem. Az akusztika lenne? A légkör? Valahogy minden más ezen a már-már családias összejövetelelen.

Azok, akik itt ülnek körülöttem, nem a könyveimre kíváncsiak. Hogy mire akkor? Talán csak a messziről jött idegenre. A trópusi szigetre, ahonnan ide csábítottam az asszonyomat. Aztán, hogy onnan is elmennek a fiatalok? Hogy ott is magukra maradnak az öregek? És hogy van-e visszaút. Helyrehozhatók-e az elrontott életek.

Amikor feleségem is megszólal, elakadnak a lélegzetek. Ez itt már élet, és nem irodalom. A fiatalok szeme csillog. Lám, én is nekivágtam, és most mégis itt vagyok! Valahol hátul, az utolsó sorban, felsírnak az asszonyok.

Már két és fél órája tart az összejövetelel. Amikor felállunk, mind kezét adnak, és én nem hiszek a szememnek: mind a tizenötön aláírják a könyveimet. A két utolsó példányt — még idejében — a könyvtárnak adom.

Kint már sötétedik. A tó felől illatos szelek fújdogálnak. Visszaemelnék a kocsiba. Így ér véget egy könyvbemutató egy magyar faluban.

Nem kérdezem, hogy na! milyen volt? A két nő halkán szipog mögöttem a kocsiban. Asszonykám idevarázsolt egy apró, távoli szigetet. A helyet, ahol született.

Mégiscsak érdemes volt hazatérnem. Könyvvel — könyv nélkül! Végigcsinálni ezt a nyomorúságos életet.

FILIP TAMÁS

Hangoskönyv

*A hőseim mind én vagyok,
de ők egymásnak nem ismerősei.
Tarisznyájukba tettem térképet,
szótárt, pogácsát, vizet, és
ezt súgtam fülébe mindnek:
légy merész és óvatos, féld és
vágyd az ismeretlent, fúrj
alagutakat a hegybe, vágd ki
a szavak titkos ércét, izzíts ki
belőle egy olyan nyelvet,
amelyet mindenki ért. Aztán
beszélj, beszéljete, egymás
szavába vágva mondjátok el
nekem ugyanazt a történetet.*

Kettétört ásó

Egy kvartett megíratlan
tétéle szől: háttérzene a
holdfényben derengő
Delvaux-figurákhoz.

Egy sírásó tanítványai
búcsúznak mesterüktől.
Ásóját, mellyel annyi
halottnak készített helyet,

kettétörök és vele együtt
eltemetik. Imájuk rövid,
indulni kell, hogy le ne
késsék az utolsó villamost.

Kések és sietek

Egykedvű tüzek lobogása
visz el a révületig.
Csak nézem őket, és
közben dúskálok a fagyban,
eltévedek a vér erdejében,
kiszáradt vízesés robaja vagyok.

Vagy inkább óra,
aki nem is sejt, hogy
másoknak ő mutatja az időt?

Egyszerre kések és sietek,
miközben félrehúzódva
figyelem, ahogy egymásba
gabalyodnak a világ
illékony monológjai.

Nincs annyi írnok, hogy
mind lejegyezze őket.

Az arany betűk

G. Tóth Franciskának

1971-ben született Siófokon. Író, irodalomtörténész, a pécsi Ciszterci Rend Nagy Lajos Gimnázium tanára.

Az üvegezett veranda padján ült, kezében és előtte az asztalon rendezetlen kártyalapok szanaszéjjel. A horizonton a bazilika hatalmas kupolája alázattal hajolt meg az aranyló Duna szálegyenessége előtt. Vastag falusi csend ülte meg a hegyoldalt. A szőlőtőkék mint öreg varázslók falhoz támasztott sétabotjai kanyarogtak a dohányságga levelek között, amíg a szem ellátott. Szeptember volt, a Giotto-kék ég közepén a Nap mégis oly erővel szikrázott, mintha július lett volna. Ő mégis kicsit borzongott, s zakóját összebb húzta a vállán.

— A kora ős Esztergomban nem is évszak, hanem lélekállapot. — gondolta, s a gyomra táján ólálkodó szorongás tompa nyugtalanságáról igyekezett nem tudomást venni. Akkor érzett utoljára ilyet, amikor az orvos közölte vele, hogy halálos kór dolgozik benne.

Most ott ült némán és elnehezülten a város felett, s mégis térdig gázolt a magány sarában, mint akkor, ott a házuk kertjében, amikor utoljára találkoztak. Egyedül volt. Végtelenül egyedül. A gondolatok egyre távolabb vitték a magány és önmaga felé.

Hosszú évek óta nem látott egyetemi barátját várta, akivel egykor olyan intenzív szellemi kapcsolatban álltak egymással, mintha egyik lettek volna. Hol lázas olvasásba, hol színpadias, hatalmas karlendítésekkel és gesztusokkal felnagyított vitákba hajszolták egymást. A cigaretta állandóan ott pulzált a kezükben. A füst lételeme volt együtt-léteiknek, amelyek közben semmit és senkit sem kíméltek. Nyelvük éles volt, szellemük friss és minden intellektuális játékra nyitott. Értették és élvezték egymás társaságát, s ennek megfelelően többnyire mindenki mást kizártak kapcsolatukból. Csak néhány kiválasztottnak jutott a megtiszteltetés, hogy időnként csatlakozhatott hozzájuk. Mindössze két év volt közöttük, de a kamaszos fiúbarátságuknak ebben a szellemi intimitásában teljesen összeértek.

Barátja nyurga, kifejezetten magas, szálkás izomzatú fiú volt, oldalra fésült hosszabb barna haját úgy hordta széles, kissé ázsiai típusú koponyáján, mint valami filmsztár. Volt benne valami arisztokratikus méltóság, ahogy a fejét mindig féloldalasan, a kellenél magasabban tartotta. Mintha nem akart volna még a tekintetével sem belevegyülni a környezetébe. Ő azonban tudta, hogy ez csak állandó zavarának jele, mint ahogy aggályosan simára borotvált arca, s a nyakát feszes pántba fogó, elmaradhatatlan csokornyakkendője is inkább görcsös rejtőzködését szolgálta. Mégis, egész lényéből valami éteri nemesség áradt, amely gyökeres ellentéte volt a rá jellemző melanholikus alázatnak. Tökéletesen kiegészítették egymást.

Aztán megtörtént az a bizonyos kórházi bejelentés, ami mindent megváltoztatott közöttük. A halál felsejlő lehetőségére, az elmúlás ke-

gyetlen materializmusára nem voltak felkészülve. Barátja innentől kezdve haraggal elegyített méltatlankodással tekintett rá. Egyszerűen nem tudta megbocsátani neki a betegségét. Úgy érezte, hogy a kettenük között vibráló szellemi kapcsot a test nehézkedésével, az anyag mocskával beszennyezte, s ezzel árulást követett el. A legszörnyűbb az egészben az volt, hogy maga is valami hasonlót érzett. Haragudott magára, s tehetetlenségében kerülni kezdte barátját. Előbb csak ritkultak a találkozásaik, hamarosan aztán teljesen megszűntek.

Nem csoda, hogy a várakozásnak ezekben a perceiben nem a találkozás örömeinek izgatottsága, hanem valami elementáris aggodalom kerítette hatalmába. Félt. Maga sem tudta pontosan megfogalmazni, hogy mitől. A múlttal való szembenézéstől. Az elméjébe toluló emlékektől, amelyek mint éles fejszék csaptak le kiszolgáltatottságára. Félt belenézni barátja acélszürke szemeibe. Félt újra szeretni őt. Hányszor ébredt csatakosan az éjszaka közepén e fémesen villanó szempártól riadva, hogy aztán újra és újra a sötét éjbe mártsa a remény tollát és versben izzadja ki magából a barát utáni, mélyről jövő vágyait.

Ezen a délutánon mintha megállt volna az idő. A város mozdulatlanul párázott a lábai előtt. A Mária Valéria híd zöld acélszerkezete pattogott a hőségben, szinte délibábként derengett a vízfelszín felett. Esztergom templomai, mint a fuldoklók, friss levegőért nyújtóztatták tornyaikat az ég felé. Az emberek a távolban mint apró hangyák nyüzsögtek a keskeny utcákon. Jelentéktelenségük most került igazán a helyére. Fáradt egykedvűséggel siettek, pitiáner életüket kergetve. Rezenéstelen közönnyel nézte őket. Majd valami lassan moccanó új szándék kerítette hatalmába. Letette a kártyát, ivott egy kortyot, papírt terített maga elé, s írni kezdett.

Kezdetben rettentő nehezen ment az írás. Hosszú percekig magányosan vacogtak a betűk a vakítóan fehér lapon. A papír türelme azonban folytatásra biztatta, s a lelkéből váratlanul előtörő szómámor lázasította homlokát. Szemei előtt hatalmas aranyszín betűk kezdtek vad táncba, s váratlanul ott találta magát a Balassi Múzeum apró kerti kőtárában, közvetlenül a grandiózus sziklán terpeszkedő bazilika lábainál. A betűk a templom homlokzatáról hullottak alá, s még ebben a félig révült álomban is emlékezni vélt a latin szövegre, amelyet egyik barátjának pappá szentelésekor itt olvasott először. „Quae sursum sunt quaerite!” A fent lévőket keressétek! Már akkor, elsőre is megragadta a szentírási bölcsesség egyszerű, mégis egyértelmű utasítása, s az érzés most csak még inkább a hatalmába kerítette.

Nem jutott azonban ideje sokat elmélkedni a szavakon, mert egyik pillanatról a másikra úgy érezte, mintha víz alá merült volna. Fuldokolt. A szemei előtt a betűk váratlanul örvénylő vörös és kék gömbökké változtak, s szédült iramban keringtek körülötte. Érezte, hogy megtáncorodik, s valami félelmetes zuhanó érzés fogja el. Váratlanul mintha egy betegágy körvonalai rajzolódtak volna ki előtte. Egyenesen afelé száguldott. Az ágy azonban nem volt üres. Egy összeaszott, kétségbeesett arc formája kezdett kirajzolódni előtte. Csak a pajkosan csil-

lanó szemek emlékeztették a régi baráttra, a teste azonban már mint-ha megadta volna magát a habos paplan hullámainak: teljesen elmerült.

— Ne félj, Dide. Ne félj a szenvedéstől. Valami értelme van ennek! — próbálta vigasztalni barátját, miközben elsötétedett körülötte minden, és tovább zuhant a mélybe, valami kapaszkodó nélküli nagy ürességbe, s úgy érezte, a világ és eddigi élete is zuhan vele. Az idő és a tér megmerevedett, a legfélelmetesebb azonban az volt, hogy nem voltak gondolatai. Csak valami belülről jövő, ordító némaság nyomta félelmetes erővel a dobhártyáit. A kétségbeesésnek ebben a szörnyű perceiben aztán váratlanul, valahonnan nagygon messziről, mégis mintha hangokat hallott volna.

— Mihály! Mihály! Ébredj!

Riadtan eszmélt, s fájdalmasan hosszú másodpercek kellettek, míg felismerte Sophie aggódó tekintetét. A ház teraszán, a barátok vakolatra dedikált hűségfala előtt, a hideg kövön feküdt. Feje sajgott az eséstől. Úgy látszik megint rohama volt, mint az elmúlt hetekben oly gyakran. Gyorsan körülnézett. Dide természetesen nem volt sehol. Évek óta halott volt. Ő halt meg előbb. Ő lett az áruló. S közben valahol legfelül tudta, hogy az arany betűk újra teljes pompájukban ott szikráznak a bazilika homlokzatán. S ez végtelenül megnyugtató volt.

VÖRÖS ISTVÁN

Logika

Szegedi Eszter versei elé

Szegedi Eszter első éves egyetemi hallgató, radiológia szakon. Hajdúböszörményben érettségizett, jelenleg Debrecenben tanul. A szerkesztőnek írt válaszlevelében így jellemzi magát: „Az öcsémnek az a szó jutott rólam elsőnek eszébe, hogy logika.” Ebben a mondatban viszont mi a művészt érhetjük tetten. Mert az igazi művész sosem ront ajtóstul a házba. Látja, talán látja, mi a lényeg, de arról nem beszélhet közvetlenül, mert az hatásadászat volna. Kerülőutak, távlatok keresése nélkül meg se szólalhat. Egy költő sose értékelheti magát egyenesen. De az öccse mondhat róla, amit csak gondol. Logikát mond, és Szegedi Eszter versei valóban világos felépítésűek, átláthatók, átjárhatók, csakugyan van bennük intellektuális tisztaság. Mint mondjuk a lengyel vagy a cseh versekben. Lehet, hogy lassan a magyar költészet is elfordul bevált és megszokott gyönyörködtető opálosságától? József Attila a lírát logikának nevezte egy töredékében, így ketten, a testvére és JA Szegedit is költőnek definiálták. Nehéz munka vár rá. Megmaradni azon a szinten, ahonnan megabiztos és megejtően gyengéd költészetével elindult. Illetve dehogy. Óvatos vagy inkább nagy lépekkel följebb jutni. Azt hiszem, sikerülni fog.

Eredetmonda

*Az ács a zug végén lakik.
Derekában omladozik a gerinc,
udvarán páratlanszámú tyúk.
Fiának példaképei a hangyák,
darabokban cipelnek döglött cserebogarat.
Asszonya kisebesedett kemencéből hordja a kenyeret.
Bőre irizál, ahogy csak a megfeszülő inak tudnak.
Unokáit az otthon hiánya köti a városba,
kiszáritja bőriüket a szél.*

Készenlét

*Mágnesezhető álmokban nővök fel.
Időbe telik vak mozdulatokat tanulni,
mellüregben tartani a maghőmérsékletet.
Akácfákon függő varjak
szabályozzák a fellegeket,
vérnyomásom a széljárással változik.
A látómező szélén hetek óta
zuhanó fecskék, elmosódott esővonalak.
Izgalomban tartanak.*

Nagyapa

*Rövidlátón betűzi az eget,
zörgő hetilapot. Lapoz,
megtörli szemüvegét.
A keletkező légáram
szárnyashangyákat lobogtat.
Körúti platánfák szorosabban
markolják a földet.
Minden óra sötét
részecskéken csúszik át,
múlандóság tükrét tartja
a körvonalak helyén.*

Tavaszi passió

Fordítva történik minden.
Először csak nedves foltok itt-ott
a száradó, repedezett kereszten.
Aztán néhány élénkebb színű,
azt is mondhatnám, duzzadó vércsepp,
utána meg a repedésekbe beszívargó
verejték, ahogy a szó szoros értelmében
lombot hajt a szenvedés,
és egyre több a vérvörös szírom,
de ez még mindig csak a készülődés,
végül a szegek tűnnek elő sorra
fényesen, mint egy-egy különös madárcsőr,
ahol a kezeknek és lábaknak kell lenniük,
majd hangokat is lehet hallani,
nyöszörgés, hörgés, elcsukló szemrehányás,
mintha csupán szélfúvás lenne,
és csak később jelenik meg a test,
karjában hozza néhány férfi,
leteszik egy pillanatra a földre,
óvatosan szétnyitják a leplet,
ráborulnak az asszonyok,
a férfiak kisértetként felemelik,
nagy nehezen hozzáigazítják a szegekhez,
a vérfoltokhoz, az érdes repedésekhez,
a riadtan felröppenő madarakhoz,
a rég elkezdődött szenvedéshez,
mert nem a megváltásra,
hanem az ismét feldíszíthető
kisdredre várnak mindannyian.

Wolfgang W. Müllerrel

GÖRFÖL TIBOR

Wolfgang W. Müller (1956) 1981-től a domonkos rend tagja, 2001 óta a dogmatika professzora a luzerni egyetem teológiai fakultásán, ahol az ökumenikus intézetet is vezeti. Doktori értekezését 1989-ben a szimbólum teológiájáról, habilitációs értekezését 1992-ben Matthias Joseph Scheeben kegyelemtanáról írta. Ökumenikus, szentségtani és teológiai antropológiai kérdések mellett főként a teológia és a zene kapcsolatával foglalkozik. Legutóbbi könyvei: *Klingende Theologie. Glaube – Reflexion – Mysterium im Werk Olivier Messiaens* (2016) [*Hangzó teológia. Hit, reflexió és misztérium Olivier Messiaen munkásságában*]; Simone Weil (2017); Franz Liszt. *Eine theologische Rapsodie. Musik und Theologie in der Romantik* [*Liszt Ferenc. Teológiai rapszódia. Zene és teológia a romantikában*] (2019).

Ebben az évben Ön Teológiai rapszódia alcímmel könyvet jelentetett meg Liszt Ferencről. Katolikus körökben azonban mintha némi bizalmatlansággal kellene számolnia annak, aki kapcsolatot akar létesíteni a teológia és a zene között, hiszen Nietzsche és Schopenhauer óta sokak szemében gyanúsnak számít a zene. Ön miért tartja fontosnak, hogy összekapcsoljuk a kettőt?

Ami a zenéhez fűződő viszonyt illeti, mindegyik felekezetnek meghatározott hagyománya van, amely létrehozza és megőrzi az identitását. Korábbi történelmi korszakokban pusztán a gyakorlati alkalmazás szempontjából közelítettek a zenéhez (és a liturgiát is csupán a gyakorlat területéhez utalták). A zene tehát nem volt „igazi teológia”, és mellékes tényezőnek számított. Később (már a reneszánszban) függetlenedni kezdett a teológiai tényezőktől (elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt). Az *ars antiqua* és az *ars nova* között hatalmas kiterjedésű „kultúrharc” zajlott: mindkét részről kiemelkedő jelentőségű zeneszerzőkkel és elméletalkotókkal találkozunk. Hogy mi volt a vita tárgya? Az *ars antiqua* szószólói úgy vélték, hogy a zenének alá kell rendelődnie a szónak (a Biblia és a liturgikus szövegek szavainak), az *ars nova* képviselői viszont a zene önállóságát hangsúlyozták. 1332-ben kiadott bullájában XXII. János pápa elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt az *ars antiqua* mellett emelt szót. Esztétikai írásaiban Nietzsche és Schopenhauer valóban radikálisan lándzsát tör a zene autonómiája mellett, s ezzel közvetlenül (és közvetve) azt hangoztatja, hogy lejárt az ideje a klasszikus zene szintézisének, amely egyebek mellett a zene és a teológia belső kapcsolatán alapult (gondoljon csak Gluck, Haydn, Mozart és Bach művészetére). Nietzsche szerint az új ember az esztétikai élmény szférájában születik meg, s lerázza magáról az erkölcs és a hittételek béklyóját. A zene gyakorlati megvalósulásában és elméletében pontosan leképződnek a modern kor nagy kérdései. *A tragédia születése* című művét Nietzsche megküldte átolvasásra Liszt Ferencnek. Azt remélte, hogy a neves zeneszerző méltányolni fogja az írást — csakhogy nem így történt.

1872-ben a filozófusnak írt köszönőlevelében Liszt a következőket írta: „Tekintetem nem bolyong a Helikon és a Parnasszus körül, hanem lelkem szilárdan a Táborhoz és a Golgotához tapad.” Később Nietzsche irodalmi eszközökkel ki is gúnyolta Liszt Ferenc alkotásait, a *Bálványok alkonyában* asszonyoknak való zeneműveknek minősítve őket. Arthur Schopenhauer radikálisan bírálta a vallást a 19. században, és mivel Nietzsche árnyékába került, nem mindig részesült komoly figyelemben, noha a művészetvallás koncepciója, amelyet Wagner dolgozott ki, és Mahler fűzött tovább, filozófiai szempontból mások mellett Schopenhauernél jelent meg először. *A világ mint akarat és képzet* című művében Schopenhauer a zene önálló filozófiáját dolgozza ki. A filozófus szerint a zenében nem megjelenik valamilyen dolog, hanem a zene maga a dolog: a zene (és csakis a zene) önmagában és eleve a jelenségek belső lényege, amelyet az akarat közvetlenül kifejez. Ezért a zene nem ilyen vagy olyan konkrét és meghatározott örömet, ilyen vagy olyan szomorúságot, fájdalmat, iszonyodást, ujjongást, jókedvet vagy lelki nyugalmat fejez ki, hanem az (!) örömet, a (!) szomorúságot, a fájdalmat, az iszonyodást, az ujjongást, a jókedvet, lelki nyugalmat. Ez a szemléletmód szintén megfigyelhető Wagner *A jövő zenéje* című írásában és *A Nibelung gyűrűjében*. Ha figyelembe vesszük, mennyire összekülönbözött egymással Wagner és Nietzsche, akkor könnyen beláthatjuk, milyen jelentősége volt Schopenhauer gondolatainak Wagner számára (Lisztől teljesen idegenek voltak az efféle elgondolások!).

A teológia fogalmakkal operál, a zene érzékszervi tapasztalatban fejeződik ki. Egzisztenciális kérdéseink Isten, a szeretet és a halál témájával kapcsolatosak. Azon vagyunk, hogy fogalmak segítségével közelítsük meg ezeket a nagy témákat. A zene (mint a többi művészet is) érzékszervi élmények révén járja körül ezeket a kérdéseket.

Vegyük csak például a karácsony üzenetét. Hitünk e titkáról Pál és János kezdett gondolkodni teológiai igénnyel, és a megtestesülés teológiájával kapcsolatban a mai napig újabb és újabb elgondolások születnek. Szent Ambrus *Veni redemptor gentium* kezdetű himnusza vagy Bach karácsonyi oratóriuma szintén erről a hittitokról szól, de másképpen „mondja el” (vagy másként hangoztatja fel). Éppen ezért nem szabad mostohán bánnunk a zenével a teológiában!

Az imént röviden megemlítette, hogy a zenéhez fűződő viszonyban van valamiféle felekezeti színezete. Hogyan kell elképzelni a szónak és a hangnak, a teológiának és a zenének ezt a felekezeti meghatározottságát?

Ha áttekintjük az egyházi zene történetét, nyomban felfedezzük a felekezeti vonatkozásokat. Csak néhány példát említek. A gregorián szóközpontú és szövegalapú zenei forma volt. Az eleinte csak egyszerű zenének kizárólag az volt a feladata, hogy kidomborítsa és kiemelje az énekelt szavakat. Luther szemében a zene a legfőbb művészet volt, amelynek feltétlenül együtt kell működnie a teológiával. Így jöttek létre az egyházban a népnyelvi énekek, és a közösségi, gyülekezeti éneklés gyakorlata is kibontakozott. Kálvin csak a zsoldároknak adott helyet az istentiszteleten, Zwingli pedig szinte teljes egészében kiebrudalta a zenét a liturgiából.

Ugyanakkor érdekes látni, hogy a protestáns gyakorlat első időszakában a zeneszerzők az itáliai és a brabanti (katolikus) hagyományból kölcsönöztek művészi elemeket, s még művei komponálása közben Schütznek is Velence és Róma lebegett a szeme előtt. Josquin des Prez zenéjét Luther az ég ajándékának nevezte.

A 19. században a katolikus egyház berkeiben megjelent a cecilianizmus néven ismert hatalmas népmozgalom, amely a gregorián idealizált formáját kiáltotta ki a katolikus egyházzene legkiválóbb megnyilvánulásának. Ebben az időszakban úgy vélték, hogy a felvilágosodás, a francia forradalom és a polgári forradalmak zúrvara után teológiai és zenei téren egyaránt a gregorián korhoz érdemes kapcsolódni (érdekes e szempontból a jezsuita Joseph Kleutgen *A régi kor teológiája* című műve), s a modernitás előtti jobb kort az aktuális helyzet ellenmodelljeként kell felmutatni. A teológia és a zene aztán megint csak másféle kapcsolatban van egymással az ortodox egyházakban.

Ma már a legtöbben ökumenikus szellemben szereznek zenét, és ökumenikus szellemben énekelnek. Taizében például olyan zenei stílus alakult ki, amely széles mértékben eltér a zenei gyakorlatából. Egyébként pedig magán a zeneszerzés technikáján belül is felfedezhetők felekezeti jellegzetességek: azok a zeneszerzők, akik darabjait barokk templomokban adták elő, másként számolnak a visszhanggal, mint azok, akik többhajós vagy egyszerűbb kivitelezésű protestáns templomok számára komponálnak.

Mint már említettük, ebben az évben terjedelmes könyvet írt Liszt Ferencről. A könyvben kiemeli, hogy Lisztnél „maga a zene fejezi ki és szólaltatja meg a hittitkokat”. Mit jelent a zene ily módon felfogott önállósága? Hogyan nyújthat a zene önmagában teológiai ismereteket?

Ha a teológiai megismerés „helyeinek” (azaz forrásainak) klasszikus összefoglalásait vesszük szemügyre, például Melchior Cano idevágó művét, azt látjuk, hogy logocentrikusnak, szó- és szövegalapúnak tartották a hitbeli megismerést. A teológiai megismerésről szóló (2003-ban megjelent) dogmatikai művében Peter Hünermann viszont rámutatott, hogy a kultúra is fontos, bár csak másodlagos terepe a teológiai megismerésnek. A 19. századtól fogva már esztétikai teológiák is születnek, német nyelvterületen főként Matthias Joseph Scheeben jóvoltából. Ehhez a vonulathoz kapcsolódik *A dicsőség felfénylésében* Hans Urs von Balthasar is. E szellemiség szerint minden érzékszervre szükség van a hit kifejezéséhez. A hittitkok zenei megszólaltatása az egyház hittel kapcsolatos tanúhoz (a Bibliához, a hagyományhoz, a teológiai reflexióhoz) kötődik, de önállóan dolgozza fel őket.

Vegyük csak például Liszt Ferenc *Krisztus* című alkotását. A megtestesülésről szóló üzenet egészen újszerűen csendül fel az oratórium első részében, amely egészen Urunk megjelenésének ünnepéig beszéli el Jézus történetét. Az oratórium második részének 9. tételében, amelyet Liszt Jézus galileai igehirdetésének szentelt, a tengeri vihar lecsendesítéséről szóló újszövetségi elbeszélés (vö. Mt 8,23–26) egészen önálló színezetet nyer, mivel különlegesen drámai zeneiség fejezi ki. A tétel a víz heves zúgásával kezdődik, az ember

szinte hallja is a vihar morajlását, és miután Jézus ráparancsol a viharra, szintén jól kivehető, ahogyan a hullámok már erejüket veszítve csapódnak a parthoz. Ez a rész szinte *en miniature* szimfóniának tekinthető. A hangoknak olyan játéka bontakozik ki itt, amelyet senki nem felejt el, aki végighallgatta. A teológia azt mondja, hogy ezekben az újszövetségi elbeszélésekben Jézus cselekvése nem kifejezett, de valós messiási igényt jelenít meg. A kapcsolódó zene csodálatosan szólaltatja meg ezt a hitbeli meggyőződést.

A Jézus-oratóriumban Mária alakja jelenik meg hangsúlyosan. Teológiai és zenei szempontból a *Stabat Mater Dolorosa*t szokás előtérbe állítani, amely szerves részét képezi a passió hatás- és befogadástörténetének. Liszt azonban az oratórium karácsonyi részében külön Mária-szekvenciát írt, amely a megtestesülés teológiáját Mária üdv-történeti szerepével kapcsolja össze. Ez a *Stabat Mater speciosa*. Az oratórium születésének idején a katolikus népi vallásosságban nagyon eleven volt a Mária-tisztelet, amely később majd egyenesen elvezet a szeplőtelen fogantatás dogmájához.

A könyvben annak is beható figyelmet szentel, hogy (egy korai kísérlettől eltekintve) Liszt nem volt hajlandó operát írni, és inkább az oratórium (vagy ahogyan ő nevezte: a legenda) műfaja mellett döntött. Mi a teológiai jelentősége ennek a döntésnek a wagneri művészetvallás korában?

Liszt Ferenc és Richard Wagner barátsága egészen különleges volt, kapcsolatukban folyamatosan emelkedett korszakok és válságok követték egymást. Alkotástechnikai és zeneelméleti szempontból mindketten annak az úgynevezett újnómet iskolának a képviselői, amely eltávolodik a klasszikus és hagyományos zeneszerzéstől, s összhangot igyekszik teremteni az érzés és az irodalommal összeházasított zene között. Liszt Weimarban kiáll az ifjú Wagner zenéje mellett, Wagner pedig zeneszerzési technikákat vesz át Liszttől. A két komponista jellege és életfelfogása azonban homlokegyenest ellentétes egymással. Cosima Liszt, miután elvált Hans von Bülowtól, Wagner felesége lett, ráadásul átlépett a lutheránus egyházba — ezek a lépések is nyomatékosan kiemelik a két zeneszerző közötti különbségeket.

Hogy mennyire eltérő volt a jellemük és a személyiségük, abban is megnyilvánul, hogyan saját egyházukhoz viszonyultak. Wagner a lutheránus kereszténységben nőtt fel, és fiatal zeneszerzőként társadalmi forradalmat hirdető alaknak látta Jézust. Még azt is fejébe vette, hogy operát fog írni Jézusról, ennek azonban csak a librettója maradt fenn (élete végén Wagner Buddháról szeretett volna operát írni, de már nem tudta megvalósítani a tervét).

Liszt Ferenc viszont, bármily tekervényes vonalai voltak is spirituális útkeresésének, mindig is katolikus lélek maradt. Hitét a liturgikus év ritmusa szerint élte. Éppen ezért nem is tudott megbátározni a művészetvallással, amely tudatosan eltávolodott a keresztény vallást kinyilatkoztatásból eredeztető teológiai felfogástól. Liszt szemében az oratórium alapvető célkitűzése volt, hogy a bemutatott jelenségek ábrázolása áhítatot ébresszen a hallgatóban, sőt ténylegesen imádságra indítsa. A korabeli romantikus művészetvallás elképzeléseivel ellentétben úgy vélte, hogy egyházi dogma és liturgikus összefüggés nélkül nem valósítható meg ez a cél. Első ora-

tóriumának azért adta a *Szent Erzsébet legendája* címet, hogy elhatárolódjon az oratóriumokhoz kapcsolódó, kizárólagosan esztétikai szemléletmódtól. A Szent Erzsébet életéről írt darabban Liszt vallássosságának számos összetevője megfigyelhető: a hit közösségi dimenziója, az a meggyőződés, hogy a keresztény életnek tanúságot kell tennie a hívők közösségében, az Assisi Szent Ferenc iránti nagyrabecsülése (bár belépett a ferences harmadrendbe, Liszt védőszentje Paolai Szent Ferenc volt, lásd ezzel kapcsolatban *Saint François de Paule marche sur les flots* című darabját), továbbá a magyar zene és a magyar nemzet iránt táplált „új keletű” szeretete. Az utóbbi tényező Liszt profán és szakrális zenéjében egyaránt kifejeződik, a *Magyar rapszódia*kban ugyanúgy, mint a *Szent Erzsébet legendájának* bizonyos részeiben (a Ferenc József császár magyar királlyá koronázásának alkalmából kapott megbízásáról sem szabad megfeledkeznünk). Szent Lászlónak is szentelt oratóriumot, de a mű befejezetlen maradt.

Második oratóriumát Liszt Rómában írta. A mű címe *Krisztus* lett — oratórium a Szentírás és a katolikus egyház alapján szólistákra, kórusra, orgonára és nagyzenekarra. A 19. századi oratóriumirodalom közismert alapjain kívül a darabban a Názáreti Jézus személye és élete iránt tanúsított érdeklődés is kifejeződik.

A liturgikus zene rendkívül összetett formájának tekinthető oratóriumokon kívül Liszt olyan darabokat is komponált, amelyeket tudatosan liturgikus és lelki „célokra” szánt. Ilyen például *A hét szentség* és a *Rózsafüzér*. Az *Esztergomi mise* és más egyházzenei alkotásai egyértelműen a 19. századi egyházzene közegébe helyezik Lisztet. Alkotásain kívül azonban írásban is kifejtette a véleményét a korabeli liturgikus reformmal és egyházzenei gyakorlattal kapcsolatban.

Liszt életének köztudomásúlag számos pikáns részlete van. A legkülönlegesebbek közé tartozik a Georg Klindworthhoz fűződő viszonya, akin keresztül IX. Piusszal is szoros kapcsolatba került. Igazi politikai szereplő is volt talán Liszt?

Ó, igen, Liszt Ferenc hamisítatlan politikai szereplő volt, aki jelen volt a nyilvánosságban. A katolikus egyház hányatott korabeli történetét testközelből ismerte meg Franciaországban. Ő volt az egyik első ünnepelt zongorajátékos, aki jótékonyági koncerteket adott, például a magyarországi árvizek áldozatainak megsegítésére, fiatal magyar zeneszerzők támogatására, vagy éppen a kölni dóm befejezésének érdekében (az utóbbi a „megkésített” német nemzet ízigvérig politikai színezetű projektje volt). Georg Klindworth kettősügynök volt, aki a kor szinte valamennyi politikai hatalmának szolgálatában állt. Házasságon kívül született lánya zongoraleckét vett Liszttől Weimarban, és a művész bizalmasa is lett. Tengeri levelük maradt fenn, amelyekben személyes kérdéseken kívül politikai problémákról is eszmét cserélnek. Egyes szakértők szerint Klindworth lánya szintén ügynökként tevékenykedett, mégpedig apja utasítására és jóváhagyásával. A weimari udvar fontos kulturális és politikai érintkezési pont volt Kelet és Nyugat között. Liszt szintén szoros kapcsolatban áll Gustav Adolf zu Hohenlohe-Schillingensfürst bíborossal, aki a kúria liberális szárnyához tartozott. IX. Piuszhoz személyes barátság fűzte Lisztet. A pápa még római ma-

gánlakásán is felkereste, és megkérte, hogy játsszon neki valamit a zongorán. *L'hymne du Pape: Tu es Petrus* című darabját (1865) a pápának ajánlotta. Barátságuk ellenére Liszt azonban nem tágitott szociális eszméitől, amelyeket Lammenais körében ismert meg. Liszt Ferenc fontos és megbecsült közvetítőszerepet játszott a korban. Ugyanakkor az a benyomásom, hogy nem sok érzéke volt a realpolitika útvesztőihöz és az európai hatalmi központokban folyó intrikákhoz. Liszt az emberi személy tiszteletét és méltóságát tartotta fontosnak. Jótékonykodása mindenkiből elismerést váltott ki. Politikai kérdésekben valahogyan mindig két szék között a pad alá esett. Egyik levelében nagyon szépen, önmagát is bírálva beszél erről a jellemvonásáról. Egyik magyar barátjának, a zeneszerző Mihailovich Ödönnek írta a következőket: „Az egész világ ellenem van. A katolikusok azért, mert túl világiasnak tartják az egyházenémet, a protestánsok azért, mert nekik meg katolikus a zeném, a szabadkőművesek azért, mert túlságosan klerikálisnak találják; a konzervatívoknak forradalmár vagyok, a »futuristáknak« rossz fából faragott jakobinus. Ami Itáliát illeti (Sgambati ide vagy oda), álszentnek bélyegeznek, ha történetesen Garibaldi hívei; ha a Vatikán pártján vannak, azt vetik a szememre, hogy Vénusz barlangját telepítettem az egyházba. Bayreuth szerint nem zeneszerző, hanem újságíró vagyok. A németek azért nem szeretik a zenémet, mert túlságosan francia ízű nekik, a franciák azért nem, mert túl német, az osztrákok szerint cigányzenét szerzek, a magyarok szerint külföldi zenét. A zsidók pedig ok nélkül is megvetnek a zenémmel együtt.”

Az imént futólag megemlítette Lammenais-t. Liszt számára nagyon fontos volt a francia reformkatolicizmus, és Lammenais személyesen is pártfogolta. Hogyan talált el Liszt a katolikus hitnek ehhez a formájához?

Liszt Ferenc azért érkezett apjával Párizsba, hogy beiratkozzon a konzervatóriumba. Bár ajánlólevelet kapott Metternichtől, nem vették fel. Zongoratanárként és koncertzenészként kellett megkeresnie a kenyerét és eltartania a szüleit. Tevékeny szerepet vállalt a lakóhelyéhez tartozó plébánia életében. Apja koncerteket szervezett a fiának. Nem sokkal később azonban meghalt, és nagyon boldogtalan szerelem után Liszt Lammenais írásaiban lelt intellektuális és spirituális otthonra. Lammenais *Essai sur l'indifférence en matière de religion* (A vallás ügyében tanúsított közömbösségről) című műve teológiai és spirituális szempontból egyaránt nagy hatással volt rá. Darabot is kezdett írni azonos címmel, de nem fejezte be. De Lammenais más szövegeit is megzenésítette, így született például *A kovács*. Lammenais *Les Morts* (A holtak) című költeményét Daniel nevű fia halála után zenésítette meg, és a darab a *L'Avenir* című folyóiratban jelent meg (a lap szerkesztői Lammenais köréhez tartoztak). Lisztet be is fogadták Lammenais körébe, ahol a francia reformkatolicizmus más képviselőivel is megismerkedett, például Montalembert-rel és Lacordaire-rel. A reformkatolikusok szintézist próbáltak alkotni a modern társadalom és a katolikus egyház között, jelszavuk az „Isten és szabadság” volt. Liszt a korabeli egyház más reformmozgalmaival is kapcsolatba került, de amikor radikalizálódni kezdtek, elfordult

tőlük (ilyen volt például a Saint Simon körül kialakuló mozgalom, amely idővel szektás vonásokat öltött). Később elköteleződött a ceciliana mozgalom irányelvei mellett, de hű marad zeneszerzői zsenijéhez, és mindig ideológiai szempontoktól mentesen szerzett zenét. Utolsó alkotásait, például az *Unsternt*, az *En rêve – nocturne*-t és a *Nuage gris*-t nem is fogadta el a kor legtekintélyesebb egyházzenei kiadója, a regensburgi Pustet, arra hivatkozva, hogy túlságosan modernek (már olyanok, mint az impresszionista zene).

Liszt felvette a korabeli egyház négy úgynévezett „kisebb rendjét”, és a kortársak sokszor Abbé Lisztnek is gúnyolták. Ön hogyan ítéli meg Liszt Ferenc hitét?

Nem érzem felhatalmazva magam arra, hogy megítéljem Liszt hitét! Mint már említettem, bármilyen sokrétű útkeresése volt is, Liszt mindig hű maradt katolikus hitéhez. A kisebb rendek (ma egyházi megbízatásokról beszélünk) olyan elköteleződési formákat jelentettek, amelyek elérhetőek voltak a korabeli laikusoknak. Liszt a breviárium imádkozására és reverenda viselésére is kötelezte magát, de szabadon és önként. A sajtó aztán valóban ízekre szedte ezt a lépését. A korabeli bulvársajtó kapva kapott az alkalmon, és harsányan számolt be az eseményről: a szalonok hőse, a nők bálványa és az ünnepelt zongorista hátat fordít a világnak — és így tovább. Hector Berlioz, aki életének ebben a szakaszában apja emberbarát eszméit követte, pontosan ezért szakította meg barátságát Liszttel, és mindent megtett annak érdekében, hogy az *Esztergomi mise* francia ősbemutatója (a párizsi St. Eustache templomban) hatalmas kudarc legyen. Cosima és Richard Wagner szemében az efféle alkotások pusztán „csuhászzenének” számítottak. A zeneszerzők közül csak Rossini méltányolta Liszt lépését.

Már 1860-ban papírra vetett végrendelete vallásos tartalmú szakasszal kezdődik, amely véleményem szerint kiválóan kifejezi Liszt katolikus hitét. Rendelkezéseit tehát a zeneszerző a következő bevezetéssel látta el: „Szeptember 14-én írom [végrendeletemet], azon a napon, amikor az egyház a szent kereszt felmagasztalását ünnepli. Az ünnep elnevezése azt az izzó és titokzatos érzést is hírül adja, amely szent seb gyanánt hatotta át egész életemet. Igen, »a megfeszített Jézus Krisztus”, »a kereszt balgasága és felmagasztalása« — ez volt a hivatásom. (...)”

Szívem legmélyén éreztem tizenhét éves korom óta, amikor könnyek és alázatos esdeklés közepette könyörögtem azért, hogy engedjenek belépni a párizsi szemináriumba, abban a reményben, hogy megadatik nekem a szentek életét élnem és talán a vértanúk halálát halnom. Ó! Nem így történt. — Ám azóta sem nem tűnt el előlem a kereszt isteni világossága, bár sok hibát és tévedést követtem el, amit őszintén bánok és sajnálok. Dicsősége olykor egész lelkemet elárasztotta! — Hálát adok érte Istennek, és majd úgy halok meg, hogy lelkem a kereszthez, megváltásunkhoz, legfőbb boldogságunkhoz tapad; és hogy tanúságot tegyek hitemről, azt kívánom, hogy halálom előtt részesedjek a katolikus, apostoli és római egyház szentségeiben, s ezáltal elnyerjem minden bűnöm bocsánatát és elengedését. Ámen.”

És ami a mai zene-szerzőket illeti, kiket tart teológiai szempontból is jelentősnek?

Zenei szempontból Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki, Arvo Pärt, Galina Ustvolskaja és Wolfgang Rihm alkotásait emelném ki. Sok olyan zeneelmélettel foglalkozó szerző is van, aki figyelmet szentel a zene és a teológia kapcsolatának, például Dieter Schnebel, Hans Zehnder és Clytus Gottwald (én ellenben a teológia és a zene viszonyával foglalkozom, azaz teológusként viszonyulok a problematikához). A nemrég elhunyt Hans Zehnder utolsó könyve *Mehrs-timmiges Denken* (Többszólamú gondolkodás) címmel jelent meg. Hans Urs von Balthasar egyik kisebb könyvének *Die Wahrheit ist symphonisch* (Az igazság szimfonikus) a címe. A két könyvcím jól tükrözi a zene és a teológia vagy a teológia és a zene viszonyának tágasságát.

Ha már szóba hozta Hans Urs von Balthasart, érdemes megemlíteni, hogy Ön a svájci Hans Urs von Balthasar Alapítvány elnöke. Balthasarnak pedig általában is nagyon fontos volt a zene (Mozart búcsútercettről szóló esszéje magyarul is olvasható a *Vigília* egyik 2007-es számában), akárcsak a barátjának, Karl Barthnak, és Ön kettejük kapcsolatáról is írt tanulmányokat.

Én mindig is foglalkoztam zenével, elméleti szempontból és gyakorlati téren egyaránt. Ami a teológiát illeti, legelőször Matthias Joseph Scheeben adott ösztönzést arra, hogy művészettel foglalkozzam (Balthasar egyébként nagyon részletesen taglalja Scheebent teológia esztétikája első kötetében). A szemem azonban akkor nyílt fel igazán, amikor elolvastam Hans Urs von Balthasarnak a *Varázsvuola* búcsútercettjéről írt esszéjét, amelyet Ön is említett (a szöveget Balthasar 1943-ban írta, és aztán a *Spiritus Creator*-ban jelent meg). Balthasar volt az egyik első újabb katolikus teológus, aki kifejezetten is foglalkozott a zene ismeretelméleti jelentőségével és szerepével. Gondoljon csak arra a szép axiómájára, mely szerint az igazság szimfonikus természetű. Az ifjú Balthasar több írásában is értekezett a zenével kapcsolatos kérdésekről, majd természetesen az *Apokalypse der deutschen Seele* (A német lélek apokalipszise) című művében részletesebben is, s határozottan szembehelyezkedik Nietzsche és Wagner esztétikai elveivel.

Karl Barthhoz fűződő barátsága Mozart zenéjének jegyében áll, mint mondotta egyszer Balthasar. Karl Barth következő szép aforizmája voltaképpen mindent elmond ezzel kapcsolatban: „Nem vagyok biztos benne, hogy az Istent magasztaló angyalok éppen Bachot játszanának. (...) Abban viszont biztos vagyok, hogy amikor maguk között vannak, Mozartot játszanak, és a Jóisten ilyenkor különösen szívesen hallgatja őket.”

SZENT JOHN
HENRY NEWMAN

A hit öröme

„Az angyalok ezt mondták nekik: Ne féljete! Íme nagy örömet hirdetek nektek, ami az egész nép öröme lesz. Ma Üdvözítő született néktek Dávid városában: az Úr Krisztus” (Lk 2,10–11).

Két alapigazságra tanít minket a mai ünnep: az alázatra és az öröme. Ez a nap minden másnál ragyogóbban megmutatja, hogy Isten szemében milyen értékes és elfogadható az az állapot, amely a legtöbb embernek osztályrészül jutott: az egyszerű élet, és az abban rejlő öröm. Ha a történészek, filozófusok és költők írásait vizsgáljuk, arra a következtetésre juthatunk, hogy a nagy emberek boldogok; ezért jelentős pozíciókra törekszünk, különleges kalandok, rendkívüli képességek, emlékezetes harcok és nagyszerű sorsok után vágyakozunk. Könnyen azt gondolhatjuk, hogy a magasabb rendű élet pusztán a jó hajszolásában, nem pedig a jó élvezetében áll.

De ha arra gondolunk, amit ma ünneplünk, akkor új és egészen más kép tárul elénk. Először is arra emlékeztet, hogy bármennyi vesződséggel és fáradsággal jár is az életünk, a legnagyobb jót valószínűleg nem nekünk kell keresnünk. Egészen közel jött hozzánk, amikor Atyja öléből leereszkedett erre a világra az Isten Fia. Közöttünk van, itt a földön. A nagy célokért küzdőknek nem kell többé fáradozniuk, hogy elérjék azt, amit legfőbb javuknak gondolnak; nem kell többé veszélyeket is vállalva kutatniuk az ismeretlen boldogság után, amelyre az emberi szív természeténél fogva vágyódik, ahogyan ez a pogány időkben történt. A szöveg nekik és mindnyájunknak szól: „Ma Üdvözítő született néktek Dávid városában: az Úr Krisztus”.

Nem kell többé semmire se vágyódnunk mindabból, amit ez a hiú világ nagyra és értékesnek vél. Krisztus mindenestül megvetette azt, amit a világ nagyra tart, akkor, amikor olyan alakot és állapotot vett magára, amelyet a világ megvet. Semmilyen sors sem lehet alázatosabb és hétköznapibb annál, amit az Isten Fia választott magának.

Karácsony ünnepe tehát két igazságra tanít: a belső nyugtalanság és reményvesztettség helyett, a nagy dolgok fáradsztó keresése helyett legyünk derűsek és boldogok; s tegyük ezt olyan jelentéktelen és hétköznapi körülmények között, amelyeket a világ semmibe vesz és lenéz.

Gondoljuk végig, mit mond erről az evangéliumi történet, amelyből az említett részlet származik.

Az első tanulság

Először is mit olvasunk e mondatok előtt? Hogy pásztorok őrizték nyájukat az éjszakában, és angyalok jelentek meg nekik. Miért jelentek meg a mennyei seregek a pásztoroknak? Mi volt bennük az, ami fölkellette az angyaloknak és az angyalok Urának érdeklődését? Vajon műveltek, előkelők, hatalmasak voltak ezek a pásztorok? Ismertek voltak jám-

borságuk és adományaik miatt? Semmi sem utal erre. Azt biztosan elmondhatjuk, hogy hívők voltak, mindnyájan vagy legalább némelyikük, hiszen akinek van, annak még adnak. De semmi sem mutatja, hogy szentebbek vagy felvilágosultabbak lettek volna hívők kortársaiknál, akik várták Izrael vigasztalását. Semmi okunk sincs azt feltételezni, hogy jobbak voltak a hasonló körülmények között élő átlagembereknél, akik egyszerűen, istenfélelemben éltek, de nem voltak különösen jámborak, vallásosságukban nem volt semmi feltűnő. De akkor miért rájuk esett a választás? Szegénységük és jelentéktelenségük miatt. A mindenható Isten különleges szeretettel fordul az alacsonyorsúakhoz. Lehetséges, hogy az ember — ez az elesett, kiszolgáltatott, nélkülöző teremtmény — akkor van inkább a helyén, amikor egyszerű körülmények között él; a hatalom és a gazdagság — ami némelyek esetében elkerülhetetlen — természetellenes kellékei az emberi létnek. Éppen úgy, amint bizonyos mesterségek és szakmák nem egészen helyénvalók, ám szükségesek; és miközben hasznunkra vannak, és tiszteljük azokat, akik ezekkel foglalkoznak, mégis örülünk annak, hogy nem a mieink; mint ahogy hálával és tisztelettel nézzük a katonasorsot, de nem lelkesedünk érte; ugyanúgy Isten szemében a nagyság kevésbé elfogadható, mint a jelentéktelenség. Kevésbé illik hozzánk.

A pásztorokat tehát alacsony sorsuk miatt választotta ki Isten, hogy először halljanak az Úr születéséről, arról a titokról, amelyet a föld egyetlen fejedelme sem ismert.

És micsoda ellentét tárul elénk, ha arra gondolunk, hogy kik voltak az Úr hírnökei! Az angyalok, akik kitűnnek hatalmas erejükkel, ők közvetítették rendelkezését a pásztoroknak. Isten értelmes teremtményei közül a leghatalmasabbak és a legkisebbek találkoznak itt. Néhány egyszerű szegényember, akik hozzászoktak a küzdelmes élethez, most pedig ott vannak, kiteve az éjszaka hidegének és sötétjének. Őrizték nyájukat, hogy megóvják őket a vadállatoktól és a rablóktól. Nem gondolnak semmi másra, csak földi dolgokra, számlálják nyájukat, kutyáikat maguk mellett tartják, hallgatják a neszeket a mezőn, figyelik az időjárást és várják a másnapot. — Hirtelen azonban egészen más látogatóik érkeznek, mint amit elképzelték. El tudjuk képzelni a beszűkült gondolatokat, az egy-két apró, hétköznapi tárgyat, az ide-oda monoton ismétlődést — mindazt, ami ezeket a hidegnek, hőségnek, esőnek, éhezésnek, ruhátlanságnak, nehézségnek és szolgálétnak kitett embereket foglalkoztatja. Már nem törődnek semmivel, hanem szinte mechanikusan, lélektelenül és gondolkodás nélkül élik az életüket.

Ezeknek az embereknek jelent meg az angyal, hogy megnyissa értelmüket, és megtanítsa őket arra, hogy ne legyenek levertek, és ne érezzék magukat gúzsba kötöttnek azért, mert alacsonyorsúak a világban. Azért jelent meg nekik, hogy megmutassa: Isten e világ szegényeit választotta ki, hogy birodalmának örökösei legyenek, és ezzel megtisztelje sorsukat. „Ne féljete!” , mondta, „Íme nagy örömet hirdetek nektek, ami az egész nép öröme lesz. Ma Üdvözítő született néktek Dávid városában: az Úr Krisztus.”

Most következik a második tanulság, amelyre a mai ünnep tanít. Az angyal az alázatos embereket tüntette ki azzal, hogy a pásztoroknak jelent meg; és aztán megtanította őket arra is, hogy örüljenek az üzenetnek, amit hozott. Az örömhír csodálatos világot tárt eléjük, amely messze fölötte van a földinek; ahol az előkelők és a közemberek, a gazdagok és a szegények mind egyenlők egymással. Így szólt: „Ne féljete!” Ez a köszöntési forma gyakori a Szentírásban, ahogy megfigyelhettük, mintha az embernek szüksége volna erre a biztatásra, különösen Isten jelenlétében. Az angyal azt mondta, „Ne féljete!”, amikor látta, hogy jelenléte milyen riadalmat váltott ki a pásztorokban. Nyilván egy ennél kisebb csoda is megijesztette volna őket. Az angyal ezért mondja: „Ne féljete!”. Természetesen félünk a túlvilág minden hírnökétől, mert nyugtalan a lelkiismeretünk, amikor magunkra maradunk, és azt gondoljuk, hogy jövele rosszat jelent. Emellett olyan kevéssé érzékeljük a láthatatlan világot, hogy ha egy angyal vagy más szellem jelenne meg előttünk, nyomban megriadnánk hitetlenségünk miatt, mert olyan igazsággal találjuk szemben magunkat, amelyet eddig nem fogtunk fel. Érthető tehát, hogy a pásztorok ennyire megrémültek, amikor az Úr dicsősége beragyogta őket. Az angyal pedig ezt mondta: „Ne féljete!”. A hitnek egy szikrája félelemmel tölt el; ha egy kis fény beszűrődik a lelkiismeretünkbe, ott láthatóvá válik a sötét; hogy nincs ott más, mint félelem és jajveszékélés. Isten dicsősége megriaszt, amikor ránk ragyog. Szent-sége, sokféle és nehéz parancsai, végtelen hatalma, hűsége rémülettel tölti el a bűnös embert; s akik látják ijedségét, azt gondolják, hogy ezt a hit váltja ki belőle, bár még nem is jutott el a hithez. Hívónek mondják, pedig csupán a lelkiismerete mozdult meg. A hit azonban, amely egyáltalán nem félelmetes vagy ijesztő, az angyallal együtt ezt mondja: „Ne félj!” Mert ilyen az Úr irgalma, hogy amikor a Mindenható Isten kiárasztja ránk dicsőségét, ez mégis vigasztaló dicsőség, hiszen ez az a dicsőség, amely felragyog Jézus Krisztus arcán. A mennyei küldött tehát tompítja az Evangélium túlságosan szédítő ragyogását ezen az első karácsonyon. Isten dicsősége először megrémisztette a pásztorokat, ezért tette hozzá a jó hírt, hogy megnyugtassa és megörvendeztesse őket. Ekkor már betöltötte őket az öröm.

„Ne féljete!”, mondta az angyal. „Íme nagy örömet hirdetek nektek, ami az egész nép öröme lesz. Ma Üdvözítő született nektek Dávid városában: az Úr Krisztus.” És amikor befejezte az üzenetét, „hirtelen mennyei seregek sokasága jelent meg az angyallal, és így dicsérték Istent: dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség a jóakarátú embereknek”. A Szentlélek, aki szolgálja Krisztust és az ő szentjeit, ezeket a szavakat mondta azon a szent éjszakán a pásztoroknak, hogy fázós didergésükből felébredtve nagy örömmre hívja őket; hogy megtanítsa nekik: Isten szeretete épp úgy rájuk is irányul, mint a legkiválóbb emberekre a világon. Sőt elsősorban őreájuk, hiszen először velük közölte azt, ami ezen az éjszakán történt: hogy Fia beleszületett ebbe a világba. Ilyen eseményeket csak azoknak a barátoknak és hozzánk közelállóknak szoktunk elmondani; akiket szeretünk, akik együttéreznek

velünk, de idegeneknek nem. Hogyan lehetne a Mindenható Isten irgalmasabb, hogyan mutathatná meg lenyűgözőbben az alacsonysorsúak és elhagyatottak iránti jóindulatát, mint hogy siet (ha szabad ezt a szót használnom) megosztani ezt a csodálatos és örömteli titkot a pásztorokkal, akik nyájukat őrzik az éjszakában?

Az angyal így először az alázat és az öröm összetartozására tanította meg őket; de a gyermek Jézus születése, ahova az angyal a pásztorokat hívta, ennél végtelenül nagyobb igazságot mutatott meg nekik. A hírt ezekkel a szavakkal adta tudtukra: „Találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban”. Amikor a pásztorok meghallották, hogy az Úr Krisztus a világra született, bizonyára a királyi palotában keresték volna. El se tudták volna képzelni, hogy olyan lett, mint egy közülük, vagy hogy közel mehetnek hozzá. Az angyal ezért közli velük, hol találhatják meg, és ezzel tanítja is őket.

„A pásztorok azt mondták egymásnak: »Menjünk el Betlehembe, és nézzük meg, hogyan is történt mindaz, amiről hírt adott nekünk az Úr!«” Menjünk velük mi is, hogy szemlélhessük a második, még nagyobb csodát, ahova az angyal vezette őket: Krisztus születését. Szent Lukács ezt mondja a Boldogságos Szűzről: „Megszülte elsőszülött fiát. Bepólyálta és jászolba fektette.” Milyen csodálatos jel ez az egész világnak! Az angyal ezért ismétli meg a pásztoroknak: „Találtok egy kisgyermeket, aki bepólyálva fekszik a jászolban”. Az ég és föld Istene, az Isteni Ige, aki kezdettől fogva egy az Örök Atyával az ő dicsőségében, most megszületik erre a bűnös világra kicsiny csecsemőként. Ott fekszik édesanyja karjaiban, szemmel láthatóan kiszolgáltatott és erőtlen, Mária pedig pólyába takarja és jászolba fekteti. A Magasságos Isten Fia, aki teremtette a világot, testté lett, bár ugyanaz maradt, aki azelőtt volt. Olyan valóságosan testet öltött, mintha megszűnt volna az lenni, aki előtte volt, és valóban átváltozott volna testté. Elfogadta, hogy Mária szülötte legyen, hogy halandó ember vegye a kezébe, hogy anyai szem figyeljen rá, és egy anya keble táplálja. Egy földi leány lett Isten Anyja — az ő számára ez valóban a kegyelem kimondhatatlan ajándéka; de az Istenfiú számára micsoda leereszkedés! Micsoda kiüresedés, hogy emberré legyen! Mégpedig nemcsak védtelen csecsemő lett, hanem örökölte természetünk minden gyöngeségét és tökéletlenségét, ami csak elérhet egy büntelen lelket. Milyen gondolatai lehettek, ha merhetünk így beszélni vagy gondolkodni a Végtelenről, amikor először tapasztalta meg az emberi érzéseket, fájdalmakat és vágyakat? Az első pillanattól az utolsóig micsoda misztérium rejlik abban, hogy az Isten Fia emberré lett! De a misztériumból kegyelem és irgalom fakad; s amint a kegyelem, úgy annak gyümölcse is nagyszerű.

Elmélkedjünk tovább ezen a misztériumon, és valljuk meg: mindent fölülmúl, ami ebből az elhatározásból következett. Semmilyen misztérium nincs olyan nagy, semmilyen kegyelem olyan hatalmas, mint ami megnyilvánult az Örök Fiú megtestesülésében és halálában. Ha azt az ígéretet kapnánk, hogy a szeráfokhoz leszünk hasonlóak, és oly magasra emeltetünk, amilyen alacsonyra ő leereszkedett — megijesztene-e ez bennünket azok után, amit az angyalok hírül adtak a pász-

toroknak? Pedig a megtestesülésnek valóban ez lett a következménye, ha szabad így fogalmaznunk. Emberek maradunk, de nem pusztán emberek, hanem bizonyos mértékben megajándékozottak azzal a tökéletességgel, amelynek a teljessége Krisztusban van. Mindegyikünk a saját mértéke szerint részesedik az Ő isteni természetében, annyira teljesen, hogy szentjei csak azért nem teljesen olyanok, mint Ő, mert ez lehetetlen — hiszen Ő a Teremtő, azok pedig teremtményei. Mindent birtokolnak, csak istenségét nem; mindent, ami nem sérti a Magasságbeli közölhetetlen fenségét. Biztos, hogy dicsőségével arányos a hatalma arra, hogy megdicsőítsen; úgy is mondhatjuk, hogy általa majdnem istenek leszünk. Bár meg kell vallanunk, hogy végtelenül kevesebbek vagyunk a Teremtőnél, mégis fölötte állunk bármely más létezőnek ezen a világon; fölötte az angyaloknak és arkangyaloknak, a keruboknak és szeráfoknak — persze nem itt és nem önmagunkban, hanem az égben és Krisztusban. Krisztus, az emberi nem elsőszülöttje, Isten és ember, az összes teremtmény fölé emelkedett, mi pedig az ő kegyelme által részesülhetünk majd ugyanebben a boldogságban; hiszen már itt megkaptuk dicsőségének zálogát, ha pedig hűségesek maradunk, annak teljessége is osztályrészünk lehet odaát.

Ha ez így van, akkor a Megtestesülés ugyanolyan erővel tanít minket az örömről, mint az alázatra. Szent Pál az alázatról szóló tanítást a filippiekhez írt levélben így foglalja össze: „Az az érzület legyen bennetek, amely Krisztus Jézusban is megvolt. Ő, jöllehet Istenhez hasonló, Istennel való egyenlőségét nem a saját javára használta fel, hanem rabszolgasorsot öltve magára kiüresítette önmagát, és hasonló lett az emberekhez.” Szent Péter pedig az örömről tanít minket: „Őt, noha nem láttátok, szeretitek, s bár most sem látjátok, hisztetek benne, és kimondhatatlan, megdicsőült örömmel örvendeztek, mert elértek hitetek célját: lelketek üdvösségét” (Fil 2,5–7; 1Pt 1,8–9).

Ezeket a gondolatokat vigyétek magatokkal haza, testvéreim, ezen az ünnepen. Ez az öröm napja; jó boldognak lenni — baj, ha nem így van. Tegyük félre egy napra lelkiismeretük terhét, és örvendezzünk Megváltónk, Krisztus tökéletességének. Ne gondoljunk magunkra, a saját nyomorúságos tisztátalanságunkra, hanem szemléljük az Ő dicsőségét, igazságát, tisztaságát, fenségét, túláradó szeretetét. Örülünk Ūrban, és lássuk meg őt minden teremtményében. Örülünk bőkezűségének, s ne feledkezzünk meg róla, amikor kellemes dolgokban van részünk. Szeretteinknek is miatta örüljünk, s szeressük őket különösen is azért, mert ő is szereti őket.

„Isten nem haragra szánt minket, hanem az üdvösség elnyerésére Urunk, Jézus Krisztus által, aki meghalt értünk, hogy akár ébren vagyunk, akár szunnyadunk, vele együtt éljünk” (1Tessz 5,11). Kérjük a derűs szív, a kiegyensúlyozott öröm, a kedvesség, a gyengédség és a tisztán látás ajándékát, miközben az ő világosságában járunk. Kérjük Istent, hogy adjon nekünk nagylelkű szívet, kifogyhatatlan szeretetet, amely a maga gazdagságával és erejével legyőzi az élet bosszúságait, és amely mindenekfölött egyesít bennünket Ővele, aki minden irgalom, szeretet, jószág és öröm forrása és középpontja.

SOMMAIRE

PÉTER ERDŐ: Il est né!

■ Chants populaires de Noël

SAINT J. .H. NEWMAN: La joie de croire

„Cherchez, et vous trouverez“

Réponses de personnalités de la vie culturelle hongroise à l'enquête de Vigilia

■ Entretien avec Wolfgang W. Müller

■ Poèmes de Tamás Filip, Béla Markó et Eszter Szegedi

INHALT

PÉTER ERDŐ: Er ist geboren!

■ Volkstümliche Weihnachtslieder

SAINT J. .H. NEWMAN: Die Freude des Glaubens

„Sucht und ihr werdet finden“

Antworten auf die Umfrage der Vigilia bei bedeutenden ungarischen Persönlichkeiten

■ Gespräch mit Wolfgang W. Müller

■ Gedichte von Tamás Filip, Béla Markó und Eszter Szegedi

CONTENTS

PÉTER ERDŐ: He Is Born!

■ Folk Christmas Carols

SAINT J. .H. NEWMAN: Religious Joy

„Seek, and you will find“

The Answers of Outstanding Hungarian Personalities to the Inquiry of Vigilia

■ Interview with Wolfgang W. Müller

■ Poems by Tamás Filip, Béla Markó and Eszter Szegedi

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Felelős szerkesztő: PUSKÁS ATTILA Főszerkesztő-helyettes: GÖRFÖL TIBOR

Szerkesztők: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, VÖRÖS ISTVÁN

Szerkesztőbizottság: HAFNER ZOLTÁN, HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN, KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024;

Nyomdai munkák: Séd Könyvkiadói Kereskedelmi és Nyomdaipari Kft., Ügyvezető igazgató: Dránovits István

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: 1052 Budapest, Piarista köz. 1. Telefon: 317-7246; 486-4443. Postacím: 1364 Budapest, Pf. 48.

Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadóhivatala.

Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők.

A Magyar Posta Zrt. postacíme: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármelyik postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt. fenti elérhetőségein.

A Vigilia csekkszámja száma: OTP V. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: egy évre 6.000,- Ft, fél évre 3.000,- Ft, negyed évre 1.500,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 6.000,- Ft/év + postaköltség, tengerentúli országok: 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA
KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZAAlapítvány
a Közjóért

 NKA
 Nemzeti Kulturális Alap

Ara: 600 Ft

VIGILIA

*Minden kedves Olvasónknak
áldott Karácsonyi Ünnepeket
kívánunk!*

KÖNYVBEMUTATÓ

Várszegi Asztrik ny. pannonhalmi főapát
bemutatja a

Harmincöt év a VIGILIA élén – Lukács László
című kötetet, amelyben pályatársak idézik fel
a Vigilia utóbbi három és fél évtizedes történetét.

2019. december 12. csütörtök 16.30 óra

Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Díszterem
(Budapest, V., Piarista köz 1.)

MINDEN ÉRDEKLŐDŐT SZERETETTEL VÁRUNK!

MINISZTERELNÖKSÉG

Nemzeti
Együttműködési
Alap

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.